

 30 maj — 25 juni

Debatter m. m.

Fredagen den 30 maj fm.

Svar på interpellationer av:

	Sid.
fru Ryding (vpk) ang. åtgärder för att upplysa svenska spanienresenärer om vissa förhållanden	3
herr Ahlmark (fp) ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd och herr Lindkvist (s) i samma ämne	6
fru Lewén-Eliasson (s) ang. den sociala sammansättningen av klasserna i grundskolan	21
Ekonomisk debatt	27

Fredagen den 30 maj em.

Ekonomisk debatt (forts.)	93
Meddelande ang. höstsessionens början	122
Vårsessionens avslutning	123

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 30 maj fm.

<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 26, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	27
---	----

Fredagen den 30 maj em.

	Sid.
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 50, ang. beräkning av bevillningarna, m. m.	93
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 38, ang. den ekonomiska politiken	93
— nr 39, ang. komplettering av riksstatsförslaget, m. m.	93
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 121, ang. sysselsättningspolitiskt motiverade hyrestillskott m. m.	93
— memorial nr 122, ang. tilläggsstat II och tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69.	121
— nr 123, ang. statsregleringen.	121

Fredagen den 30 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 21 innevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. åtgärder för att upplysa svenska spanienresenärer om vissa förhållanden

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Ryding har frågat mig vilka åtgärder som enligt min mening kan vidtas från svenska myndigheters sida för att upplysa svenska spanienresenärer om »den spanska polisens förekommande metoder och de risker, som därmed är förenade med ett besök i landet», särskilt mot bakgrunden av den praxis som vid polisingripanden tycks tillämpas av resebyråer.

Om en person i ett främmande land fängslas eller på annat sätt berövas sin frihet, har myndigheterna där skyldighet att på hans begäran utan dröjsmål underrätta vederbörande konsulat om hans belägenhet. Detta får anses utgöra en allmänt erkänd folkrättslig grundsats.

Tyvärre kan det ibland inträffa att sådan underrättelse inte lämnas så snabbt som man skulle önska. Beträffande svenska medborgare har dessa fall varit mycket sällsynta. När de undantagsvis förekommit har utrikesförvaltningen som regel på andra vägar fått kännedom om att vederbörande berövats sin frihet och därigenom kunnat lämna behövlig rättshjälp utan större dröjsmål.

En svensk som berövats sin frihet utomlands får självfallet inte bli miss-handlad. Jag kan här citera FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, enligt vilken den som berövats sin frihet skall behandlas human och med respekt för människans inneboende värdighet.

Ambassaden i Madrid har tillställt mig en redogörelse för sina erfarenheter av de svenska spanienresenärernas rättsskydd och personliga säkerhet. Enligt denna har spanska polisen och andra spanska myndigheter normalt alltid underrättat svenskt konsulat eller ambassaden så snart en svensk medborgare berövats sin frihet.

Endast i två fall har svenskar beklagat sig över misshandel från den spanska polisens sida. Båda dessa skulle ha erhållit slag i ansiktet sedan polisen ingripit mot dem för ordningsstörande uppträdande. I övrigt har ambassaden inte kännedom om någon polis-misshandel av svenskar.

Som torde framgå av vad jag nu sagt föreligger det enligt min uppfattning inte behov av några sådana särskilda åtgärder från svenska myndigheters sida som interpellanten åsyftar.

Vidare anförde:

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! I svaret på min interpellation talar utrikesministern om vilka regler som gäller om en person fängslas eller på annat sätt berövas sin frihet i ett främmande land, vilka regler får anses utgöra en allmänt erkänd folkrättslig grundsats. Likaså hävdar utrikesministern att en svensk som berövats sin frihet utomlands självfallet inte får

Svar på interpellation ang. åtgärder för att upplysa svenska spanienresenärer om vissa förhållanden

misshandlas. Därvidlag hänvisar utrikesministern till FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, enligt vilken den som berövats sin frihet skall behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet.

Detta gäller givetvis rent allmänt när det är fråga om främmande länder, men i min interpellation har jag på basis av ett konkret, aktuellt fall av polisövergrepp och misshandel konstaterat att Francospanien inte är ett land där sådana regler i dag fungerar på rätt sätt. Skyldig eller oskyldig person kan där får sitta fängslad obestämd tid före en rättegång, och misshandel och tortyr förekommer dagligen i de spanska fängelserna, som är helt »skyddade» från insyn. Jag tror att vi ändå måste erinra oss att Francospanien tyvärr alltför ofta är en diktatur och att polisen där har utsträckta fullmakter.

Jag har också i min interpellation konkretiserat det fall som kommit till allmänhetens kännedom dels genom en officiell hänvändelse till i detta fall norska UD om en utredning, dels genom tidningspressen. Tidningarna Arbetet, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning och Göteborgs-Tidningen hade den 21 och 22 april i år initierade och stora artiklar i frågan.

Det upprörande var att varken den spanska polisen eller den resebyrå, som anordnade resan, ingrep för att på den anhållnes begäran söka kontakt med i detta fall den norske konsuln på platsen — det gällde en sedan 14 år tillbaka i Sverige bosatt norsk medborgare med arbete i Göteborg. Kontakten med konsulatet fick en medresenär sköta. Den utföll också positivt, och konsuln på platsen kunde snabbt ingripa och hjälpa.

Det kunde emellertid lika gärna ha varit en svensk medborgare, eftersom skandinaver i Francospanien säkerligen behandlas på likvärdigt sätt. Den spans-

ka polisen skär alla skandinaver över en kam och man hade från detta håll i det av mig nämnda fallet yttrat sig på följande sätt: »Vi spanjorer är ett kultiverat folk och vill inte ha hit några nordiska barbarer.» Jag vill inte på något sätt bestrida att det spanska folket har kultur — men så som den tar sig uttryck under Francoregimen måste man väl i alla fall sätta ett frågetecken för detta ord i samband med den spanska polisens tillvägagångssätt.

Av utrikesministerns svar framgår också att han tagit kontakt med vår ambassad i Madrid och erhållit redogörelse beträffande erfarenheterna av de svenska spanienresenärernas rättsskydd och personliga integritet. Jag tycker det är bra att utrikesministern gjort detta, och enligt redogörelsen tycks också kontakten med det svenska konsulatet ha varit tillfredsställande. Detta är också bra, men vad jag däremot finner mindre bra är att det förekommit två fall av misshandel också mot svenska medborgare från den spanska polisens sida. Det är två fall för mycket.

Enligt vad jag vidare kan finna av svaret anser utrikesministern inte att det — åtminstone inte ännu — föreligger behov av några särskilda åtgärder från svenska myndigheter i den riktning som jag åsyftat. Jag kan också förstå denna inställning, själv vet jag inte heller på vilket sätt man skulle kunna ålägga eller vädja till de resebyråer, som svarar för resorna till Francospanien, att på ett bättre sätt än hittills ta ansvar för sina resenärer. Såsom det i dag är vill de över huvud taget inte lägga sig i något som den spanska polisen företar sig mot deras resenärer, och anledningen härtill är att de inte vill komma i en besvärlig ställning gentemot de spanska myndigheterna. De tar alltså inte på sig något som helst ansvar och medverkar inte heller till att söka den kontakt som behövs vid ett fall av polisövergrepp.

Svar på interpellation ang. åtgärder för att upplysa svenska spanienresenärer om vissa förhållanden

Nåväl, sanningen om förhållandena i Francospanien kommer säkerligen ut till allmänheten, även om det enligt mitt förmenande går alltför långsamt. Den spanska polisen och de spanska myndigheterna i övrigt tycks själva ganska väl sörja för att den som följer pressen blir underrättad om förhållandena.

Jag kan inte underlåta att citera vad den norska borgerliga tidningen Dagbladet skrev i samband med det fall jag tagit upp i min interpellation. Det gör jag trots att jag är anhängare av utvidgade förbindelser mellan alla folk. Det hette där:

»Med eller uten unntakstilstand — det spanske diktatur er uforandret. Det finnes ingen tale- eller trykkefrihet. Ikke en gang for turister. Den som reiser til Spania må reise med munnkurv, og ungå alle sammenstøt med politiet.

Vårt råd er derfor: Reis ikke til Spania på ferie. Det finnes nok av andre land å reise til, der sola er like varm, vannet like herlig og vinen like god.»

Herr talman! I förhoppningen att vår utrikesminister i det fortsatta arbetet skall följa utvecklingen i Francospanien i vad gäller våra svenska medborgare som vistas där ber jag att få tacka för svaret på min interpellation.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Mitt svar innebär helt naturligt inte att jag har tagit någon ståndpunkt till Spanienresorna som sådana — den saken lämnade ju för övrigt fru Ryding också utanför interpellationen. För mitt eget vidkommande kan jag säga att jag inte har besökt Spanien sedan under inbördeskriget. Det är för mig en självklarhet att jag inte heller kommer att göra det under de politiska förhållanden som nu råder där.

Jag vill understryka att anledningen till att jag inte finner att vi behöver vidtaga några särskilda åtgärder just nu är att de svenska myndigheterna ingriper precis så som de skall ingripa i sådana här fall. Två fall av misshandel från polisens sida har kommit till ambassadens kännedom. Det är två fall för mycket, säger fru Ryding, och det tycker jag också att det är, eftersom jag är principiell motståndare till all misshandel från polisens sida, var den än förekommer. Men dessa två fall har inte inträffat under ett och samma år utan under en tidsperiod av flera år. Vi får också se saken mot bakgrund av det antal svenska turister som reser till Spanien — det var 400 000 enbart under år 1968. Det är alltså med utgångspunkt från dessa erfarenheter som jag säger mig att vi inte behöver vidta några särskilda åtgärder.

Vidare vill jag hänvisa till att det inom utrikesdepartementet har utarbetats en folder med råd för utlandsresenärer. Den har distribuerats genom våra passmyndigheter i inte mindre än 1,2 miljon exemplar. I denna folder kan man läsa om vad man skall göra om man anhålles i utlandet. Jag har här ett exemplar av dessa 1,2 miljon som utgivits av utrikesdepartementet. Därtill vill jag understryka att ingen av de båda svenskar som beklagat sig över polisens behandling önskade att konsulatet skulle vidtaga några åtgärder med anledning därav. Man var på konsulatet inställd på att göra detta, men dessa båda ville själva inte att några som helst åtgärder i detta avseende skulle vidtagas.

Det är dessa fakta i målet som gör att jag givit fru Ryding det svar jag gav. Men det är klart att vi när det gäller alla diktaturländer dit svenska turister reser även i fortsättningen kommer att följa utvecklingen och vad som kan hända dem där.

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag är glad över att konstatera att utrikesministrarnas personliga uppfattning om Spanien turismen helt överensstämmer med min egen. Dessutom noterar jag med tillfredsställelse hans löfte om att vi från svensk sida kommer att följa vad som händer svenska turister när de ger sig ut till olika diktatorländer. Visserligen gör de detta på eget ansvar, men i egenskap av svenska medborgare bör de ha det skydd de kan åtnjuta.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Lindkvist har frågat statsministern, om en sådan prövning av nuvarande bestämmelser kan förväntas att ansökningar om uppehållstillstånd för grekiska medborgare bedöms med tillfredsställande hänsyn till den politiska situationen i Grekland. Herr Lindkvists fråga har överlämnats till mig för besvarande.

Herr Ahlmark har frågat mig om jag anser att det är rimligt dels att till Grekland utvisa grekiska medborgare som vid politisk verksamhet i Sverige har kritiserat och demonstrerat emot militärregimen i Aten, dels att verkställa en utvisning av detta slag innan en inlämnad nådeansökan har hunnit behandlas.

Jag ber att få svara på dessa frågor i ett sammanhang.

Interpellationerna gäller prövningen av frågor om politiskt flyktingskap och politiskt hinder att verkställa beslut om utlännings avlägsnande från Sverige.

Sådana frågor skall enligt gällande bestämmelser i regel prövas av den centrala utlänningsmyndigheten. Innan den fattar sitt beslut skall den inhämta yttrande från utlänningsnämnden, som består av en domare eller f. d. domare som ordförande och två andra ledamöter. Nämnden är ett organ för utlänningsnämndens rättsskydd, särskilt just i frågor om politiskt flyktingskap och politiskt verkställighetshinder. Föreligger skilda uppfattningar mellan nämnden eller någon ledamot i nämnden och den centrala utlänningsmyndigheten kan utlänningsnämnden besvara sig över myndighetens beslut, om det har gått honom emot. Dessutom kan den centrala utlänningsmyndigheten självmant överlämna ärende till Kungl. Maj:ts avgörande, om det finns särskilda skäl till det. Överlämnandet skall ske om utlänningsnämnden begärt det. Enligt riktlinjer som riksdagen godtog förra hösten bör överlämnandet ske, om det är fråga om grannliga bedömningar med politisk innebörd.

Dessa bestämmelser ger enligt min uppfattning goda garantier för en tillfredsställande bedömning av påståendet om politiskt flyktingskap eller politiskt verkställighetshinder. Bestämmelserna gäller självfallet medborgare i alla främmande länder. Jag vill också erinra om att utlänningsmyndigheterna i dessa ärenden har att tillämpa utlänningslagens regler. Någon direktiv rätt från regeringens sida i fråga om bedömningen av särskilda fall föreligger inte, bortsett från den ledning för bedömningen som Kungl. Maj:ts egna avgöranden i enskilda ärenden ger.

Beträffande herr Ahlmarks frågor vill jag helt allmänt säga att det givetvis inte bör komma i fråga att i andra fall än som särskilt anges i utlänningslagen verkställa utvisning eller någon annan form av avlägsnande härifrån till hemlandet av den som kan antas bli utsatt för politisk förföljelse där. Men bedömningen av risken för politisk förföljel-

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

se kan enligt min mening inte göras enkelt på grundval av så formella kriterier som herr Ahlmark anger.

Det särskilda fall som herr Ahlmark åberopar som grund för sina frågor är jag förhindrad att gå in på i detta sammanhang i vidare mån än att jag hänvisar till den kommunicé i saken som regeringen har utfärdat i förrgård. Av kommunikén framgår att regeringen beslutat utreda, om omständigheterna i detta och andra liknande fall ger anledning att ändra gällande bestämmelser om formerna för handläggning av ärenden om utlännings avlägsnande från Sverige.

Vidare anförde:

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Bakgrunden till den här debatten är väl känd. Den visar hur en byråkrati kan fungera när det mesta går på tok, och hur kombinationen av administrativ stelhet och mänsklig ofullkomlighet kan få tragiska följder. Det får inte hända en gång till. För att veta vad som skall ändras i framtiden är det nödvändigt att nå fram till klarhet om vad som brustit i det förflutna. När jag nämner fallet Kotzikos sker detta som en illustration till centrala principer.

En grek som i Stockholm demonstrerat mot militärjuntan i Aten sänds i väg av svenska myndigheter till militärjuntan i Aten. Med eskort av två svenska poliser sätts han på pingstaftonens morgon på ett flygplan destinerat inte till Västtyskland, där han lär ha haft uppehållstillstånd, utan till Grekland. En nådeansökan, inlämnad flera timmar före avfärden påverkar inte någon av dem som får del av den. Inte ens mitt på dagen gör man, trots påstötningar, något försök att på flygplatsen i Zürich stoppa färden. Planet fortsätter till Aten.

I dag tycks de flesta vara överens om att ett misstag har begåtts. Utlänningsnämnden kände inte till Kotzikos' verksamhet, hade inte tillräckliga in-

formationer. Jag lämnar den delen av affären åt sidan. Jag delar visserligen inte inrikesministerns mening att vi i dag har »goda garantier» för bedömning av politiskt flyktingskap m.m. Naturligtvis måste misstagen här leda till viktiga förändringar i fråga om hur uppgifter skall samlas in, vilka som skall höras och en sista möjlighet för den som riskerar avvisning att anföra nya skäl etc. Det kan gälla väl och ve för en enskild människa. Det är en självklar åtgärd att nu utreda den saken. Jag tackar inrikesministern för svaret på min interpellation, där han nämner om en sådan utredning. Jag utgår från att den handlar snabbt och att misstagen från detta fall blir lärdomar av betydelse för framtiden.

Men jag lämnar, som sagt, den delen av affären åt sidan. För det kan alltid göras misstag av myndigheter. Hur bra paragrafer man än skriver kan missförstånd alltid uppstå. Det är därför så angeläget att landets högsta myndighet och den politiskt ansvariga instansen kan handla med kraft, snabbhet och omtanke om den enskilda människan. Därmed är vi inne på inrikesminister Eric Holmqvists personliga ansvar och insatser.

En enskild svensk medborgare, som mer av en slump kommit i kontakt med Kotzikos, gjorde natten mellan fredagen och lördagen förra veckan imponerande ansträngningar för att förhindra avvisningen. Han fick till slut reda på var Kotzikos var förvarad. Han lyckades bryta Kotzikos' isolering. Han nådde personlig kontakt med honom på polis-huset. Han satte upp en nådeansökan till Kungl. Maj:t som Kotzikos skrev på. En kopia gavs till polisen. Originalet lämnades 6—7 timmar innan planet till Aten lyfte från Arlanda in till inrikesdepartementet.

Hans ansträngningar var ändå förgäves.

Vad hade då hänt? Inrikesministern har själv i ett nu herostratiskt ryktbart

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

uttalande sammanfattat vad som hände, eller inte hände: »Samhället fungerar inte nattetid.» Statsrådet Holmqvist blev strax före midnatt uppringd av en journalist. Han fick veta att det gällde en avvisning morgonen därpå av en grekisk medborgare, som bedrivit viss politisk verksamhet i Sverige, en avvisning till Grekland. Såvitt jag vet gjorde inrikesministern ingenting för att ta reda på vad fallet gällde, om det var rätt handlagt, om utlänningsnämnden hade känt till Kotzikos' bakgrund eller om en ansökan enligt 51 § utlänningslagen hade lämnats in. Ingen kontakt tog han med någon myndighet, vare sig på natten eller, såvitt man vet, tidigt på morgonen för att få ytterligare informationer om avvisningen. »Samhället fungerar inte nattetid.»

Men polis och flygbolag fungerar på natten — och så var det tragiska misstaget gjort. I 51 § utlänningslagen står det så här: »Kan beslut om avvisning, förpassning, förvisning eller utvisning icke verkställas eller föreligger eljest, vare sig beslutet verkställts eller icke, skäl att beslutet inte längre skall lända till efterrättelse, äger Konungen upphäva beslutet. I samband därmed meddelar Konungen de föreskrifter för utlänningsens vistelse i riket, som må finnas påkallade.

Beslut om avvisning eller förpassning, vilket icke blivit verkställt, må ock upphävas av den centrala utlänningsmyndigheten, om särskilda skäl äro därtill.»

Här ges alltså chansen till ännu en prövning. Om man kallar den nådemöjlighet eller överklaganderätt är mindre viktigt. Den innebär under alla förhållanden en rätt för Kungl. Maj:t att ändra ett beslut, fattat av utlänningsnämnden. Men skall denna rätt fungera, förutsätter det naturligtvis att avvisningen inte hinner ske *innan* en nådeansökan eller en ansökan enligt 51 § är behandlad. Det hjälper ingen avvisad att i ett annat land, vare sig han är fri

eller i fängelse, få veta att hans avvisning *skulle* ha upphävts, om hans ansökan hade hunnit behandlas av regeringen.

Det här leder fram till en viktig fråga till statsrådet Holmqvist. Den gäller inte bara detta fall utan är av principiell natur. Antag att en inrikesminister får veta, det må vara på dagen eller på natten, att en avvisning till en diktatur är omedelbart förestående. Det talas om att den som skall avvisas har bedrivit politisk verksamhet. Är det inte då hans *moraliska* skyldighet att så snabbt som möjligt försöka få veta mera om fallet? Jag talar inte om inrikesministerns formella eller juridiska skyldighet. Jag talar inte om hans politiska ansvar; det utkrävs väl på annat sätt. Jag menar inte att inrikesministern i strid med svensk förvaltningsrätt skall ge *direktiv* till underställd myndighet. Vad jag frågar om är hans *moraliska* skyldighet att efter en påstötning försöka sätta sig in i fallet innan det är för sent. Anser statsrådet att det kan ställas ett sådant moraliskt krav på en inrikesminister? Eller menar statsrådet att hans uppträdande natten mellan fredag och lördag i förra veckan bör kunna prägla också kommande händelser av liknande slag om de skulle inträffa?

Till slut är frågor av det här slaget i grunden *mänskliga* problem. Det är visserligen klart att reformer måste genomföras beträffande nådeansökan, eller ansökan enligt 51 §. Varje utlänningsom gripits av polisen för att avvisas ur landet och sändas till en totalitärt styrd stat måste få reda på sin rätt att begära ändrat beslut hos Kungl. Maj:t. Varje utlänningsom befinner sig i en sådan situation måste få en chans att kontakta advokat, sina landsmän eller andra vänner. Och när en ansökan har inlämnats, på dagen eller på natten, bör avvisningen automatiskt uppskjutas och det skall alla myndigheter veta. Här måste vi få nya regler och en ny praxis som försvårar ett uppreparande.

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

Men till slut är detta, jag upprepar det, en fråga om medmännisklighet. Författningar och lagar kan tyckas lätta att förstå och forcera för dem som befinner sig på samhällets topp. Men för dem som drabbas av administrationens osmidighet blir intrycket lätt ett annat. De kan uppleva hela processen, där myndigheter kanske skyller på varandra och där ansvaret är fördelat på så många händer att det blir nästan anonymt, som om de var utplacerade i en byråkratisk djungel utan rättssäkerhet för dem själva. Jag kan tänka mig att Paul Kotzikos upplevde sitt läge så på fredag och lördag i Stockholms polis-hus.

Då tjänar det inte mycket till att vi andra vet att *om* inte det och det hade inträffat hade utvisningen aldrig skett. Vad det ytterst gäller, förutom nya bestämmelser och lagar, är att var och en i beslutande eller inflytelserik position, som nås av ett nödrop av detta slag, inte väljer den bekvämaste vägen, inte lägger på telefonluren och somnar om. Om ett sådant nödrop kommer från en svensk eller utlänning är mindre viktigt. Det viktiga är att man gör något, att man handlar med god vilja och i generös anda.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! I denna debatt rör vi oss med ett verklighetsunderlag av det mer olustiga slaget. När en utvisning sker under så uppseendeväckande former som fallet varit i fråga om en grekisk medborgare upprör det en bred folkopinion. Fallet blir än mer tragiskt om man befarar en straffrättslig påföljd i hemlandet. Särskilt markeras denna allmänna inställning om avvisningen sker till ett land som exempelvis Grekland, för vars regim huvuddelen av det svenska folket känner en djup och äkta avsky.

I allmänhetens ögon har, allteftersom de närmare detaljerna kring avvisningen redovisats, hopat sig många fråge-

tecken. Man frågar sig varför vederbörande avvisades till Grekland, när han hade uppehållstillstånd i Västtyskland, från vilket land han kom till Sverige den 21 februari i år.

Har ärendet handlagts med den omsorg och det omdöme som erfordras i ett fall av den speciella karaktär som det här är fråga om? Och om det i detta fall har förekommit en handläggning som visar brister vid ärendets bedömning, vad slags åtgärder ämnar myndigheterna då sätta in för att förhindra upprepanen? Detta är frågor som den i flera avseenden alltmer kritiska allmänheten ställer sig och detta oavsett hur myndigheterna i Grekland sätter in sin alldeles speciella rätts-skipning. Man bör nämligen inte helt utesluta — även om det just nu kan verka otroligt — att grekjuntan låter Kotzikos återvända till Sverige eller Västtyskland för att genom detta slags PR ge omvärlden ett billigt intryck av att det finns rester kvar av den grekiska demokratin. Kvar står intrycket att det måste ha vunnits lärdomar av det inträffade, även om det i detta enskilda fall efterlämnar en bitter eftersmak.

Det säger sig självt att det inträffade har väckt stor och förställeg oro i såväl grekiska exilkretsar i Sverige som hos de breda folkgrupperna. Vårt land har tagit emot tusentals grekiska medborgare som på förvånansvärt kort tid har anpassat sig till svenska förhållanden. Flertalet av dessa greker har lämnat sitt land av politiska skäl. Med tanke på den framträdande roll som den svenska regeringen spelar i kampen mot den grekiska militärjuntan har också Sverige blivit en tillflyktsort, varifrån grekerna kan arbeta för en frigörelse av sitt land. Samarbetet mellan exilgrekerna och svenskarna går också alldeles utmärkt. Så helt plötsligt och lika oväntat störs denna atmosfär av de händelser vid senaste veckoslutet som ledde till en utvisning av en grek och som föranlett flera opinionsyttringar

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd
mot de svenska myndigheternas åtgärder.

Det var för att få ett lugnande besked om den svenska regeringens principiella inställning till exilgrekernas fortsatta verksamhet i Sverige som jag besvarat statsministern med en fråga, som han har föredragit att överlämna till inrikesministern för besvarande. Ett besked från regeringen gäller inte endast exilgrekerna utan i lika hög grad den stora allmänhet som både är konfunderad och upprörd av det som inträffat.

Statsrådet Holmqvist har emellertid inte lyckats särskilt väl, om han vill att jag skall tolka hans allmänt svepande resonemang som ett svar. Min frågeställning förbigås helt. Svaret är både svagt och till innehållet magert. Det skulle vara olyckligt om detta ger utrymme för den tolkningen, att inrikesministern kommit till den uppfattningen att frågan är så ringa att den inte förtjänar någon större uppmärksamhet i riksdagssammanhang. Det inträffade är ju eljest inte så särskilt renomméerande för regeringen, som i vanliga fall åtnjuter anseende i sådana sammanhang.

Nu förhåller det sig emellertid så, herr talman, att jag kortfattat kan anknyta min fråga till den mening som statsministern tidigare gett uttryck åt. Den svenske statsministern har sammanträffat dels med kommittén för Greklands demokrati, dels med den grekiske exilledaren Andreas Papandreu. Enligt TT har statsministern medgett att en del olyckliga omständigheter lett till den nu så omstridda utvisningen, att den svenska regeringens inställning till den grekiska juntan står fast samt att vi också i fortsättningen tänker ge skydd åt exilgreker i Sverige. Detta besked är alldeles för betydelsefullt för att undanhållas riksdagens protokoll. Detta uttalande står i god överensstämmelse med min fråga varför jag således — även om jag fått gå vägen

över TT — anser mig nöjd med beskedet, som jag tackar för.

Förutsatt att de nu igångsatta undersökningarna av det omstridda fallet leder fram till en humanare handläggning framöver i ärenden av liknande karaktär bör det inträffade — som jag verkligen hoppas är en ren engångsföreteelse beroende på mänskliga misstag — vara en nyttig läxa för myndigheterna. Jag vet dessutom att statsministerns uttalande haft en lugnande inverkan på exilgrekerna för deras fortsatta verksamhet i Sverige.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Helt allmänt vill jag säga att den uppgift som en inrikesminister har att ta ställning till frågor, som gäller huruvida utlänningar som kommit till vårt land skall avvisas eller skall få lov att stanna kvar, är något av det obehagligaste man har att syssla med. Jag är övertygad om att de som haft den uppgiften före mig har hyst samma känslor i detta sammanhang.

Vi ställs vecka efter vecka inför uppgiften att ta ställning till ärenden där personer i allmänhet har begärt upphävande av ett tidigare fattat beslut. För dem gäller det självfallet mycket väsentliga ting. Man begär att få stanna kvar i landet för att behålla kontakten med sin familj eller man anför svårigheter som kan vänta om man kommer tillbaka till sitt hemland o. s. v. Det förekommer en hel rad komplicerade omständigheter som man har att ta ställning till. Uppenbart är emellertid att bedömningen aldrig kan ske utifrån enbart utgångspunkten: Vad skulle jag vilja göra om jag bara fick bjuda till och se det ur aspekten att jag skall försöka vara så vänligt inställd som möjligt till den människa det gäller? Man måste emellertid ha klart för sig att bakom det beslut som fattats ligger en noggrann penetrering av frågorna

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

genom ansvariga tjänstemän eller för-
troendevalda som har till uppgift att
ta ställning. Detta gör att uppgiften
blir mycket komplicerad och svår för
den som har att handskas med den.

Vi skall vara uppmärksamma på att
det finns många skäl till att en utlän-
ning vill flytta till Sverige och bosät-
ta sig här för längre eller kortare tid.
Försörjningsmöjligheterna här i landet
är emellertid begränsade för de utlän-
ningar som kommer hit. Vi kan inte
utan vidare säga att människor utifrån
kan strömma in i vårt land, ty då skul-
le vi ganska snart stå inför betydande
svårigheter. Vår utgångspunkt har va-
rit att försöka åstadkomma en ordning
så att de människor som kommer utifrån
skulle få möjligheter att leva här i lan-
det under samma villkor som svenska
medborgare. De skall ha tillgång till
bostad och ordnat arbete. Vi ställer
därför upp som ett kriterium för att
en människa skall få komma hit och
stanna att vederbörande i förväg har
förvisat sig om att man kan få bostad
och arbete i landet. Detta har vi alla
varit ense om. Dessa principer har alla
som sitter i denna lokal — åtmino-
ne de som var ledamöter i fjol — varit
med om att knäsetta. Vi antog ju då
en utlänningslag som har den innebör-
den. Detta är således huvudlinjerna i
den invandringspolitik som vi bedri-
ver.

Det är alldeles uppenbart att det kan
medföra betydande svårigheter för ut-
ländska medborgare att uppfylla de
villkor vi ställer. Därför väljer en ut-
länning ibland utvägen att resa hit som
turist och sedan helt enkelt stanna
kvar; så kunde man göra förut. Detta
går inte nu, eftersom arbetstillstånd i
regel inte får ges till den som redan
har kommit in i Sverige när han söker
tillståndet.

Detta är de allmänna reglerna. Jag
vill betona att de självfallet inte gäller
den som kan få asyl av politiska eller
liknande skäl. Det är ju den reella in-

nebörd i asylbegreppet, och det bör
självfallet respekteras också framöver.

Det vore emellertid orimligt att ut-
gå från att det inte finns människor
som försöker utnyttja denna möjlighet
att kringgå vår reglerade invandring.
Av den anledningen finns det också
skäl att inte utan vidare godta ett på-
stående om politiska motsättningar mel-
lan en man som har kommit hit och
regimen i det land varifrån han kom-
mer. Speciellt kan det vara svårt att
göra en sådan bedömning beträffande
personer som har lämnat sitt eget land
utan att det har funnits några politiska
skäl för det och som inte heller har
åberopat några sådana skäl. Detta in-
bjuder till särskilt stor försiktighet.

Från de utgångspunkter som jag här
har beskrivit är det självklart att man
inte kan handla så reservationslöst att
man låter bara det förhållandet att en
person har ställt upp i en demonstra-
tion eller delat ut flygblad här i Sveri-
ge konstituera förutsättningar för poli-
tisk asyl i vårt land. Det vore alldeles
orimligt. Vi kan inte grunda bedöm-
ningen, såsom herr Ahlmark tror, en-
bart på ett formellt konstaterande att
den som har ställt upp med ett plakat
och kanske blivit fotograferad i sam-
band därmed skall få leva i det svenska
samhället framöver eller att den som
formellt har manifesterat en sådan håll-
ning inte skulle kunna utvisas ur lan-
det.

Tänker man igenom problemet, in-
ser man ganska snart att människor
oskyldigt kan försättas i sådana situa-
tioner. En del människor är lika var-
andra, och det finns möjligheter till
förväxlingar på bilder, så det är möj-
ligt att fel person utpekas. Det för-
hållandet att man varit med på plat-
sen vid en demonstration kan inte ut-
göra ett tillräckligt kriterium för att
man skall bedömas som politisk flyk-
ting och ha rätt att bo kvar i Sverige.

Nej, självfallet måste besluten grun-
das på en mera allmän bedömning av

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

situationen. Uppgiften är ytterst grannlaga, vare sig det är polisen eller någon annan som skall utföra den. Ju längre vi går i våra strävanden att liberalisera utlänningspolitiken — och det finns starka skäl för att utveckla vår lagstiftning i den riktningen — desto mer grannlaga blir uppgiften att pröva, vilka människor som skall få stanna i vårt land och vilka som skall avvisas.

Jag vet inte om jag har konstitutionell befogenhet enligt grundlagen att gå in på diskussioner kring ett enskilt fall. Såvitt jag förstår vore det rätta förfarandet att riksdagens konstitutionsutskott begär in handlingarna i ärendet och granskar huruvida man har förfarit rätt. — Jag kanske inte behöver säga mer på den punkten.

Jag går i stället över till det moraliska ansvar som herr Ahlmark utkräver av mig. Det är i och för sig märkligt att herr Ahlmark säger att han inte har anledning att utgå från att jag skulle ha gjort något fel i handläggningen av denna fråga men samtidigt gör den till en moralisk fråga och säger att jag borde ha handlat annorlunda.

Man bör inte grunda ett agerande i riksdagen, såsom herr Ahlmark gör, enbart på uttryckta lösa avsnitt ur ett telefonsamtal som har förts mellan en tidningsman och ett statsråd. Uppenbarligen har tidningsmannen alltid ett överläge i sådana fall — det är han som väljer ut de meningar som skall publiceras, och den som blir intervjuad har i allmänhet inte möjlighet att lägga det till rätta, eller åtminstone är det förenat med stora svårigheter. Man kan ge intrycket att jag skulle ha en cynisk inställning till dessa ting när man rycker ut sådana meningar som att samhället inte fungerar på natten, och det är lätt att framställa saken så, att jag på grund av bekvämlighet inte bryr mig om det som har hänt. Detta är en risk som alla vi som sysslar med politik får ta. Kanske får också

herr Ahlmark någon gång i framtiden stå till svars för stympade uttalanden som ger en felaktig bild av vad han har menat.

Mina skäl, som jag vill redovisa för kammaren, är inga andra än att jag känner de personer som sitter med i den nämnd som har att bedöma sådana här ärenden. Jag fick veta att saken prövats i vederbörande instanser och att den också varit underställd utlänningsnämnden, som hade varit enig i sin bedömning. Dessa personers agerande gör att jag är säker på att det har skett en rättvis bedömning av ärendet.

Det är lätt att säga att detta är att lägga för stor vikt vid det rent formella och att hysa alltför stark tilltro till myndigheter o. s. v., men en ledamot av regeringen måste ha förtroende för de myndigheter som ändå arbetar för den gemensamma sak som vi har att företräda i den lagstiftande församlingen och över huvud taget tillämpa de lagar som vi har att följa.

Jag kände alltså till att ärendet var handlagt av människor som jag har förtroende för. Jag skall inte närmare ange vilka det gäller, men det är en ledamot av denna kammare, som jag känner sedan många år, vidare en annan man som jag under flera år har samarbetat med och en hög jurist.

Sedan vill jag tillägga en sak utan att närmare beröra det aktuella ärendet. När jag i efterhand har haft anledning att gå igenom akten har jag kommit till uppfattningen att man har handlat riktigt. Jag skulle ha gjort på samma sätt, om jag i departementet hade haft att bedöma vilken status denne man skulle ha i vårt land, om han skulle vara att anse som politisk flyktning eller bedömas som en person som kommit hit utan att ha reglerat sina förhållanden. Jag skulle ha gjort samma bedömning som nämnden har gjort i det avseendet.

Formalia kring förpassningen — frågan, om vederbörande skulle sändas till

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

det ena eller det andra landet — lämna jag därhän. Detta är en angelägenhet som polisen har att svara för enligt den gällande lagstiftningen, och på den punkten har jag inte anledning att i dag gå in i svaromål. Jag vill säga till herr Ahlmark att det på senare tid har förekommit också andra fall som har aktualiserat frågan, om det finns anledning att justera förfarings sättet vid verkställigheten av beslut om avisning. Jag skall inte nu ge mig in på någon diskussion om detta, men var och en som tänker över saken måste konstatera att vi även här har ett gemensamt ansvar.

Vi begär att polisen så fort som möjligt skall verkställa en förpassning. Det är utgångspunkten. Har vi valt den vägen har vi också varit medvetna om att vi här avstått från möjligheter som kan föreligga i andra ärenden, nämligen rätt till överklagande o. s. v.

Men vi kanske skall ändra på det. Därför har ju regeringen intagit den ståndpunkten, att den har uppdragit åt landshövding Lindell, som ju under sin tid i regeringen och sin långa ämbetsmannabana har haft anledning att syssla med sådana här ärenden, att gå igenom handläggningen av dem och se om det kan finnas möjligheter till förbättringar, som skulle kunna innebära ett ökat rättsskydd för en utländsk medborgare.

Herr talman! Med det anförda tror jag att jag har lämnat de kompletterande upplysningar i detta ärende, som kammarens ledamöter kan önska för belysning av mitt handlingssätt och över huvud taget ärendets handläggning.

Jag förstod att herr Lindkvist inte var nöjd med svaret. Herr Lindkvist skall vara medveten om att när en fråga framställs så här kort tid innan svaret skall ges, väljer man att göra svaret kortfattat, även om frågan har interpellationens form. Det var så mycket mer berättigt som vi alla har haft möj-

lighet att via information på olika sätt genom press och radio o. s. v. och regeringens agerande i denna sak få en mera utförmående bild av det hela. Därför tycker jag att herr Lindkvist skulle ha kunnat nöja sig med att svaret var så kortfattat.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Holmqvist kom in på frågan hur man skall behandla en människa som deltagit i en demonstration i Sverige riktad mot den grekiska militärjuntan. Det är inte självklart, sade inrikesministern, att han skall få stanna kvar. Men vi måste veta, att de risker som en sådan person utsätts för om han sänds tillbaka, är mycket stora, att man i Grekland betraktar en sådan verksamhet som brottslig och att han riskerar straff, som vi i denna kammare knappast kan föreställa oss. Därför menar jag, att man skall iaktta en utomordentligt stor noggrannhet i sådana här fall och att man skall pröva dem med stor energi och i generös anda.

Inrikesministern säger att jag har byggt mina uttalanden bara på lösa uppgifter av någon enstaka journalist. Det är fel. Jag har försökt följa vartenda uttalande som har gjorts de senaste sex dyggen av statsrådet Holmqvist i radio och i tidningar. De ger alla samma besked: att statsrådet Holmqvist ingenting gjorde efter att ha fått en påstötning klockan 11.30 natten mellan fredag och lördag i förra veckan.

Det bekräftar också inrikesministern här. Han säger: jag litar på dem som sitter i utlänningsnämnden. Jag känner dem sedan gammalt. De är goda, ödmoesgilla människor.

Jag tvivlar inte på att de är det. Men varför skall vi ha § 51 i utlänningslagen, som ger Kungl. Maj:t en möjlighet att upphäva det beslut som utlänningsnämnden har fattat, om man självklart utgår ifrån, att det beslut nämnden har fattat är riktigt? Vad är

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

den paragrafen till för om man känner ledamöterna i nämnden, vet att de är goda människor och litat på deras beslut? Det kan tänkas att nya fakta har tillkommit, att nya omständigheter, som de inte kände till, kan påverka de ansvariga myndigheterna och statsrådet efter att beslutet fattats. Så var det i detta fall.

Statsrådet Holmqvist säger vidare att han skulle ha handlat på samma sätt om han suttit i nämnden. Menar alltså statsrådet Holmqvist, att det var rimligt att sända i väg en person till Grekland och inte till Västtyskland, en person som bedrivit politisk verksamhet i Stockholm och som hungerstrejkat utanför grekiska ambassaden här? Jag tycker inte det var rimligt, jag trodde att det i den allmänna debatten rådde enighet om att det här var ett misstag.

Men jag kan väl inte, säger statsrådet Holmqvist, sätta mig över vad de personer som sitter i utlänningsnämnden kommit fram till. Jag kan väl inte anse att jag har ett bättre omdöme än de, o. s. v.

Får jag peka på ett parallellfall som är drygt ett år gammalt. Det inträffade alltså på gamle inrikesministerns tid när Rune Johansson var med i regeringen. Man skulle avvisa en person, jag tror han hette Londono och att det var till Colombia. Detta hände på en söndag, men någon fick tag i inrikesministern någonstans i Småland. Han sade inte: Samhället fungerar inte på söndagarna. Han ringde sin expeditiönschef som i sin tur informerade länsstyrelsen om den besvärsskrivelse som kommit in. Och länsstyrelsen fattade beslut om uppskov, varefter regeringen senare upphävde förpassningsbeslutet.

Var det fel av statsrådet Holmqvists föregångare att göra på det sättet?

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag förstår att herr Ahlmark förutsätter att det i framtiden ic-

ke skall vara möjligt att förpassa en grekisk medborgare tillbaka till Grekland. Skall detta också gälla för Spanien: Vi vet, herr Ahlmark, att människor kommit hit utan att ha velat fly från regimen där. Jag har fått många vittnesbörd om att man tvärtom har gjort det i den bestämda avsikten att gå den rådande regimen ärenden.

Herr Ahlmark bör fundera över den här saken och försöka inse, att man inte utan vidare kan utgå ifrån att vi skall underlåta att återförpassa personer till Grekland, därför att vi på goda grunder inte ansluter oss till den nuvarande regimen principer och värderingar.

Detta mitt yttrande berör absolut inte på något sätt ifrågavarande person, utan jag har rent principiellt velat ställa frågan om hur man skall handla i sådana här fall.

Herr **AHLMARK** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Holmqvist ställde en rent principiell fråga. Låt mig svara rent principiellt.

Om en inrikesminister, det må vara på dagen eller på natten, får reda på att en person som bedrivit politisk verksamhet i Sverige riskerar omedelbar avvisning till Grekland, bör detta statsråd *genast* sätta sig in i omständigheterna och handla därefter. Det är mitt principiella svar.

Herr **SVENSSON** i Eskilstuna (s):

Herr talman! Jag skall inte begränsa mitt anförande till grekiska medborgare. Inrikesministern har ju här behandlat frågan om utlänningslagens utformning, och jag vill anknyta till den interpellation i den saken som jag väckte den 25 februari och som besvarades och debatterades i kammaren en månad senare. Vad jag nu har att säga kan därför knappast skrivas på efterklokhetens konto.

Först skulle jag emellertid vilja göra en kommentar till herr Ahlmarks

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

anföranden och hans uppläggning av dem. I Dagens Nyheter förklarade professor Papandreou efter onsdagens diskussion med statsministern om den tragiska utvisningen bl. a. följande: »Jag hoppas att Paul Kotzikos inte skall bli 'någon politisk fotboll'. Det skulle betyda slutet för honom hos hemliga grekiska säkerhetspolisen. Kotzikos var en i grunden opolitisk person. Det var bara under de sista två eller tre veckorna som han deltagit i vissa demonstrationer i Stockholm.»

Herr Ahlmark får själv avgöra om han motsvarat den grekiska exilledarens förväntningar, exempelvis vid formuleringen av sin interpellation där han talat om Kotzikos' »politiska verksamhet» och i sina föranden nyss här i kammaren.

Jag är helt övertygad om att inrikesministern, åtminstone om man ser till den formella sidan, har rätt i sin syn på utlänningslagstiftningen, vilken som vi alla vet är mycket liberal och generös. Men som jag framhöll här i kammaren den 25 mars tillstöter svårigheter då man kommer in på de praktiska möjligheterna att leva upp till utlänningslagens bestämmelser. Visst är utlänningsnämnden ett utmärkt organ för invandrarnas rättsskydd, men hur ser det material ut som myndigheterna skall bygga sina beslut på? I svaret till mig upplyste inrikesminister Holmqvist om att den centrala utlänningsmyndigheten under det senaste året har föranställt om förhör i elva ärenden, men endast i ett av dessa fall har förhör hållits av utlänningsnämnden själv. I de övriga tio fallen har förhören hållits av länsstyrelsen. I övervägande antalet fall förekommer heller ingen personlig kontakt med den berörde invandraren — det är min egen reflexion.

I tidningsuttalanden av utlänningskommissionens egen personal har, som jag framhöll i kammaren för två månader sedan, vitsordats att man bedö-

mer det som en svårighet att man inte vid handläggningen av dessa ärenden kunnat skapa det bättre underlag för beslutet som personlig kontakt med invandraren skulle ge. I många fall har det också visat sig att de utredningar som ligger till grund för avgörandet har varit ofullständiga när handlingarna kommit till utlänningsmyndigheten, och då har man där tvingats begära kompletteringar. Det är inte heller underligt om språksvårigheter många gånger har komplicerat utredningarna. Polisens stora arbetsbörda skapar likaledes svårigheter.

Jag vill här anföra ett exempel som visar att det material som skall bilda underlag för ett beslut kan vara mycket skiftande, att man under handläggningen av ett ärende kan ställas inför svåra bedömningsfrågor samt att nya omständigheter kan komma fram under själva handläggningen. Jag syftar på utvisningen av två egyptier i Eskilstuna. Inom parentes vill jag säga att inrikesminister Holmqvist efter det att en opinion i Eskilstuna hade slagit larm den gången verkade för ett uppskov med förpassningen av dessa utlänningsar och att man då uppnådde en avvägning av det slag som förre inrikesministern Rune Johansson på sin tid föranstaltade om och som herr Ahlmark här berört.

För nämnda två egyptier fattades emellertid med korta intervaller tre beslut av delvis olika innebörd. För det första beslöt utlänningskommissionen om förpassning av invandrarna till hemlandet, eftersom de inte kunde betraktas som flyktingar. För det andra gjorde utlänningskommissionen ett remissuttalande till regeringen — efter uppskov med förpassningsbeslutet — i vilket kommissionen föreslog att utvisningsbeslutet skulle förses med s. k. hemlandsklausul, som enligt uttalande av en UK-tjänsteman innebar att de båda invandrarna under inga förhållanden skulle behöva återvända till sitt

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

hemland. För det tredje beslöt regeringen sedermera om återgång till förpassningsbeslutet utan hemlandsklausul men med sex månaders uppskov med verkställigheten.

I likhet med herr Lindkvist är jag glad över meddelandet i regeringens kommuniké att landshövding Lindell har fått i uppdrag att utreda frågan om utvisningsärendena, men jag hoppas verkligen att utredningen inte begränsas till att gälla reglerna för avlägsnandet av utlännningar utan att herr Lindell också får i uppdrag att utreda frågan huruvida det utredningsförfarande som föregår ett beslut i dag från rättssäkerhetssynpunkt är tillfredsställande för invandrarna.

I detta anförande instämde fru *Dahl* och herr *Hellström* (båda s).

Herr **HERMANSSON** (vpk):

Herr talman! Jag hade själv avsett att interpellera i denna sak men avstod när jag fick reda på att andra hade samma avsikt. Att jag ändå begärt ordet beror på att det rör sig om sådana viktiga principiella frågor att alla partier bör uttala sin mening.

Överlämnandet av Paul Kotzikos till den fascistiska junta, som med USA:s stöd regerar Grekland, har en skrämmande likhet med det sämsta inom svensk flyktingpolitik under det andra världskrigets år. Man finner samma formella hänvisning till paragrafer och bestämmelser, samma urskuldanden med att samhället inte fungerar på natten — hör alltså icke polisen till samhället? — och samma brutala resultat. Det skylls på missförstånd, på luckor i lagstiftningen, på allt och ingenting. Jag tycker inte att herr Holmqvists anförande gör saken bättre för regeringen — tvärtom. Det ger en del av förklaringen till att sådana här saker kan hända.

Men var finns *ansvaret* för att en människa som sökt skydd i vårt land

utlämnas till sina fiender, med viss sannolikhet till tortyr och långvarigt fängelsestraff — i dagens Grekland också ett straff som har tortyrens former? Ansvaret måste utredas och de skyldiga tvingas ta konsekvenserna av sitt handlande. Vi anser att en särskild undersökningskommission med representanter för de politiska partierna och för de grekiska flyktingarna bör tillsättas. Det kan inte vara rimligt att de som har ansvaret för utlämningen själva utreder om de bär någon skuld eller inte.

För vår del anser vi det självklart att en person icke får utvisas, om det finns någon som helst fara för att han riskerar politisk förföljelse. Och marginalen måste härvidlag vara sådan att svenska myndigheter hellre är för generösa än tvärtom. Det bör också vara självfallet att en utvisad person, om han kungör sin avsikt att begära nåd, skall äga rätt att stanna i Sverige till dess att nådeansökan behandlats. Det förfarande som tvärtemot denna regel använts i fallet Kotzikos är inte endast brutalt, utan också helt oförnuftigt. Det är som att hänga en person i väntan på att myndigheterna skall behandla hans ansökan om nåd.

I debatten har anförts att den nya lagstiftning som antogs i höstas skulle vara medskyldig till utlämnandet. Finns några som helst berättigade misstankar om att lagstiftningen icke ger tillbörligt skydd, måste den givetvis snabbt ändras. Det förekom här i riksdagen kritik mot lagen, men det förefaller som om den icke var tillräcklig. Rätt till överklagning av avvisningsbeslut borde föreligga även om icke någon ledamot i utlänningsnämnden anfört avvikande mening.

Herr Holmqvist sade för en stund sedan att vi har valt standpunkten att polisen så snart som möjligt skall verkställa utvisning. Vilka »vi»? Om han därmed menar samtliga riksdagsledamöter vill jag säga — och jag tror

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

att många instämmer med mig — att vi icke anser oss ha givit något godkännande av en sådan princip genom det beslut som fattades i höstas.

Herr talman! Till de politiska parti-grupperna i riksdagen har nyligen rikstatts en skrivelse från Amnesty International, i vilken påvisas att 30 namngivna medlemmar av det grekiska parlamentet hålles i fängelse eller i husarrest av den fascistiska juntan. Parlamentsmedlemmar bör inte vara oss dyrbarare än andra medmänniskor, men å andra sidan visar denna uppgift hur hänsynslöst den grekiska demokratin nedtrampas. Vi anser att den svenska riksdagen på lämpligt sätt borde ge sin indignation till känna och kräva att de fängslade grekiska parlamentsmedlemmarna återfår sin frihet. Jag väddar till herr talmannen att snabbt ta ett initiativ i denna fråga.

Jag vill tillägga att vi också anser det självklart att vårt land bör verka för Greklands uteslutning ur Europarådet liksom för bojkott av det planerade EM i fri idrott i Aten.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Som ledamot av Svenska kommittén för Greklands demokrati och som på annat sätt väl förtrogen med vad som händer bland de greker som har kommit hit, med vilka stämningar som finns, kan jag inte underlåta att säga några ord i denna fråga.

Jag har ingen anklagelse att rikta mot statsrådet Holmqvist; så enkelt ligger inte frågan till. Men det får inte undanskymmas att många frågetecken finns efter denna händelse. Jag vill peka på några av dem.

Behövde greken eskorteras av två polismän till Grekland bara för att han inte hade arbetstillstånd i Sverige, då han hade arbetstillstånd i Västtyskland? Det är en fråga som alla ställer sig — grekerna också.

Borde inte färskare uppgifter ligga till grund för ett så allvarligt beslut

som det dock är att utvisa en person till Grekland? De uppgifter som utlänningskommissionen hade var ett par månader gamla, och enligt dessa uppgifter hade det bestämt sagts ifrån av den grekiska kommittén, att denne man inte hade sysslat med någon motståndspolitik. Uppgifterna som låg till grund för utlänningskommissionens beslut var alltså inte av den arten att utlänningskommissionen kunde betrakta honom som en politisk flyktning.

Då kan man säga att hans agerande senare i Sverige i politiska sammanhang var av ganska ytligt slag — det gällde protester i form av demonstrationer. Men hur agerar grekerna i Sverige politiskt? Jo, de demonstrerar. I detta fall hade demonstrationerna genomförts också utanför ambassaden. Och även om det inte ett ögonblick gör denne man till en politisk storhet, inte gör att man kan kalla honom en kämpe, så är det tillräckligt för att han i Grekland skall betraktas som en person som på ett uppenbart sätt har protesterat mot juntans politik. I Grekland gör man inte distinktionen, att den ene i hjärtat är en motståndsmän, medan den andre bara deltagit i en demonstration.

Men dessa uppgifter fanns inte hos utlänningskommissionen, och då blir frågan: Borde man inte ha något aktuella uppgifter än som var fallet, när ändå ett beslut i denna riktning kan betyda synnerligen mycket för en person?

Statsrådet Holmqvist sade att en uppgift i en tidning kan vara hur felaktig som helst. När det gäller en bild i en tidning kan det röra sig om en förväxling, och därför är det inte så mycket att grunda ett omdöme på, menade statsrådet. Men jag är övertygad om att ifall en tidning med en bild av denne man visas upp inför den grekiska polisen, så blir det inget resonemang om att den bilden skulle vara tagen på ett annat ställe, att det skulle vara en falsk bild e. d., utan bilden anses utgöra tillräckligt bevis för att vederbörande kan

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

stämplas som en flykting som här i Sverige arbetat emot juntan.

Nu hoppas och tror jag att den belysning och den reaktion som skett i detta fall, den observans som förekommit, skall leda till att vederbörande inte råkar alltför illa ut. Å andra sidan kan just detta agerande stämpla honom som en mycket mera politiskt verksam man än han i själva verket varit. Reaktionen kan alltså få två olika slags konsekvenser: å ena sidan kan den skada honom personligen, å andra sidan kan den möjligen hindra aktioner mot honom som annars skulle ha genomförts. Det är i varje fall på detta stadium svårt att avgöra hur det blir. Men saken kan inte förbigås i tysthet. Vad som skett har skett, och reaktionerna förekommer både i Sverige och i Grekland.

Det kan väl heller inte vara riktigt, oavsett om vederbörande är politisk flykting eller inte, politiskt agerande eller inte, att han inte får ett meddelande om att han är utvisad eller avvisad — jag vet inte vilken term som användes — förrän i den stund då han skickas i väg. Inget annat meddelande lämnades heller till de anhöriga; de fick endast mot kvitto lämna ut hans kläder till polisen. Jag har också träffat dem som i hans omedelbara närhet då reagerade och försökte att få en annan kontakt.

Detta kan inte vara riktigt. Jag anklagar ingen, men jag måste säga att här råder otillfredsställande förhållanden på flera punkter, vilka man måste ta allvarligt på och vilka kanske vore mera betjänta av att ändras i stället för att man försöker finna syndabockar för den eller den handlingen. Jag är helt övertygad om att den skildring som statsrådet Holmqvist gav av ärendets behandling är riktig och att de som haft att göra med detta fall är människor med heder och med känsla för flyktingar liksom att de lagar vi har är stiftade för att skipa rättvisa i sådana här fall.

Jag är övertygad om detta men säger mig ändå att det härvidlag finns så många oklara punkter att det kan hända sådant som väcker ovilja.

Sedan vill jag säga att man nog i detta fall spekulerat politiskt i rätt hög grad, såsom alltid i sådana här fall. Det är lätt att göra detta bland flyktinggrupper, som har svårt att fatta våra förhållanden. Om man talar illa om polisen får de associationer av en annan polis än vår. Talar man om myndigheter som sätter sig över lagarna får de associationer av andra förhållanden än våra, och därför är dessa flyktingar lätta att skärpa upp.

Den kontakt jag har med dessa flyktingar ger dock vid handen att de genom det inträffade inte har förlorat förtroendet för vårt land. De hyser fullt förtroende för oss. De tror inte ett ögonblick att den svenska regeringen handlar som bödlar och de tror inte ett ögonblick att vi kommer att handla på annat sätt än vi deklarerat just när det gäller grekerna.

Att blåsa upp denna händelse och säga att den skapat allvarlig förvirring är inte riktigt. I stället bör man gjuta olja på vågorna och försöka inse att det inte får göras hemmapolitik av saken i onödan. Men den politik vi varit överens om att föra i utlänningsfrågor och som speciellt beträffande grekerna utformats mycket humant bör vi även i fortsättningen stå helt fast vid. De grekiska flyktingarna har förtroende för oss, och detta förtroende skall vi inte svika.

I detta anförande instämde herr *Wahlund* (cp).

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt ehuru saken onekligen är förtjänt av att vi kunde föra diskussionen vidare.

Det är klart att de frågor fru Eriksson

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

ställer är väsentliga. regeringen har just i anslutning till detta fall sagt sig att uppgift här står mot uppgift på många punkter. Vi skall vara medvetna om vad jag förut betonade, nämligen att myndigheterna ofta befinner sig i ett visst underläge, att uppgiftslämnare, vilka inte behöver agera med samma ansvar som myndighetspersoner, har lättare att göra snabba uttolkningar och beskrivningar av vad som skett. Uppenbart är att vi i regeringen gjort försök att belysa hur dessa frågor uppfattas av myndigheterna. Därvidlag har vi företagit vissa sonderingar, och jag kan då helt kort konstatera att det föreligger helt motstridiga uppgifter om vad som förevarit på en del punkter. Därför har vi ansett detta ärende vara en god utgångspunkt när det gäller att bedöma förutsättningarna att förbättra rätts-skyddet.

Jag pekade på att det förekommit även andra fall — herr Svensson i Eskilstuna nämnde ett av dem — där man kan diskutera om inte våra höga anspråk på rättssäkerhet borde ha gjort att prövningen utsträckts vidare.

Herr Hermansson och herr Ahlmark har gjort sällskap på denna punkt, och utan att ha möjlighet att känna till det aktuella ärendets detaljer har de gått mycket långt i sin kritik. Jag tror att andra, mera sansade människor föredrar att vänta tills utredningen är klar för att utifrån den kunna bilda sig en uppfattning om huruvida vi har behov av att göra förändringar i detta avseende.

Herr Svensson i Eskilstuna aktualiserade i en tidigare diskussion här i kammaren ett förslag om att både nämnden och kommissionen — eller det nya invandrарverket, som det nu blir fråga om — skulle få större möjligheter att ta personlig kontakt med utlänningar, som söker rätt att stanna här i landet. Enligt min mening ingår det som en del i strävandena att bättre klargöra situationen, och jag skall gärna medverka

till att landshövding Lindell ser också på möjligheterna att på det planet åstadkomma förbättringar.

Visst kan vi, herr Ahlmark och herr Hermansson, mena att det är brutalt att man verkställer en utvisning så här snabbt, men detta handlingssätt är förankrat i lagen. Herr Hermansson säger att den lagen känner han inget ansvar för; vi får väl se efter om herr Hermansson har uttalat någon reservation på den punkten. Annars framgår det klart av 58 § i den lag, som riksdagen tog ställning till i fjol, att avvisning skall så snart det kan ske verkställas av polismyndighet. Med denna formulering ges således inga möjligheter att utkräva ett ansvar av en myndighet, som snabbt har verkställt en utvisning. Det kan också vara värt att fundera över motsatsen. Det har ju ofta framförts kritik mot att människor har suttit för länge i förvar i väntan på verkställighet.

Detta är ett problem, men det borde vara tillräckligt att regeringen nu både handlat snabbt och klart preciserat vad den anser vara nödvändigt att undersöka i syfte att åstadkomma en bättre tingens ordning. Jag tror att kammarens ledamöter därmed kan känna sig förvissade om att dessa frågor blir föremål för en noggrann prövning.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag skall bara ge en helt kort information till herr Olle Svensson. Men dessförinnan vill jag understryka att det mellan vad statsministern tidigare har sagt och vad inrikesministern nu har anfört finns stora skillnader i attityd och nyanser. Statsministern har sagt att han ser utomordentligt allvarligt på vad som hänt och skall göra allt för att förhindra ett upprepande. Men statsrådet Holmqvist har i dag försökt ge intryck av att han skulle ha handlat på samma sätt som skedde, om han själv hade suttit i nämnden. Därför är det fullt naturligt att herr Oskar Lind-

Svar på interpellationer ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

kvist var missnöjd med interpellationssvaret men mera nöjd med det svar, som han tidigare fått av ett annat statsråd via TT.

Herr Olle Svensson antydde att jag genom att ta upp det här fallet i riksdagen skulle riskera att skada Paul Kotzikos. Tror inte herr Svensson i Eskilstuna att den grekiska ambassaden i Sverige läser tidningar? Hela fallet har varit mycket omskrivet med detaljer och fotografier. Jag har knappast sagt någonting alls om Kotzikos' politiska verksamhet; jag har bara antytt något av det som har stått i tidningarna.

Skulle då vi i riksdagen tiga om den här affären? Tidningarna har inte tigit. Radio och TV har inte tigit. Grekernas egna organisationer har inte tigit. I kväll håller de en stor demonstration här i Stockholm med anledning av fallet Kotzikos. Jag har för säkerhets skull dessutom frågat sekreteraren i centerunionen i Stockholm — det gäller verkligen *sekreteraren* och inte den assistent som kallades för »sekreteraren» i inrikesministerns kommuniké för två dagar sedan — och han är tacksam för att fallet diskuteras och kritiserats också i riksdagen.

Vi i riksdagen kan inte låta bli att diskutera och ta ställning till frågor där fakta redan är kända och som ställer krav på oss som politiker och som företrädare för en oroad opinion.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ahlmark gjorde gällande att jag skulle ha motsatt mig att denna fråga togs upp till debatt i parlamentet. Jag har själv yttrat mig i debatten och anfört synpunkter på frågan. Därmed faller väl hans anklagelser till marken. Jag har vänt mig mot vissa uttryck i herr Ahlmarks anförande. Hans rätt att rikta politiska anklagelser mot statsrådet förnekar jag inte, men han bygger dem på uppgifter som kan ge intryck av att man förstör in-

nehållet i den politiska verksamhet som den utvisade greken har bedrivit och det kunde, antydde jag, försvåra den sak i Grekland. Här stödde jag mig på den grekiske exilledarens uttalanden.

Jag delar statsministerns uppfattning att utvisningen av den grekiske flyktingen är synnerligen tragisk. Jag vill vidare säga att vi alla här har ansvar för att rätta till vad som kan ha brustit. Jag tycker att det i den borgerliga debatten har förekommit något av skrymteri då man, som Expressen har gjort, talar om de nya av den socialdemokratiska regeringen skapade bestämmelserna eller då man, som en annan tidning har gjort, talar om de grymma paragrafer som regeringen har skapat. Sanningen är att det inte fanns en enda borgerlig motion med förslag till en annan utformning av dessa bestämmelser. Det är hyckleri av de borgerliga tidningarna att nu skylla allt på regeringen. Om något fel har begåtts har vi alla här i riksdagen ansvar för det, och i den andan bör vi reformera lagstiftningen.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Sverige har velat framstå som ett föredöme när det gäller politiska flyktingars skydd och rättssäkerhet. På den punkten råder väl allmän enighet, och det finns ingen anledning att ta upp en debatt om huruvida partierna har skilda intentioner i den frågan.

Det fall vi nu diskuterar har väckt stor uppmärksamhet, och av vissa skäl har jag liksom fru Eriksson i Stockholm haft anledning att sätta ett och annat frågetecken i kanten när jag har följt uppgifterna om handläggningen av fallet. Ett av dem har gällt varför vederbörande inte gavs möjlighet att komma till Tyskland utan utvisades till Grekland. Det finns även ett par andra egendomliga omständigheter.

Vi måste emellertid akta oss för att

Svar på interpellation ang. den sociala sammansättningen av klasserna i grundskolan

fälla domar över den ena eller den andra parten innan alla handlingar som kan redovisas för allmänheten har lagts på bordet. Det verkligt angelägna är att allt nu göres för att skyndsamt klarlägga hur frågan har handlagts på olika nivåer, så att vi får en säkrare bedömningsgrund innan vi gör tvärsäkra påstående därom. Det är värdefullt att regeringen har insett nödvändigheten av att göra en översyn av reglerna och undersöka om det i den handlingsprocess som skall ske enligt lagen finns brister som måste rättas till.

Med hänsyn till de metoder som militärjuntan i Aten använder kan det inte råda någon som helst tvekan om att varje uns av misstanke att en person, som utvisas från Sverige, skall råka ut för straff även på grund av någon relativt obetydlig politisk verksamhet, gör det angeläget att Sverige bereder grekiska flyktingar i vårt land skydd och rättssäkerhet. Jag är därför tacksam för att statsministern så klart har deklarerat att regeringens ståndpunkt till den grekiska regeringen är oförändrad och att regeringen bedömer det angeläget att bereda grekiska flyktingar sådant skydd.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Heden, *Börjesson* i Falköping och *Johansson* i Växjö (samtliga cp).

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall bara ta upp en detalj. Statsrådet Holmqvist säger, att riksdagen har ett ansvar för att denna utvisning ägt rum. Han hänvisar till 58 § i utlänningslagen som stadgar: »Avvisning skall så snart det kan ske verkställas av polismyndighet.» Denna paragraf berördes icke och fanns icke ens återgiven i den proposition med förslag till ändring av utlänningslagen som framlades i höstas. Det är naturligtvis riktigt om statsrådet Holmqvist hävdar, att varje riksdagsman har skyldighet att sätta sig in i hela lagen och hade formell möjlighet att kräva ändring också av denna paragraf. Men någon

ändring av 58 § föreslogs alltså icke i propositionen. Denna paragraf släpar med från den gamla lagen.

Nu vill jag påpeka för statsrådet Holmqvist att vad som sägs i 58 §, såvitt jag förstår, syftar på förfarandet innan frågan går till utlänningsnämnden. I fortsättningen av paragrafen heter det nämligen: »Påstår utlänningen att han i det land, till vilket han skulle befordras, löper risk att bli utsatt för politisk förföljelse --- skall ärendet underställas den centrala utlänningsmyndigheten». Jag kan icke i denna paragraf eller annanstans finna något stadgande som föreskriver att polismyndighet, om en avvisad person kungör sin avsikt att begära nåd, skulle vara skyldig att omedelbart förpassa honom ur landet. Skulle det förhålla sig så, är det uppenbart orimligt. Om nådeinstitutet skall ha någon som helst betydelse, förutsätter det att personen i fråga kan få stanna kvar i landet. Om en person avvisas och döms till livstids fängelse i ett land, vad har han då för glädje av att den svenska regeringen sedan finner att det var felaktigt att avvisa honom och beviljar honom nåd. Det kan möjligen utgöra en viss moralisk upprättelse, men det förbättrar icke hans situation när han har börjat avtjäna ett långvarigt fängelsestraff.

Finns det på denna punkt luckor i lagstiftningen, hoppas jag att regeringen snart tar initiativ till en ändring. Annars är jag övertygad om att det till höstriksdagen kommer motioner som kräver de nödvändiga ändringarna av lagen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. den sociala sammansättningen av klasserna i grundskolan**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Svar på interpellation ang. den sociala sammansättningen av klasserna i grundskolan

Herr talman! Fru Lewén-Eliasson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidtaga för att säkra en allsidig social sammansättning av klasserna i grundskolan.

Ett grundläggande mål för den obligatoriska skolan är att främja elevernas sociala utveckling. Ett viktigt instrument för att förverkliga detta syfte är — som läroplanen för grundskolan anger — att den inövning av sociala värnor och attityder, som betyder så mycket för elevernas framtida anpassning i samhället, sker i klasser som erbjuder en mångsidig social miljö.

Som fru Lewén-Eliasson påpekat har det emellertid visat sig att i storstadsområdena klasserna i grundskolan avviker starkt från varandra vad gäller barnens fördelning på olika samhällsgrupper. Skilda faktorer medverkar här till, främst naturligtvis samhällsplaneringen. Skolans åtgärder synes emellertid också kunna ha inflytande. En bättre bild över hur det faktiskt ligger till bör vi få när resultaten av vissa undersökningar som understöds med statsmedel blir klara.

Redan innan dessa resultat föreligger bör dock vissa åtgärder vidtas. Med utgångspunkt i att skolan skall främja demokrati och jämlikhet är det viktigt att skolstyrelserna uppmärksammar den betydelse som fördelningen av elever på klasser har för att uppnå en mångsidig social miljö. Jag avser därför att föreslå Kungl. Maj:t att i bestämmelserna rörande grundskolans mål och riktlinjer skall framhållas skolstyrelsernas ansvar på detta område.

Vidare anförde:

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet för svaret på min interpellation.

Svaret är tillfredsställande, eftersom det visar att utbildningsministern har

sin uppmärksamhet riktad på de förhållanden som varit anledningen till min interpellation, nämligen att man inom grundskolan påvisat tendenser till en social segregation av eleverna.

Det är inte så länge sedan vi i Sverige hade ett skolsystem som innebar en uppdelning av barnen och ungdomarna i olika skolformer, en uppdelning som i stort sett följde föräldrarnas inkomstförhållanden och sociala ställning. Våra stora skolreformer har emellertid inneburit att vi raserat den ordningen och fått en sammanhållen grundskola för alla. Uppenbarligen måste vi vara mycket vaksamma så att inte något av den gamla ordningen smyger sig in i skolsystemet igen.

I majnumret av Kommunal skoltidning redovisas en undersökning som har gjorts under docent Swedners ledning vi Malmös skolor och som klart visar att inte bara klasser utan hela skolenheter där är socialt segregerade. I en skola till exempel är två tredjedelar av eleverna från socialgrupp 1 och tjänstemannahem på mellanivå och endast 7 procent från socialgrupp 3. I en annan skola däremot är förhållandena rakt motsatta; två tredjedelar av eleverna kommer från socialgrupp 3 och 4 procent från socialgrupp 1. Denna undersökning är i sina detaljer mycket intressant men jag skall inte ta kammarens dyrbara tid i anspråk och tala mer om dem. Bakom dessa siffror och förhållanden ligger naturligtvis socialt skiktade bostadsområden som skolleningen sedan dragit gränser mellan och därmed kommit att dela upp eleverna på de olika skolenheterna ganska aningslöst.

De negativa följder som kan uppstå för eleverna i en ensidig social skolmiljö är många. Det kan bli en ojämnr rekrytering av lärare som i sin tur kan färga av sig på standarden på skolan. Vi vet att skolmotivationen är mycket starkare bland elever som kommer från hem där föräldrarna själva har högre

Svar på interpellation ang. den sociala sammansättningen av klasserna i grundskolan

utbildning. Om den elevgruppen saknas helt i en klass eller i en skola påverkar detta naturligtvis skolarbetet negativt. För den enskilde elevens framtid kan sådana ting ha betydelse när det gäller val av yrke, val av fortsatta studier o. s. v.

Allmänt sett måste det vara olyckligt, om vi i vår obligatoriska skola får en uppdelning av barn och ungdomar som är strängt socialt skiktade. Det innebär helt enkelt ett motverkande av de allmänna jämlikhetssträvanden som vi vill skall prägla det svenska samhället och som skolan skall vara ett instrument för. Det är därför nyttigt att det görs undersökningar av just den typ jag åberopade och som visar att man har kommit in i en felaktig utveckling. Det är naturligtvis även nödvändigt att åtgärder vidtas för att motverka det som är felaktigt.

Herr statsrådet avser att vidta särskilda åtgärder för att skolstyrelserna skall få sin uppmärksamhet riktad på vad fördelningen av eleverna kan betyda. Det är mycket tacknämligt, och jag hoppas att det skall kunna ske snart och i sådana former att det får effekt på de orter där detta kan vara aktuellt och där fördelningen av eleverna redan nu är tveksam.

Jag kan emellertid inte låta bli att framhålla att informationen till skolledningarna måste vara ganska ingående. Annars kan sådana skäl som nära grannskap, hävdande av den genom hela skoltiden sammanhållna klassen och enklast möjliga sätt att ordna skolbussar bli så tunga argument, att de negativa effekterna av en utpräglad social uppdelning av eleverna skjuts undan.

Man måste observera att det sägs i skolstadgan 6 kap. 19 § att vid uppflyttning till högre årskurs eleverna bör få behålla sina klasskamrater och lärare. Det är en bestämmelse som strikt tillämpas, om inte särskilda skäl föreligger för en avvikelse. Det betyder att sammansättningen av klasserna i års-

kurs 1 såväl med hänsyn till skolförut-sättningarna som ur social synpunkt kan vara av stor social betydelse under hela skoltiden. Höghusets provisoriska klassrum som samlar nybörjarna i kvarteret eller villaområdets lågstadieskola ger alltså inte bara starten för skolgången utan kan bli avgörande och bindande på ett negativt sätt för hela skolgången, om inte särskilda åtgärder vidtas.

Jag vill alltså uttrycka en förhoppning om en ingående information till de ansvariga lokala skolmyndigheterna i den här saken för att de skall få en vägledning om hur man bör leda utvecklingen in i rimliga banor.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag känner väl till den undersökning som är gjord i Malmö. Här har nu framställts en interpellation, och statsrådet har svarat att man skall beakta de synpunkter som fru Lewén-Eliasson har anfört.

»Aningslöst» var ett ord som användes — skolstyrelserna skulle aningslöst dela upp eleverna. Jag vill erinra om att vi har regler, som gäller över hela landet, att barnen i första klass skall sättas i den skola som ligger närmast eller som innebär minst farlig skolväg. Man har också där beaktat att barnet om möjligt skall få till kamrater de lek-kamrater det före skolåldern har haft i närmaste daghem eller i sandlådan utanför bostaden.

Här drar emellertid fru Lewén-Eliasson och statsrådet upp ett alldeles nytt problem. Innebär deras önskemål alltså att varje skolstyrelse i framtiden, när sjuåringarna inskrivits i skolan, skall dela upp dem och bestämma vilka som kommer från socialgrupp 1 a, 1 b, 2 a, 2 b o. s. v. för att få en jämn fördelning — »den flickan måste tyvärr åka skolbuss redan från det hon är sju år, eftersom det på grund av bebyggelsen i området redan finns för många barn vilkas föräldrar är akademiker eller vilkas

Svar på interpellation ang. den sociala sammansättningen av klasserna i grundskolan
föräldrar har ett icke intellektuellt yrke»?

Vad menas egentligen med dessa åtgärder? Jag vill ställa frågan, eftersom det enligt vad jag vet är första gången en debatt om detta har kommit upp i Sveriges riksdag. Som jag ser saken är alternativet antingen att göra på det av mig här beskrivna sättet eller att reglera bostadsmarknaden och bebyggelsen så, att man även där ser till att man får en jämn social fördelning av de boende.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Med all respekt tycker jag att fru Sundbergs inlägg var just litet aningslöst.

Jag kommer från en veckolång utbildningsministerkonferens i Paris. Ett av huvudproblemen, för att inte säga huvudproblemet, var det som fru Lewén-Eliasson här har tagit upp. I alla länder har den snedvridna sociala skiktningen i undervisningen skapat oerhörda problem. Problemen förvärras starkt av att man i andra länder delvis har ett privatskolesystem och delvis har en kommunalt finansierad skola.

En av undersökningarna visar att i Amerika satsningen per elev är två gånger större i vissa förortsområden än i innerstadsområdena i storstadsregionerna. Även på kontinenten har landsbygdsskolorna så dåliga resurser, därför att de är beroende av kommunal finansiering, att de släpar efter — där gäller relationen 1:3.

Vidare har de flesta länder haft ett parallellskolesystem och har nu upptäckt i sina undersökningar att detta har en benhårt socialt segregerande effekt.

För ett par år sedan, framför allt i början av 1960-talet, var det svårt att på internationella konferenser argumentera för den svenska enhetsskolan eller grundskolan. Nu finns det inte ett enda land i Europa som inte försöker

införa något slags grundskolesystem efter den modell som vi har tillämpat, alltså en sammanhållen skola med likvärdiga förhållanden i olika delar av landet och med sen specialisering och differentiering.

Förut hävdades det alltid i debatten att man måste ta hand om begåvningsarna — det är återklanger av den svenska skoldebatten. Nu anser även regeringar som består av vad som väl närmast är partivänner till fru Sundberg att de för att hålla ihop samhället måste satsa på barnen med sämre förutsättningar och sämre startmöjligheter. Jag tror dessutom att studentrevolter och annat har varit en nyttig väckarklocka för dem.

Vi kan säga att vi har kommit längre, att vi inte har detta problem med landsbygdsskolorna, att vi inte har privatskoleproblemet, att vi har genomfört grundskolan, men fortfarande verkar samma mekanismer i utbildningsväsendet — det visar den undersökning av TCO-S, som jag diskuterade med herr Strömberg för en tid sedan, och det visar Swedners undersökning. Vi måste hela tiden uppmärksamma vad vi ytterligare kan göra för att utjämna utbildningsmöjligheterna för landets ungdom, så att det inte blir så, som någon sade på konferensen i Paris, att ett barns framtid är avgjord i det ögonblick som barnet skrivs in i första klass i skolan.

Fru Lewén-Eliasson tog upp en aspekt: fördelningen på klasserna. Fru Sundberg blev upprörd och frågade, om det innebär att vi skall föra en bostadspolitik som gör att vi får en likartad social sammansättning. Ja, på sätt och vis blir konsekvensen den. Det var Gustav Möllers stora tanke, en fantastiskt framsynt idé. I stället för att, som man gjorde i många länder, bygga arbetarbostäder, sökte han redan under 1920-talet skapa klasslösa bostadsområden. Det har HSB, bostadskooperationen, de allmännyttiga och kommunala bostadsföretagen försökt följa upp, men gudarna skall veta att vi är långt från målet.

Svar på interpellation ang. den sociala sammansättningen av klasserna i grundskolan

Vi har en social segregering, det finns områden som är fina, det finns tomter som är dyra, och det finns hus som betingar enorma priser. Därför får vi en social skiktning av bostadsbeståndet, och detta försvårar självfallet en vettig utbildningspolitik.

Men om jag inte är fel underrättad är det som Swedner har visat inte så att man säger, att du tillhör den socialgruppen och därför får du resa en bit för att komma i lämplig skola. Det är inte så att man utsätter barn för trafikfarlighet för att de skall komma till en viss skola. Däremot har man i samma rektorsområde upptäckt tendenser till indelning i får och getter. Det finns många automatiska mekanismer hos människorna, fru Sundberg. Jag vill inte beskylla någon, men jag skulle vilja litet outrerat nämna att man kanske säger att här finns lektorns lille Per, och då är det väl bra att ha apotekarns Kalle och ingenjörens lilla Lisa i samma klass. Det blir så. Sedan säger man kanske till ett annat barn att det får gå i den andra klassen.

Vi säger att om det skall vara en automatisk mekanism så bör den verka åt andra hållet. Vi säger att vi skall försöka få en rimlig fördelning i detta rektorsområde. Man skall tänka på att detta icke är något negativt. Man skall inte nödvändigtvis plocka ihop barn efter principen att lika barn leka bäst utan man skall försöka ordna så att skolklassen i möjligaste mån speglar det samhälle som barnen sedan kommer ut i. Så enkelt är det.

Vi kan inte åstadkomma några underverk genom anvisningar till läroplanen. Vi kanske skall ändra skolstadgan i konsekvens med vad vi önskar uppnå. Det är en av många åtgärder som rektorerna skall tänka på för att försöka tillgodose vårt önskemål. De nästan apokalyptiska visioner av något alldeles förskräckligt som kanske finns ett spån av i fru Sundbergs anförande skall vi inte vara rädda för.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon stor skoldebatt. Jag måste säga att jag var nog så aningslös att jag inte trodde, att statsrådet skulle syfta på europeiska och kontinentala förhållanden. Jag känner dem väl. Jag är medveten om inte minst situationen i Västtyskland. Beträffande den är statsrådet Palmes skildring fullständigt korrekt. Vi har för vår del kommit längre. Jag är fruktansvärt rädd för att den nya generationen barn, statsrådets barn och mina barn, skall växa upp och börja skolan med någon form av social stämpel på sig. Det gör de i och med att rektorn eller den som fördelar barnen börjar med att tänka: Nej, det är för många av den socialgruppen i den klassen, det barnet skall till en annan skola.

Mina barn har förmånen att växa upp i en ren landsbygdsskola, och jag känner till betydelsen av den s. k. skiktningen, men om vi skall sätta en stämpel på barnen då är vi på väg bakåt.

Dessutom tycker jag att det är beroende att jämföra med privatskolesystemet. Vi diskuterar ju grundskolan i dag och grundskolan för framtiden.

Jag tycker att statsrådets hela anförande helt enkelt mynnar ut i ett klart misstänkliggörande av våra rektorer, som tydligen enligt vad statsrådet här har beskrivit i framtiden skall sitta och tänka på att Kalle inte skall gå i samma klass som Lisa. Jag tycker att det är ett tydligt misstänkliggörande av den form av uppdelning som äger rum i vår grundskola i dag.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Först och främst vill jag säga att jag misstänkliggjorde sannerligen ingen rektor. Jag anklagar inte en enda rektor. Men det kan finnas sådana automatiska mekanismer, vilket vetenskapen tydligt har påvisat, att det lätt fungerar så som jag nämnde för en skolledning. Skall man ge anvisningar,

Svar på interpellation ang. den sociala sammansättningen av klasserna i grundskolan

skall de alltså gå i motsatt riktning. Man får försöka se till att man får en rimligt fördelad sammansättning i klassen.

Vidare säger fru Sundberg att detta skulle innebära att man sätter en social stämpel på barnen. Vore det enda uttrycket för det svenska klassamhället att rektorerna handlade på detta sätt vid fördelningen inom klassen skulle vi nästan ha uppnått jämlikhetens samhälle. Det finns oändligt många andra sätt på vilka det i dag sätts sociala stämplat på barnen, och i grund och botten vet både fru Sundberg och jag detta. Om en rektor eller en skolledning i sin skola försöker få en rimlig social sammansättning är det inte alls fråga om att sätta på någon stämpel, utan det rör sig bara om en vettig skolpolitik.

Jag är mycket glad över att fru Sundberg tycker att vi har hunnit så mycket längre än andra länder, men jag upplever ständigt att vi trots allt inte hunnit tillräckligt långt. Det finns så oändligt mycket att reformera och förbättra inte minst på skolområdet. Detta med den sociala rekryteringen inom skolväsendet är inte en av de minst viktiga förbättringarna. Det finns inga patentlösningar utan vi får på alla områden försöka arbeta efter jämlikhetens principer.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Får det tillåtas mig säga att jag tycker att min interpellation fick större betydelse genom fru Sundbergs inlägg, ty det visar att den var befogad.

Jag kan inte förstå annat än att fru Sundberg vill ha en skola med klasser där barnen är blandade på lämpligt sätt men uppenbarligen vill hon inte kännas vid att förhållandena inte är sådana för närvarande. Hon känner väl till hur situationen är i Malmö men hon vill inte bry sig om det. Hon vill inte brottas med frågan hur problemet skall kunna lösas. Hon sade att det är

så svårt att eventuella åtgärder innebär det och det o. s. v. Men det avgörande måste väl ändå vara att försöka uppnå det mål vi varit överens om. Vi måste diskutera metoderna för att lyckas undvika att som fru Sundberg nästan affektladdat framhålla att det inte går att göra någonting åt saken.

Mitt uttryck »aningslöshet» kan nog användas ty jag har förstått att när man i Malmö stad upptäckt de här förhållandena har man försökt vidta åtgärder för att i fortsättningen undvika olägenheterna. Tidigare har man helt enkelt inte sett problemet klart. Jag har också förstått att man går till grunden genom att nu mycket metodiskt planera bostadsbebyggelsen. Man vill på det sättet komma åt grundorsaken, nämligen hur människor bor och hur barnen därigenom skiftas upp.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! För en kort tid sedan har som statsrådet Palme påpekade han och jag haft förmånen att diskutera den här frågan med kanske något vidare aspekter, och därför skulle jag i detta sammanhang vilja säga några ord.

Fru Lewén-Eliasson träffade mitt i prick när hon talade om uppdelningen i årskurs 1. Den är oerhört väsentlig men tyvärr har skolan mycket svårt att klara problemen härvidlag, eftersom den vid inskrivningarna i samband med skolgångens början utsätts för en hård press från målsmännens sida. Som rektor vid både små och stora skolor har jag upplevt alla aspekter av detta. Det är väl i alla fall en skyldighet för skolan att försöka klara dessa problem, och vissa möjligheter härtill finns också. Som skolledare tror jag att man kan säga att de som arbetar i skolan är intresserade av att få klasser som från alla synpunkter är så jämna som möjligt. Vi försöker t. ex. åstadkomma en jämn könsfördelning.

Vi har vissa besvärliga problem att dras med, t. ex. det som fru Lewén-

Eliasson berörde och som jag förstår att hon upplevt i sin kommun, nämligen provisorierna. Själv har jag också erfarenhet av detta. För de barn som bor i nya områden där skolorna inte blir färdiga i tid eller där man av skäl som jag här inte skall ingå på inte får bygga några skolor slår man upp provisoriska lokaler, som vi har stort besvär med.

I det sammanhanget vill jag också påpeka en annan sak för herr statsrådet. Jag tror att den är ganska viktig. I stadsplaneringen finns det för närvarande en stark tendens att bygga så små skolor som möjligt. Det verkar som om planerarna trodde det var skadligt för barnen att ha några hundra meters väg till skolan — men när de väl kommer dit får de under gymnastiklektionerna springa runt idrottsplanen flera varv. Ju mindre skolorna blir, desto mindre blir också möjligheterna att klara problemen. Om skolorna åtminstone göres så stora att vi på låg- och mellanstadiet får tre avdelningar i årskurs 1 finns det ändå vissa möjligheter i den riktning statsrådet angav, men om man följer planerarnas önskemål om mycket små enheter råkar vi genast illa ut.

Dessutom bör det ligga i kommunernas intresse att få skolenheter som inte bara fyller de högsta pedagogiska anspråk utan också kravet att de ur såväl drift- som kapitalsynpunkt skall vara ekonomiska.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 114, med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

§ 6

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 26, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Ekonomisk debatt

Herr TALMANNEN yttrade:

Bevillningsutskottets betänkande nr 50, bankoutskottets utlåtanden nr 38 och 39 samt statsutskottets utlåtande nr 121 föredrages och debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande nämnda betänkande och utlåtanden framställes under den gemensamma överläggningen.

Härefter föredrogs i ett sammanhang *bevillningsutskottets* betänkande nr 50, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1969/70, m. m. jämte motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av motioner angående den ekonomiska politiken, och

nr 39, över motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1969/70, m. m.; samt

statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av motioner angående sysselsättningspolitiskt motiverade hyrestillskott m. m.

Bevillningsutskottets betänkande nr 50

Enligt § 40 riksdagsordningen hade bevillningsutskottet avgivit förslag till beräkning av de särskilda bevillningarnas belopp för budgetåret 1969/70 vid tillämpning av gällande eller vid innevarande års riksdag fastställda grunder.

På sätt framginge av det vid årets statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1969 (Bilaga 1 till statsverkspropositionen 1969: Finansplanen) hade chefen för finansdepartementet nämnda dag underställt Kungl. Maj:ts prövning finansplan och beräkning av inkomster för budgetåret 1969/70 jämte därmed sammanhängande frågor. Departementschefen hade därvid anmält riksrevisionsverkets skri-

Ekonomisk debatt

velse den 13 december 1968 med inkomstberäkning för nämnda budgetår.

I en den 25 april 1969 dagtecknad proposition, nr 115, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1969/70 m.m. hade Kungl. Maj:t bl. a. föreslagit riksdagen besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för budgetåret 1969/70 med 100 procent av grundbeloppet. Vidare föreslogs ny beräkning av vissa inkomstitlar.

Propositionen nr 115 hade i förstnämnda del hänvisats till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Motioner väckta med anledning av propositionen nr 115

1) Motionerna I: 1058 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 1219 av herr *Hedlund m. fl.*, i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om snabbutredning och förslag till höstriksdagen angående inrättande av fonder med lokaliseringspolitiskt syfte för användning inom begränsat geografiskt område enligt vad som anförts i motionerna;

2) motionerna I: 1060 av herr *Werner* och II: 1220 av herr *Hermansson m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen beslutade

a) att uttala sig för en snabbt genomförd skattesänkning för låginkomstgrupperna och att hos regeringen begära förslag till höstriksdagen om utformningen av denna skattereform,

b) att tills vidare utta en extra bologsskatt på 10 procent av den beskattningsbara inkomsten, samt

c) att i skrivelse till regeringen ge till känna vad som anförts i motionerna;

3) motionen II: 1218 av herr *Enarsson*, i vilken hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till höstriksdagen om en sänkning av den statliga direkta beskattningen

för inkomståret 1970, antingen i form av lägre skatteskalor över hela linjen eller reducerad uttagsprocent, i enlighet med de principer som angivits i motionerna I: 714 och II: 796, ävensom förslag — avpassade till konjunkturläge och samhällsekonomi — till en sterilisering av köpkraft i form av sparstimulerande åtgärder och en måttlig höjning av den indirekta skatten.

Motioner väckta vid riksdagens början

1) Motionerna I: 74 av herr *Gösta Jacobsson m. fl.* och II: 153 av herr *Mag-nusson* i Borås m. fl.;

2) motionerna I: 76 av fröken *Stenberg m. fl.* samt II: 96 av herr *Ringaby* och fröken *Wetterström*;

3) motionerna I: 206 av herr *Augustsson* och fru *Landberg* samt II: 233 av herr *Leander m. fl.*;

4) motionerna I: 333 av herr *Virgin m. fl.* och II: 442 av herr *Holmberg m. fl.*, i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde, att Kungl. Maj:t, i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionerna, för riksdagens godkännande under innevarande vårriksdag framlade förslag om en finanspolitisk beredskapsplan, avsedd att snabbt kunna sättas in i stimulerande syfte vid konjunkturavmattning;

5) motionerna I: 381 av herr *Dahlén m. fl.* och II: 439 av herr *Wedén m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde översyn av skattesystemet för åstadkommande av en sammanhållen och planenligt genomförd reform främst i syfte att inom ramen för lättnader i den direkta inkomstskatten och förskjutning mot ökad andel för indirekt skatt

a) lätta det totala skattetrycket på låginkomstgrupperna genom att i vidgad omfattning befria de låga inkomsterna från inkomstskatt, varvid särskilt beaktades den skattebelastning som här-rörde från den kommunala skatten,

Ekonomisk debatt

b) successivt genomföra övergång till individuell beskattning i stället för nuvarande sambeskattnig,

c) genom inkomstöverföringar stärka och skydda barnfamiljernas, pensionärernas och andra socialt utsatta gruppers ställning,

d) åstadkomma lättnader i skattebelastningen på inkomstökningar och extrainkomster (marginalskatten),

e) genom vidgad användning av systemet för indirekt skatt, vilket borde göras mera enhetligt och förenklas, minska utrymmet för skatteflykt, varigenom skattesystemet bleve effektivare och mera rättvist;

6) motionerna I: 638 av herr *Bengtson m.fl.* och II: 742 av herr *Hedlund m.fl.*, i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde en skyndsam utredning av beskattningen av låginkomstgrupperna och inkomsttagare i närmast angränsande skikt för att främst genom förskjutning från direkt till indirekt beskattning i en första etapp

a) lätta det totala skattetrycket för låginkomstgrupperna och inkomsttagarna i angränsande skikt genom införande av ett schablonavdrag vid den kommunala beskattningen motsvarande kommunalskatteavdraget vid den statliga beskattningen och samtidigt kompensera kommunerna för skattebortfallet,

b) stärka barnfamiljernas, pensionärernas och konsumentsvaga gruppers ställning genom inkomstöverföringar,

c) skapa utrymme för ett skattefritt bottenbelopp i statlig och kommunal beskattning, samt att som en andra etapp

d) överväga införande av minimiinkomst samt närmare utreda dess konsekvenser för den framtida socialpolitiken och de befintliga sociala förmånerna;

7) motionerna I: 703 av herr *Sundin* och II: 779 av herr *Boo m.fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen beslutade

a) införa ett schablonavdrag vid den kommunala beskattningen med 1 000 kr. för gifta och motsvarande samt 500 kr. för ensamstående,

b) att kommunerna kompenseras för skattebortfallet genom höjning av kommunalskattebidraget med sex enheter i respektive skattekraftsområde,

c) att avdrag för erlagd kommunalskatt vid den statliga beskattningen medgäves med maximalt 12 000 kr., motsvarande en kommunalt beskattningsbar inkomst på ca 60 000 kr., samt

d) att vederbörande utskott utarbetade erforderlig författningstext;

8) motionerna I: 710 av herr *Werner* och II: 794 av herr *Hermansson m.fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen måtte

a) besluta om en höjning av arvs- och gåvoskatten med i genomsnitt 50 procent, varvid vederbörande utskott utarbetade lämpliga skatteskalor.

b) anta följande

Förslag till förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt.

Härigenom förordnas, att 11 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 om statlig förmögenhetsskatt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

11 §.

1 mom. Statlig förmögenhetsskatt — — — familjestiftelse utgöra:

när den beskattningsbara förmögenheten icke överstiger 150 000 kronor:

en procent av den del av den beskattningsbara förmögenheten, som överstiger 100 000 kronor;

när den beskattningsbara förmögenheten överstiger

150 000 men icke	200 000 kr.:	500 kr. för	150 000 och 1,5 % av återstoden;
200 000 » »	400 000 » :	1 250 » »	200 000 » 2 % » » ;
400 000 » »	1 000 000 » :	5 250 » »	400 000 » 2,5 % » » ;
1 000 000 kr.	:	20 250 » »	1 000 000 » 3 % » » .

Ekonomisk debatt

9) motionerna I: 711 av herr *Werner* och II: 795 av herr *Hermansson m. fl.*; i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till regeringen begärde en allsidig utredning om företagsbeskattningen;

10) motionerna I: 712 av herr *Werner* och II: 793 av herr *Hermansson m. fl.*;

11) motionerna I: 714 av herr *Virgin m. fl.* och II: 796 av herr *Holmberg m. fl.*, i vilka hemställts,

»I) att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte med det allra snaraste tillsätta en expertkommitté, vari representanter för arbetsmarknadens parter ingår, med uppdrag att framlägga förslag om en genomgripande omläggning av vårt skattesystem i enlighet med vad i motionen anförts med så stor skyndsamhet, att förslag om en sådan skatteform kan föreläggas 1970 års riksdag;

2) beakta, att statlig inkomstskatt för 1970 skall uttagas

beträffande beskattningsbara inkomster intill 20 000 kronor med 5 % lägre belopp än enligt de i statsskatteförordningen angivna grundbeloppen och

beträffande beskattningsbara inkomster överstigande 20 000 kronor med 1 000 kronor lägre belopp än enligt förordningens grundbelopp;

3) besluta, att preliminärskattetablerna för 1970 skall utarbetas enligt de under 2) angivna grunderna; samt

II) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till sådan förordning som erfordras för genomförande av vårt förslag under I 2)»;

12) motionen II: 774 av herrar *Ahlmark* och *Mundebo*.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 115, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet — besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, skulle för budgetåret 1969/70 ingå i

preliminär skatt med 100 % av grundbeloppet;

B) att riksdagen måtte avslå följande motioner, nämligen

1) I: 74 och II: 153,

2) I: 76 och II: 96,

3) I: 206 och II: 233,

4) I: 333 och II: 442, i vad de hänvisats till bevillningsutskottet,

5) I: 381 och II: 439,

6) I: 638 och II: 742, i vad de hänvisats till bevillningsutskottet,

7) I: 703 och II: 779,

8) I: 710 och II: 794,

9) I: 711 och II: 795,

10) I: 712 och II: 793,

11) I: 714 och II: 796,

12) I: 1058 och 1219, i vad de hänvisats till bevillningsutskottet,

13) I: 1060 och II: 1220,

14) II: 774 samt

15) II: 1218,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anført och hemställt;

C) att bevillningarna för budgetåret 1969/70 måtte beräknas enligt en i utskottets hemställan intagen specifikation.

Reservationer hade avgivits enligt följande.

Uttagsprocenten och skatteskalorna

1) av herrar *Yngve Nilsson*, *Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås (samtliga m), vilka ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen måtte

a 1) med bifall i denna del till motionerna I: 714 av herr *Virgin m. fl.* och II: 796 av herr *Holmberg m. fl.* besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldig som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt skulle för budgetåret 1969/70 ingå i preliminär skatt med 95 % av grundbeloppet i den mån detta understeg 20 000 kronor samt i övrigt med ett 1 000 kronor lägre belopp än de i

Ekonomisk debatt

nämnda författningsrum angivna grundbeloppen;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t till höstriksdagen framlade förslag till lagstiftning i syfte att främja sparandet i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anförts i de vid riksdagens början väckta motionerna I: 713 av herr Virgin m. fl. och II: 797 av herr Holmberg m. fl. även som förslag till andra efterfrågedämpande åtgärder i konjunkturstabiliserande syfte;

b) om yrkandet under a 1) icke vunnit bifall i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till höstriksdagen till antingen en femprocentig sänkning av grundbeloppen för statlig inkomstskatt fr. o. m. den 1 januari 1970 i enlighet med vad som anförts i motionen II: 1218 av herr Enarsson eller en jämförbar sänkning av den statliga inkomstskatten genom ändring av skatteskalorna även som om förslag till sådana åtgärder som avsåges under a 2) ovan;

Företagsbeskattningen

2) av herrar Sundin, Eriksson i Bäckmora och Börjesson i Falköping (samtliga cp), vilka ansett att utskottet under B 12 bort hemställa,

att riksdagen måtte — med bifall till motionerna I: 1058 av herr Bengtson m. fl. och II: 1219 av herr Hedlund m. fl., såvitt här var i fråga — i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om snabb utredning och förslag till höstriksdagen angående inrättande av fonder med lokaliseringspolitiskt syfte för användning inom begränsat geografiskt område med sysselsättningsproblem i enlighet med vad som anförts i motionerna;

Reformering av skattesystemet

3) av herrar Lundström (fp), Sundin (cp) och Tistad (fp), fru Nettelbrandt (fp) samt herrar Eriksson i Bäckmora (cp) och Börjesson i Falkö-

ping (cp), vilka ansett, att utskottet under B 5, 6 och 7 bort hemställa,

att riksdagen måtte — med bifall i berörda delar till motionerna I: 381 av herr Dahlén m. fl. och II: 439 av herr Wedén m. fl. samt motionerna I: 638 av herr Bengtson m. fl. och II: 742 av herr Hedlund m. fl. och med anledning av motionerna I: 703 av herr Sundin och II: 779 av herr Boo m. fl. angående reformering av skattesystemet — i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en samlad översyn av beskattningen för fysiska personer och förslag med en tidsplan för successivt genomförande av reformeringen i enlighet med vad i reservationen angivits;

4) av herrar Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson och Magnusson i Borås (samtliga m), vilka ansett att utskottet under B 4 och 11 bort hemställa,

att riksdagen måtte — med bifall i denna del till motionerna I: 714 av herr Virgin m. fl. och II: 796 av herr Holmberg m. fl. även som med anledning av motionerna I: 333 av herr Virgin m. fl. och II: 442 av herr Holmberg m. fl. — i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte med det snaraste tillsätta en expertkommitté, vari representeranter för arbetsmarknadens parter inginge, med uppdrag att utreda frågan om en genomgripande omläggning av vårt skattesystem i enlighet med vad i förstnämnda motioner anförts med så stor skyndsamhet, att proposition om en sådan skattereform kunde föreläggas 1970 års riksdag.

Bankoutskottets utlåtande nr 38

Bankoutskottet behandlade i detta utlåtande i ett sammanhang

dels de likalydande motionerna I: 719 av herrar Bengtson och Dahlén samt II: 850 av herrar Wedén och Hedlund, vari hemställdes att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t

Ekonomisk debatt

1. uttala att den ekonomiska politiken i ökad utsträckning borde beakta de i motionerna framförda synpunkterna och förslagen i avsikt att motverka pris- och kostnadsstegringar samt trygga full sysselsättning och främja produktionens tillväxt;

2. särskilt framhålla att genom stabiliseringskonferenser, där arbetsmarknadens parter, vissa andra organisationer, regering och riksdag samt erforderlig expertis deltog, förutsättningar borde skapas för en frivillig samordning av arbetsavtal, prispolitik och ett lämpligt tillrättaläggande av den offentliga ekonomiska politiken med ökad ekonomisk stabilitet som följd;

3. anhålla att utredning skedde om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd med uppgift att diskutera och förbereda en effektiv stabiliseringspolitik;

4. hemställa att en parlamentarisk utredning tillsattes för en översyn av statens uppgifter i syfte att främja kostnadsbesparingar; samt

5. hemställa att under medverkan av ekonomisk expertis en utredning skedde för belysning av olika finanspolitiska åtgärders verkningar på produktion, sysselsättning och inkomstfördelning samt av förväntningsbilden inom näringslivet för en bättre och snabbare bedömning av konjunkturutvecklingen;

dels de likalydande motionerna I: 379 av herr *Virgin m. fl.* och II: 437 av herr *Holmberg m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en parlamentarisk besparingsutredning med uppgift »att mot bakgrund av det bekymmersamma framtidsperspektivet för den offentliga utgiftsökningen verkställa översyn av de offentliga åtagandena i syfte att åstadkomma besparingar i de offentliga utgifterna så att de procentuellt icke stiger snabbare än den årliga produktionen».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 719 och II: 850, såvitt de avså-

ge uttalande om stabiliseringskonferenser;

B. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 719 och II: 850, såvitt de avsåge inrättande av ett ekonomisk-socialt råd;

C. att riksdagen måtte avslå

a) motionerna I: 379 och II: 437,

b) motionerna I: 719 och II: 850, såvitt de avsåge tillsättande av en parlamentarisk besparingsutredning;

D. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 719 och II: 850, såvitt de avsåge utredning av verkningarna av finanspolitiska åtgärder;

E. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 719 och II: 850 i övrigt.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande.

De synpunkter utskottet ovan anfört beträffande dessa konferenser torde i allt väsentligt vara tillämpliga på förslaget om ett ekonomisk-socialt råd. Utskottet har tidigare år redogjort för sådana råd i andra länder och därvid konstaterat att deras ställning, sammansättning, uppgifter och arbetssätt är starkt växlande. Motionärerna har inte angivit några synpunkter på lösandet av hit hörande frågor och deras förslag kan därför, som utskottet tidigare uttalat, knappast uppfattas som ett realistiskt försök att skapa institutionellt underlag för strävanden att åstadkomma samhällsekonomisk stabilitet.

Reservationer hade avgivits

1. *beträffande utskottets hemställan under A*

av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brun-din* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 719 och II: 850 i ifrågasvarande del som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför om stabiliseringskonferenser;

Ekonomisk debatt

2. *beträffande utskottets hemställan under B*

a) av herrar *Stefanson* (fp), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 719 och II: 850 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd i enlighet med vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Åkerlund* och *Brundin* (båda m), vilka ansett att ovan intagna stycke bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

»I avvaktan på att ett informellt samråd i form av stabiliseringskonferenser prövas synes det inte finnas anledning att aktualisera frågan om utredning om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd.»;

3. *beträffande utskottets hemställan under C*

av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brundin* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet under C bort hemställa,

C. att riksdagen måtte i anledning av a) motionerna I: 379 och II: 437,

b) motionerna I: 719 och II: 850 i ifrågavarande del

hos Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en parlamentarisk besparingsutredning i enlighet med vad reservanterna anfört;

4. *beträffande utskottets hemställan under D*

av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brundin* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet under D bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 719 och II: 850 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning av finanspolitiska åtgärders verkningar i enlighet med vad reservanterna anfört;

5. *beträffande utskottets hemställan under E*

av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brundin* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet under E bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 719 och II: 850 i övrigt hos Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder på den ekonomiska politikens område i enlighet med vad reservanterna anfört.

Bankoutskottets utlåtande nr 39

I anledning av Kungl. Maj:ts i det föregående redovisade proposition nr 115, angående komplettering av rikstatsförslaget för budgetåret 1969/70, m. m., hade bl. a. väckts

dels de — likaledes i det föregående redovisade — likalydande motionerna I: 1058 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 1219 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställdes, såvitt nu var i fråga, att riksdagen vid behandlingen av propositionen skulle besluta att

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om »parlamentarisk utredning och förslag angående åtgärder för att dämpa expansionen i landets tre stortätorter i syfte att skapa en förbättrad regional befolkningsbalans i landet som helhet, tillgodose vitala samhällsekonomiska intressen och ge ökade möjligheter till en tillfredsställande miljöplanering i de stora tätorterna»,

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att kontaktorgan tillskapades mellan staten och de mindre och medelstora företagens organisationer i syfte att inventera lämpliga lokaliseringsobjekt

Ekonomisk debatt

i enlighet med vad som för närvarande skedde tillsammans med de större företagen, samt

4) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att den svenska regeringen toge initiativ till internationella överläggningar angående valutaproblemen och den därav följande ränteutvecklingen i syfte att åstadkomma en sänkt internationell räntenivå;

dels de likalydande motionerna I: 1059 av herr *Dahlén m. fl.* och II: 1221 av herr *Wedén m. fl.*, vari hemställdes

att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att ianspråktagande av investeringsfonderna, så länge tendenser till överhettning funnes i ekonomin, skulle ske med ökad tonvikt på orter och regioner med sysselsättnings svårigheter, samt

att riksdagen skulle uttala »angelägenheten av svenska initiativ för internationell ekonomisk samverkan i syfte att bl. a. dämpa tendenserna till räntestegring och motverka oron på den internationella valutamarknaden».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1058 och II: 1219 såvitt de avsåge en parlamentarisk utredning rörande storstädernas expansion,

B) att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1058 och II: 1219 såvitt de avsåge tillskapande av ett organ för kontakt mellan staten och de mindre och medelstora företagen för inventering av lokaliseringsprojekt,

C) att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1059 och II: 1221 såvitt de avsåge ianspråktagande av investeringsfonder,

D) att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1058 och II: 1219 samt I: 1059 och II: 1221 såvitt de avsåge internationella överläggningar om ränteutvecklingen och valutaproblemen.

Reservationer hade avgivits

vid utskottets hemställan under A

1) av herrar *Stefanson* (fp), *Åker-*

lund (m), *Thorsten Larsson* (cp), *Vilhelm Erik Carlsson* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Löfgren* (fp) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa att motionerna I: 1058 och II: 1219, såvitt de avsåge frågan om storstädernas expansion, överlämnades till 1968 års lokaliseringsutredning för att beaktas vid dess arbete;

vid utskottets hemställan under B

2) av herrar *Thorsten Larsson*, *Börjesson* i Glömminge och *Stridsman* (alla cp), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1058 och II: 1219 i ifrågasvarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder för att tillskapa ett organ för kontakt mellan staten och de mindre och medelstora företagens organisationer i enlighet med vad reservanterna anförte;

3) av herrar *Stefanson* och *Löfgren* (båda fp), utan angivet yrkande;

vid utskottets hemställan under C

4) av herrar *Stefanson* (fp), *Thorsten Larsson* (cp), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Löfgren* (fp) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1059 och II: 1221 i ifrågasvarande del som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförte om ianspråktagande av investeringsfonder i lokaliseringspolitiskt syfte;

5) av herr *Vilhelm Erik Carlsson* (m), utan angivet yrkande;

vid utskottets hemställan under D

6) av herrar *Stefanson* (fp), *Thorsten Larsson* (cp), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Löfgren* (fp) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet under D bort hemställa,

Ekonomisk debatt

att riksdagen måtte med bifall i ifrågavarande hänseende till motionerna I:1058 och II:1219 samt I:1059 och II:1221 hos Kungl. Maj:t anhänga att initiativ toges till överläggningar rörande ränteutveckling och valutaproblem i enlighet med vad reservanterna anförde.

Statsutskottets utlåtande nr 121

I de likalydande, i anslutning till Kungl. Maj:ts i det föregående redovisade proposition nr 115 väckta motionerna I:1056 av herr Karl Pettersson *m. fl.* och II:1217 av herr Petersson i Gäddvik *m. fl.* hade bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta

a. att försöksverksamheten med hyrestillskott skulle insättas som ett komplement till bortavistelsebidraget vid sysselsättning på annan ort än hemorten,

b. att införandet av hyrestillskott vid sådan sysselsättning icke skulle användas som instrument för att kunna styra folkomflyttningen från vissa områden av landet till ett annat område.

Utskottet hemställde,

1. beträffande inriktningen av försöksverksamheten med hyrestillskott att riksdagen måtte avslå motionerna I:1056 och II:1217 såvitt nu var i fråga,

2. beträffande kostnaderna för försöksverksamheten med hyrestillskott att riksdagen måtte som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde,

3. beträffande viss samverkan mellan staten och Sveriges industriförbund att riksdagen måtte avslå motionerna I:1056 och II:1217 såvitt nu var i fråga,

4. beträffande förstärkta sysselsättningskapande insatser i vissa regioner att riksdagen måtte avslå motionerna I:1056 och II:1217 såvitt nu var i fråga.

Reservation hade avgivits beträffande försöksverksamheten med hyrestillskott

av herrar Axel Andersson (fp), Per Jacobsson (fp), Bengtson (cp), Eric Petersson (fp), Wallmark (m) och Strandberg (m), fru Elvy Olsson (cp) samt herrar Gustafson i Göteborg (fp), Mattsson (cp), Enskog (fp), Nordstrandh (m), Nilsson i Tvärålund (cp), Dahlgren (cp) och Petersson i Gäddvik (m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

beträffande inriktningen av försöksverksamheten med hyrestillskott att riksdagen måtte som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde i anledning av motionerna I:1056 och II:1217 såvitt nu var i fråga.

Vad utskotten hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Den allmänna syn på konjunkturläget som finansministern uttalat i kompletteringspropositionen överensstämmer på väsentliga punkter med den uppfattning vi har inom centerpartiet. Tendenserna i både Västeuropa och Förenta staterna tyder på en större ekonomisk tillväxt under detta år än man räknade med för några månader sedan, och detta stimulerar självfallet den svenska konjunkturuppgången. Vi har här hemma klart expansiva tendenser även om — och det är viktigt att understryka — dessa främst gör sig gällande i storstadsregionerna och över huvud taget i de södra delarna av landet.

Jag vill också i detta sammanhang med tillfredsställelse notera att näringslivets investeringar nu ser ut att öka. Det är ytterst välkommet efter den stagnation som förekommit under senare år. Den betydande, icke minst regionala arbetslöshet som vi haft under senare tid och som hänger samman också med rationalisering i basnäringarna och strukturförändringar inom närings-

Ekonomisk debatt

livet ställer oss i framtiden inför ökade krav på investeringar, om vi skall kunna trygga en full och säker sysselsättning och en fortsatt god ekonomisk tillväxt. Allt talar ju för att vi, om vi skall kunna hävda oss i konkurrensen, mer och mer målmedvetet måste satsa på en högförädling av produkterna så långt detta är möjligt.

Det finns emellertid anledning, vilket också finansministern pekat på, att upprätthålla en beredskap inför möjligheten av att expansionstendenserna utomlands något försvagas under nästa år eller kanske redan tidigare på grund av att man utomlands för och kommer att föra en restriktiv ekonomisk politik. Den bristande jämvikten mellan de stora ländernas betalningar och konsekvenserna härav i form av valutor, spekulationer i förändringar i valutakurserna och en uppdrivning av räntenivån kan leda till minskade investeringar inom näringslivet i många länder och också till vissa störningar i utrikeshandeln, som också vi kommer att få känning av.

Räntehöjningar har nu i många länder tillgripits för att förhindra ett försämrat konkurrensläge på valutamarknaden, och konsekvensen av detta har blivit en internationell räntespiral uppåt. Självfallet drabbas låginkomstgrupperna hårdast av den pris- och kostnadsstegrande effekten av räntestegringarna, bl. a. i form av ökade bostadskostnader och höjda varupriser.

Det är, såsom också understrukits av företrädare för centern och folkpartiet både i motioner och i en gemensam reservation fogad vid bankoutskottets utlåtande nr 39, ytterst angeläget att man försöker få till stånd internationella överläggningar i syfte att nå en bättre samordning av den ekonomiska politiken i olika länder och därmed också möjlighet till en återgång till ett mera normalt ränteläge. Vi anser att den svenska regeringen, om möjligt i samverkan med de övriga nor-

diska ländernas regeringar, bör verka för att sådana internationella överläggningar kommer till stånd.

Men, herr talman, jag vill också understryka att det behövs en beredskap mot balansrubbnings av inflatorisk art i vår interna ekonomi. Det gäller att bevara stabiliteten i ekonomin, och den kan hotas i en uppåtgående konjunktur. Överhettningstendenser märks redan nu i storstadsregionerna och om dämpningsåtgärder sätts in för sent, sprider sig överhettningen som ringar på vattnet ut över landet.

Herr talman! Vi har på centerhåll under årets riksdag märkt att flera av våra idéer vunnit ökad anslutning, och det är naturligtvis glädjande. Förr inrikesministern Rune Johansson uttalade i årets statsverksproposition, att det var nödvändigt att söka åstadkomma en dämpning av storstadstillväxten. Det är ett exempel på vad jag nyss har betecknat som en glädjande utveckling. Det ökade intresset från olika håll för lokaliseringspolitiska insatser på bredare front är ett annat exempel. Det är betydelsefullt, inte minst i nuvarande läge med en allvarlig regional obalans i sysselsättningen. Det är ett faktum att konjunkturuppgången hotar att leda till en ökad utflyttning från skogslänen.

Det framstår som alltmer klart att enbart lokaliseringspolitiska åtgärder inte är tillräckliga för att komma till rätta med utvecklingen. Det krävs också en dämpning av tillväxten i de stora tätortsregionerna. Prognoserna och planerna för exempelvis Storstockholmsområdet inriktas på en fördubbling av folkmängden till 2,5 miljoner människor omkring år 2000. En stor del av denna befolkningsökning består av beräknad inflyttning från skogslänen. Utvecklingen måste ofelbart leda till försämrade villkor för både inflyttnings- och utflyttningsområdena. Det är svårt att se hur man med en sådan utveckling skall kunna på ett rimligt sätt skapa möjligheter att tillgodose kraven på

Ekonomisk debatt

en höjd miljöstandard och ökad jämlikhet.

Sanningen är att det i dag tyvärr saknas en klar samhällelig målsättning för utvecklingen i båda dessa typer av regioner. De samhälls- och företagsekonomiska konsekvenserna är inte heller tillräckligt klarlagda, och kraven på ökad jämlikhet i samhället kan inte tillgodoses med denna väldiga folkomflyttning.

Vi vill för vår del kraftigt understryka förre inrikesministern Rune Johanssons synpunkter på behovet av en dämpning av storstadstillväxten. Vi har också föreslagit att denna målsättning snarast skall följas upp av konkreta åtgärder. Det får inte stanna vid allmänt tal. De konkreta åtgärderna skall vara sådana, att de minskar skadeverkningarna av den pågående utvecklingen och stärker framtidstron i de områden av landet där den nu sviktar. Vi har redan förlorat alltför mycket tid.

Herr talman! Det är ingen tillfällighet att det nu under riksdagens slutspurt förts flera debatter om lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiken. I mitten av denna månad hade vi nämligen 34 000 arbetslösa. Det innebär visserligen en nedgång från april, men det mest allvarliga är skillnaderna i sysselsättning. Mer än hälften av de 34 000 arbetslösa finns i skogslänen, något som visar att den förda politiken inte förmått lösa sysselsättningspolitiken i dessa delar av landet.

Även om dessa frågor ingående berörts under de senaste dagarnas debatter vill jag göra ytterligare några reflexioner. Situationen karakteriseras ganska väl av att det i april fanns tre lediga platser på varje arbetslös i storstadslänen men tre arbetslösa på varje ledig plats i skogslänen. Siffrorna torde inte ha ändrats väsentligt under de senaste veckorna. Det är mot denna bakgrund svårt att finna någon riktig samstämmighet mellan kompletteringspropositionen, där herr Sträng så ofta och så starkt betonar möjligheterna att flytta

folk från de arbetslöshetsdrabbade områdena, och de programpunkter — låt vara föga konkreta — som statsministern redovisade här i kammaren i tisdags. Det hade onekligen varit värdefullt, om dessa ansatser till ett program hade ingått i kompletteringspropositionen och mera konkreta åtgärder redovisats av regeringen.

Man får väl ändå tolka statsministerns uttalande som ett tecken på att regeringen har insett att den hittills förda lokaliseringspolitiken — även om den på många håll givit värdefulla resultat — är klart otillfredsställande. Den är otillräcklig och det behövs en mera målmedveten satsning på en bredare front.

Centerpartiet har givetvis all anledning att notera detta med tillfredsställelse, under förutsättning att det inte stannar vid allmänna talesätt utan att konkreta åtgärder sättes in i en nära framtid.

Under remissdebatten i februari i år underströk jag att även om åtskilliga företag, främst då sådana som redan tidigare var etablerade inom skogslänen, visat intresse för utvidgad verksamhet i dessa län, borde ändå de större företagen här i landet, rent allmänt sett, dokumentera en större beredvillighet att förstärka sysselsättningsmöjligheterna i skogslänen. Om statsmakterna av samhällsekonomiska, sociala och jämlikhetspolitiska skäl inte kan acceptera att stora delar av landet avfolkas, måste också näringslivet och dess företrädare söka ta sin del av ansvaret för att sysselsättningsfrågorna i dessa landsdelar skall kunna lösas. Jag rekommenderade därför överläggningar mellan regeringen och näringslivets företrädare, och jag har med tillfredsställelse noterat att regeringen nu har tagit kontakt med Industriförbundet i denna sak. Jag hoppas att den inventering av lämpliga lokaliseringsobjekt som nu börjat skall ge konkreta och positiva resultat.

Ekonomisk debatt

Med hänsyn till de överhettningstendenser som redan nu föreligger särskilt i storstadsregionerna borde det även av rent företagsekonomiska skäl framstå som en fördel att lokalisera en del utbyggnadsprojekt till de områden, där det nu råder och sedan länge rått en påtaglig brist på sysselsättning.

Men, herr talman, det finns nu ingen anledning att begränsa denna inventering till den större industrin. Etableringen av mindre och medelstora företag har på många orter medfört ett avsevärt tillskott av arbetstillfällen, och därför bör en inventering av lämpliga lokaliseringsobjekt ske på bredaste bas. Därför bör också enligt vår mening de mindre och medelstora företagens organisationer få en liknande inbjudan till överläggningar som den Industriförbundet fått.

Herr talman! Jag skall också något beröra frågan om investeringsfonderna, som i detta sammanhang onekligen måste tillmätas icke ringa betydelse. Vi har på vårt håll ganska länge ansett att investeringsfonderna skall kunna användas även i lokaliseringspolitiskt syfte. Man har på andra håll tidigare varit ganska ointresserad av detta, men under senare år har regeringen givit tillstånd till att investeringsfondsmedel fått utnyttjas för lokaliseringsändamål, men hittills har detta skett i tämligen begränsad utsträckning. I dessa fall har företagen ofta samtidigt fått använda fondmedel för investeringar i orter där den ekonomiska aktiviteten redan förut varit ganska hög, och ibland har vederbörande företag faktiskt fått göra betydligt större investeringar med anlitande av investeringsfonderna i en överhettad ort än i en sysselsättningssvag. Mot den bakgrunden anser vi inom centerpartiet att man i varje fall så länge överhettningstendenserna består i de stora tätortsregionerna måste i ökad grad inrikta sig på att investeringsfonderna utnyttjas för att skapa arbetstill-

fällen i regioner med brist på sysselsättning.

Från centerhåll har vi också begärt att årets höstriksdag skall få förslag om särskilda investeringsfonder, som skall få användas av *alla* företag i landet för investeringar som görs inom bestämda geografiska områden med speciella sysselsättningsproblem.

Allt tyder på att inkomstklyftorna har vidgats under senare år. Samtidigt har skattesystemets utjämnande effekt reducerats genom den starka ökningen av de kommunala skatterna och förskjutningen från direkt till indirekt skatt. Kommunalskatterna har stigit med inte mindre än 50 procent under den senaste tioårsperioden och är i dag en långt tyngre skattebörd än statsskatten för 95 procent av alla skattebetalare, särskilt för mindre och medelstora inkomsttagare. Skillnaderna reduceras ju med stigande inkomst. Denna utveckling understryker att skatteuttaget, oaktat det är avsett för att täcka statens, landstingens eller kommunernas utgifter, måste betraktas som en helhet — i varje fall när man ser skatterna ur fördelningspolitisk synpunkt.

Den kommunala skatteutjämnningen och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun är också viktiga ur jämlikhetssynpunkt. Det är glädjande att centerns krav på en översyn kommer att tillgodoses genom årets riksdagsbeslut. Detta kan — hoppas vi — leda till ökad jämlikhet mellan olika kommuners invånare när det gäller både skattebelastning och kommunal service. Det står väl helt klart för oss alla att en ökad ekonomisk jämlikhet inte kan uppnås *enbart* på avtalsmarknaden eller *enbart* genom samhällets fördelningspolitiska åtgärder. Det krävs naturligtvis målmedvetna insatser på *båda* dessa områden, om jämlikhetspolitiken verkligen skall lyckas.

Vi har sedan flera år krävt en skattereform, som syftar till ökad jämlikhet. Enligt vår uppfattning bör en sådan re-

Ekonomisk debatt

form snarast genomföras; om möjligt bör vi få ett beslut redan under höstriktsdagen. Visar det sig att skattelättnader för låginkomstgrupperna och människor i angränsande inkomstlägen inte kan finansieras utan vissa inkomstförstärkningar, utan nödvändiggör en höjd mervärdeskatt, måste givetvis folkpensionärer, barnfamiljer och andra konsumtionssvaga grupper samtidigt kompenseras. Det är lika klart att höglönegrupperna måste vara beredda att avstå från kompensation för en skattereform, vars främsta syfte är att åstadkomma ökad jämlikhet. Detta kan naturligtvis bli ett test på solidariteten i samhället.

Vid en sådan skattereform bör övervägas införande av ett ökat skattefritt bottenbelopp i såväl den statliga som den kommunala beskattningen enligt de linjer, som vårt partis ordförande drog upp redan för ett år sedan. Samtidigt måste naturligtvis, om man vill lätta på de kommunala skattebördorna, kommunerna kompenseras på ett sådant sätt att reformen inte urholkas genom höjd kommunal utdebitering.

På längre sikt bör införandet av gänterad minimiinkomst i kombination med negativ beskattning kunna bli en vidareutveckling av jämlikhetspolitiken. Det är ett intressant uppslag, som diskuterats inte bara i vårt land utan i många andra länder. Uppenbarligen finns vissa tekniska svårigheter som inte skall förringas, men förslaget har ändå sådan karaktär, att det enligt vår uppfattning bör bli föremål för en förutställningslös utredning. Detta är som sagt en fråga på längre sikt; vad som krävs för den närmaste framtiden är en skattereform som ger låginkomstgrupperna och angränsande inkomstskikt verkliga skattelättnader som ett led i en mer målmedveten jämlikhetspolitik.

Några ord också om den avtalsrörelse som nu pågår och som har blivit mycket segsliten. Resultatet — vad det nu kommer att bli — är naturligtvis av stor be-

tydelse både från jämlikhetssynpunkt och för möjligheterna att bevara stabiliteten i den svenska ekonomin. Om man verkligen vill ge låginkomstgrupperna förhållandevis större förbättringar, ge dem en högre standard och skapa möjligheter till en utjämning, krävs både avtalsmässiga framsteg och en utjämning via skatte- och socialpolitiken, som jag redan har strukit under.

Trots att inte alla avtalsmarknadens parter från början tycktes vara inställda på en samordnad avtalsrörelse, har tydligen en sådan samordning ändå tvingat sig fram. Medlingen har kommit att omfatta både de privatanställda och de anställda på den offentliga sektorn. Jag vill för egen del gärna ge uttryck åt den uppfattningen att det behövs en bättre samordning än tidigare. Jag tror också att jag inte är ensam om den uppfattningen — allt fler tycks hysa samma mening, att döma av inläggen i debatten. Det kan enligt min mening inte vara önskvärt att avtalsrörelserna blir något slags huggsexa, där de starkaste grupperna försöker vänta till sist och på det sättet får en bättre uppgörelse än de grupper, som har träffat avtal tidigare och som har en svagare förhandlings-situation.

Det är också självklart, och det har vi betonat vid flera tillfällen under 1960-talet, att parterna på avtalsmarknaden och statsmakterna har ett ömsesidigt intresse av att känna till varandras intentioner. Det gäller t. ex. lagstiftning som påverkar löneutrymmet, stabiliseringspolitiken, jämlikhetssträvandena o. s. v. Frågan är om inte överläggningar mellan statsmakterna, näringslivet och arbetsmarknadsorganisationerna, där man klargör inställningen i olika frågor, ändå skulle vara av värde. Vi har som sagt under lång tid fört fram krav på sådana överläggningar, och vi kan inte finna att de på något sätt skulle begränsa den fria avtalsrätten eller föregripa fria förhandlingar.

Jag har här försökt att begränsa mig

Ekonomisk debatt

till några huvudområden som vi inom centerpartiet anser ha särskild aktualitet i dagsläget. Andra representanter för vårt parti kommer att närmare beröra de frågor, som behandlas i de olika utskottsutlåtandena.

Jag skall till sist, herr talman, helt kort sammanfatta vad jag anser vara viktigt.

1. Vi måste upprätthålla stabiliteten i ekonomin och trygga full sysselsättning nu och på längre sikt. Mot den bakgrunden är det glädjande att investeringarna i näringslivet äntligen är på väg uppåt igen. Konjunkturuppgången kräver dock ökad beredskap för att vi skall kunna möta olika slag av balansrubbningar i ekonomin.

2. Vi anser att Sverige bör ta initiativ till överläggningar med andra länder om valutaproblemen och den därav följande uppdrivningen av räntenivån för att vi snarast möjligt skall få en återgång till en normalare räntenivå.

3. Den regionala obalansen på arbetsmarknaden kräver vidgade åtgärder för att minska arbetslösheten i skogslänen och samtidigt en dämpning av expansionen i storstadsregionerna. Den äldre arbetskraftens speciella problem måste särskilt observeras och möjligheterna till sysselsättning för dessa grupper förbättras, t. ex. genom en differentiering av ATP-avgifterna.

4. Investeringsfonderna måste i ökad utsträckning användas i lokaliseringspolitiskt syfte. Dessutom måste särskilda fonder tillskapas, vilka medger alla företag möjlighet att investera på lika villkor i områden med speciella sysselsättningsproblem.

5. Även de mindre och medelstora företagens organisationer bör nu inbjudas av regeringen till överläggningar i syfte att finna lämpliga lokaliseringsobjekt, främst för skogslänen.

6. Vi önskar en snar skattereform, som innebär skattelättnader för låginkomstgrupperna och för grupper i angränsande inkomstskikt med särskilt be-

aktande av den allt tyngre kommunalskatten.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Det råder ju en relativt stor enighet mellan fackekonomer och politiker när det gäller bedömningen av själva konjunkturbilden. De ytterligare insatser som folkpartiet ansett erforderliga för Norrland och skogslänen har kammaren nyligen diskuterat, och jag skall av den anledningen inte ta upp dem till förnyad behandling.

De synnerligen betydelsefulla skattefrågorna och de viktiga ärenden som presenteras av bankoutskottet och statsutskottet kommer att tas upp av andra företrädare för den meningsriktning jag representerar.

Jag kan instämma i nästan allt vad herr Eliasson i Sundborn sade. Jag skulle vilja särskilt understryka, att det berättigade i den av finansministern ofta med ett litet snett leende behandlade propån om samordning av avtalsförhandlingarna och om statsmakternas medverkan därtill illustreras — det har herr Eliasson alldeles rätt i — av den utveckling vi haft i år.

Jag vill nu ta upp några mer långsiktiga och principiella frågeställningar av betydelse för den ekonomiska politikens allmänna utformning. Debatten i dessa avseenden rör sig i stor utsträckning med begrepp som »nationalprodukt», »tillväxttakt» och »inkomst per capita». Många anser att detta sker i alltför stor utsträckning och att värden som inte kan mätas i pengar får för liten plats i de krassa ekonomisk-politiska kalkylerna och resonemangen. Jag kan förstå den invändningen; den är till stor del berättigad, men inte självklart och genomgående berättigad. Naturligtvis är inte den ekonomiska tillväxten — och bör inte heller vara det — ett självändamål, men den är ett medel att förverkliga t. ex. politiska och kulturella ambitioner i vårt samhälle utanför den rent materiella tillväxtens ram.

Ekonomisk debatt

Vi måste, med andra ord, ha klart för oss att en ökning av de ekonomiska resurserna och därmed kravet på att använda produktionsmedlen så effektivt som möjligt inte står i något generellt motsatsförhållande till önskemål av icke-materiellt slag. Det är lätt att räkna upp — och det sker ibland — mängder av önskvärda aktiviteter och konstatera att i jämförelse härmed ter sig kravet på ekonomisk expansion krasst och materialistiskt. Men de aktiviteter som man därvid åsyftar kräver också ekonomiska resurser. Att ge sjuka människor bättre vård, att genomföra snabbare förbättringar för låginkomstgrupperna i vårt eget land och av vårt stöd till de fattiga folken, att söka mildra lidande över huvud taget är självklara humana värden. Men dessa åtgärder har sitt pris och får avvägas mot andra önskemål. Och den avvägningen blir naturligtvis lättare eller i varje fall mindre smärtsam, om de totala resurserna växer snabbt.

En ekonomisk politik som gynnar en sådan snabb tillväxt är därför, som jag ser det, mer human och mer ägnad att leda till ett mot människorna hänsynfullt samhälle — ett mänskligare samhälle — än en ekonomisk ordning med långsammare tillväxttakt. Naturligtvis gäller detta resonemang endast under den förutsättningen att en rättvis och lämplig användning och fördelning av de växande resurserna sker.

Jag tror också det finns anledning, herr talman, att i en diskussion om den ekonomiska politikens mål på en väsentlig punkt komplettera bilden. Vi löper en viss risk, när vi betonar den ekonomiska tillväxtens värde, att sätta likhetstecken mellan begrepp som nationalproduktens ökning och den ekonomiska tillväxten å ena sidan och förbättring av levnadsstandard och allmän välfärd å den andra. I så fall kan resonemanget bli missledande. Nationalprodukten är inte någon rättvisande mätare på den allmänna välfärden. Den täcker inte ens vad den avser att täcka och den ger

inget begrepp om vår värdering av sådana saker som arbetsförhållanden, miljöförhållanden, fritid. Det är väl ändå utan vidare klart att bättre miljö- eller arbetsförhållanden, som den enskilde upplever såsom meningsfulla och angenäma, är lika viktiga inslag i en högre levnadsstandard som t. ex. en ökad förmåga att köpa stora fryssboxar.

Inte minst professor Erik Dahmén har understrukit hur viktigt det är att vi ser en förbättrad miljö som en del av vår levnadsstandard. När resonemang förs till stöd för miljöförbättrande insatser — och vi har även fört dem i denna kammare — sägs ofta att andra värden än ekonomiska ibland måste beaktas, d. v. s. förbättrad miljö kan inte motiveras med ekonomiska argument, utan stödes i huvudsak med medicinska, estetiska, kulturella och andra. Professor Dahmén hävdar att detta är ett skevt sätt att se på problemet. Förbrukningen av miljövärden och förstöring av miljö kan ses som konsumtion, anser han, precis som man talar om konsumtion av varor och tjänster. Om man ökar varukonsumtionen mindre snabbt än som eljest vore möjligt till förmån för miljön, innebär detta en standardhöjning, om miljöförbättringen värderas högre än en viss utebliven ökning av konsumtionsnivån.

Det gäller här en värdering och ett val mellan varaukonsumtion och miljö. Om det valet träffas på grundval av goda informationer kan ingen påstå, såvitt jag förstår, att det ena eller andra valet samhällsekonomiskt skulle vara oriktigt eller riktigt. Det gäller här alltså att få fram de verkliga kostnaderna för förbrukningen av miljö. Dessa kostnader är i dag i betydande utsträckning dolda. Först om de kommer fram kan man göra en rationell avvägning mellan å ena sidan varu- och tjänstekonsumtion och å andra sidan konsumtion av miljövärden. Jag vill gärna säga att det skulle förvåna mig mycket om inte en sådan värdering, om man kunde göra

Ekonomisk debatt

den från bättre utgångspunkter än man kan i dag, skulle leda till att miljövärdena av de enskilda konsumenterna värdesattes högre än vad som i dag är fallet.

Vad saken alltså i ganska hög grad gäller är vad vi vill prioritera och vad vi vill lägga in i begreppet en höjd levnadsstandard. Det gäller att på olika sätt länka den ekonomiska utvecklingen så att den står i bättre samklang med folkligt förankrade idéer och värderingar.

Det hävdas ofta från socialdemokratisk sida — inte minst av herr Erlander — att vad som krävs är ett starkt samhälle. Detta är en ganska oprecis term. Vad som avses måste rimligen vara en stark statsmakt. Jag tror inte att meningarna är så delade om denna tes rent allmänt sett. De faktiska frågorna är naturligtvis: För vilka syften skall statsmakten användas och vilka skall begränsningarna av dess styrka vara? Man vill gärna påstå på den socialdemokratiska sidan, att folkpartiet eftersträvar en ordning där det i princip råder fri konkurrens och där statsmaktens ingripande inskränks till ett minimum. Men inte ens om man går tillbaka till de liberala politikerna och ekonomerna från 1800-talets senare del kan man finna några övertygande belägg för en sådan outrerad inställning. Att den inte har någonting gemensamt med den moderna sociala liberalismen i dag är klart.

Det krävs en rad ingripanden inte bara för att marknadsekonomin skall fungera väl, utan också för att man skall uppnå angelägna sociala eller ekonomiska målsättningar. Det gäller inte bara den styrning som utövas med den ekonomiska politiken eller den offentliga sektorns uppbyggnad och inriktning. Det gäller också rader av selektiva insatser av de slag som arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiken utgör och som har en betydande styrande effekt

och inte bara innebär en anpassning i efterhand till marknadskrafterna.

Så långt och i liknande sammanhang är tesen om den starka statsmakten riktig. Men ett helt annat omdöme måste gälla uppfattningen att praktiskt taget all ökning av den statliga makten innebär en förstärkning av det folkliga inflytandet eller att statliga ingripanden i nästan alla sammanhang är en förutsättning för att man skall uppnå en bättre samhällsordning.

Det förhållandet att politiska instanser — vare sig det är fråga om staten eller kommunerna — inte direkt fattar beslut om någon viss sak innebär ju inte automatiskt att människor som berörs av den saken, den aktiviteten skulle sakna inflytande över den. Jag tror det är lätt att illustrera.

Statsmakterna fattar inte beslut när det gäller löner annat än för de statligt anställda. Men att därför hävda att löntagarna skulle sakna inflytande vore ju orimligt. Lika felaktigt vore det att utgå från att konsumenterna skulle sakna inflytande över marknaden om inte statsmakterna fattar beslut rörande vilka varor som skall produceras och priserna på dem.

Man kan naturligtvis med fog diskutera om löntagarnas och konsumenternas inflytande är tillräckligt starkt, men man kan — milt uttryckt — inte utgå från att inflytandet förstärks automatiskt om man lägger större delen av beslutanderätten i händerna på politiskt valda organ. Det är naturligtvis så, att om statens inflytande blir överstarkt när det gäller löneavvägningen och bestämningen av produktionens sammansättning och priserna på den, reduceras löntagarnas och konsumenternas inflytande mycket väsentligt i jämförelse med dagsläget.

Jag vill ingalunda bestrida att åtskilligt i den socialdemokratiska uppfattningen liksom i de socialliberala ekonomernas uppfattning om statsmaktens

Ekonomisk debatt

uppgifter har fört utvecklingen avsevärt framåt. Men samtidigt måste jag konstatera att man i dag på socialdemokratiskt håll hyser ett ganska förstrött intresse för det som enligt vår uppfattning är grundläggande för möjligheterna att vidareutveckla en vital demokrati och ett folkligt inflytande på olika nivåer och för olika ändamål. Det gäller behovet av maktbalans och *decentralisering* och en insikt om att också den statliga politiskt utövade makten kan bli *för* stark, hur välmenande syftet än har varit. Man måste således skapa en sådan ordning att det folkliga inflytandet kan göra sig gällande på olika nivåer och med olika metoder.

Vi har för en kort tid sedan haft en stor debatt i kammaren i samband med kommunindelningsreformen om möjligheterna till insyn i riksplanering, regional planering och kommunal planering och om en förstärkning av det folkliga inflytandet i de fallen. Den diskussionen var inte uppmuntrande när det gällde den socialdemokratiska inställningen.

Den aktuella debatten inom det socialdemokratiska partiet förs i dag mellan å ena sidan dem som är anhängare av mer centralisering, mer socialisering och längre avstånd mellan beslutsfattare och dem som påverkas av besluten, å ena sidan, samt å andra sidan dem — och det är främst regeringsrepresentanter — som vill ta det lugnare. Men decentraliseringsaspekterna lyser även för de sistnämnda debattdeltagarnas del med sin frånvaro.

Jag tror att den typ av debatt som nu pågått en tid inom det socialdemokratiska partiet bommar en del av det väsentliga. Det finns mycket att förändra och förbättra i samhället. Statsmakten kan inte avhända sig skyldigheten att dra upp riktlinjer för samhällsutvecklingen och staka ut lämpliga framkomstvägar. Tvärtom — det bör ske i ökad utsträckning. Målsättningen inte minst inom regionalpolitiken, som vi talat så

mycket om de senaste dagarna, bör utstakas tydligare. Men det viktigaste, som jag ser det, är att söka skapa ett ekonomiskt system och institutionella förhållanden som inom givna ramar ger möjlighet till handlande för självständiga enheter, vare sig det gäller kommuner, landsting, företag, organisationer eller konsumenter. Därmed skapas också bättre förutsättningar för att medborgarnas önskemål och värderingar kan göra sig gällande på olika plan.

Låt mig, herr talman, som en helt kortfattad illustration till dessa synpunkter göra några påpekanden om de socialdemokratiska propåerna om en stor statlig företagssektor och de socialiseringsframstötter som med växande iver framförs inte endast från SSU — det spelar mindre roll — utan även från andra och mäktigare krafter inom det socialdemokratiska partiet. För vår del har vi ingen dogmatisk inställning till statliga företag. De kan ofta vara nödvändiga och ändamålsenliga — det har framhållits många gånger från vårt håll även här i kammaren. Jag koncentrerar mig emellertid på några principiella aspekter på den dogmatiska socialistiska inställningen till en stor statlig företagssektor.

Den bärande tankegång som jag har funnit bakom det socialdemokratiska näringsprogrammet och de socialiseringspropåer som kommer fram inom partiet är att en stor statlig företagssektor eller statligt direktstyrd ekonomi skulle ge ett inflytande för de många människorna som på ett bättre sätt skulle kunna eliminera en rad problem vilka både det enskilda näringslivet och samhällsekonomin har att brottas med. Det är inte litet som man där ställer i utsikt: det gäller ökad trygghet för de anställda, större rationalitet i ekonomin, bättre varor och ökat hänsynstagande till konsumenternas behov, bättre geografisk balans o. s. v. Men man undviker att ge besked om varför dessa i och för sig utmärkta målsättningar

Ekonomisk debatt

skulle kunna så mycket bättre infrias om företaget får staten som ägare.

Den socialdemokratiska metoden att föra debatten är, som jag ser det, så mycket mer otillfredsställande som man ändå tydligen i många sammanhang tänker sig att söka bibehålla ett marknadsekonomiskt system där företagen arbetar med rörliga priser på en fungerande marknad med lönsamhetskriteriet levande. Men just i detta ligger enligt min uppfattning ett grundläggande dilemma. Hur skall dessa olika kriterier vägas mot varandra? Och vad innefattar egentligen de allmänna samhällsekonomiska överväganden som sägs skall bli grunden för besluten?

Jag tror att vi i full skala kan studera detta problem i östekonomierna. Att hitta ett mått på företagets effektivitet utan att införa rörliga priser, betingade av marknadshushållning, och utan att släppa den centrala statsmaktens grepp över företagets utveckling är ju den konstitutiva svårighet som man där oavbrutet har brottats med och som inte har kunnat lösas på ett tillfredsställande sätt. De täta kasten i uppfattningar som förekommit i östländerna om den lämpligaste vägen illustreras av de många drastiska omsvängningarna i planmetoder och organisationsmetoder; detta trots att de rent ekonomiska tillväxtkraven har en självklar prioritet.

Öststaterna håller alltså på att brottas med problemet hur de, utan att ge avkall på de kommunistiska partiernas maktställning, skall i någon mån kunna komma ifrån den centraliserade byråkratiska apparaten och få en ordning som är på en gång mera effektiv och bättre tillgodoser konsumenternas krav. Jag tror, herr talman, att det problemet är olösligt i ett dogmatiskt socialistiskt system.

Varför skulle vi då, som socialisterna inom det socialdemokratiska partiet vill, ge oss en bit in i den snårskog som öststaterna mer eller mindre halvhjärtat försöker ta sig en bit ut ur? Med en

mycket stor statlig företagssektor är jag övertygad om att problem av det slag jag nyss skisserat kommer att aktualiseras också här.

Det är enligt min uppfattning föga troligt att man därvid vare sig kommer att uppnå bättre ekonomiska resultat eller ökat reellt hänsynstagande till sådana viktiga ting som löntagartrygghet, konsumentinflytande och miljövärd.

De erfarenheter vi har av de statliga företagens sociala hänsynstaganden eller företagsdemokratiska karaktär eller intresse för miljön pekar verkligen inte på några gynnsamma skillnader i förhållande till enskild eller kooperativ företagsamhet som sådan.

Till det kommer, tror jag, att en stor statlig sektor i sig innebär ett politiskt problem för den sittande regeringen, en benägenhet att inrätta företag efter de politiska konjunkturväxlingarna med sneglande på nästa val eller en ovilja att genomföra sådana förändringar av redan befintliga företag som skulle vara utvecklingsfrämjande på längre sikt.

De överväganden som därvidlag skulle riskeras kunde i själva verket bli rakt motsatta en god samhällsekonomisk bedömning. Man skulle kunna främst bli intresserad av den statliga företagssektorns framgång och frestas till en mer egoistisk bevakning av de statliga företagens arbetsvillkor. Det kan leda till subventioner, det kan leda till dolda subventioner i form av att staten endast köper av statliga företag. Tankegångar i den riktningen har ju inte saknats. Både Alva Myrdal och Krister Wickman har varit inne på dem. En sådan självhushållning inom den statliga sektorn är verkligen, som jag ser det, inget samhällsintresse, inget konsumentintresse och inget effektivitetsintresse.

Min allmänna slutsats är således följande. Marknadshushållningen måste fås att fungera bättre än nu till konsumenternas tjänst. De ramar inom vilka näringsliv och marknad fungerar kan aldrig vara en gång för alla givna. Den

Ekonomisk debatt

snabba tekniska utvecklingen, vidgade geografiska marknader, mer köpstarka konsumenter är några faktorer som lett till nya konkurrensvillkor och förändrade villkor för konsumenterna samt förändrade förutsättningar för samarbete mellan näringsliv och samhälle. Kraven på insyn, medinflytande, maktbalans och konsumentupplysning — detta är naturligtvis en ofullständig uppräknig — blir delvis också förändrade i en sådan ny situation.

Om man nu som vi, som företrädar den sociala liberalismen, är övertygad om att det ligger ett självständigt värde i ett vidgat medborgerligt inflytande över gemensamma angelägenheter och att koncentration av makt och inflytande bör motverkas, måste man ju fordra av oss att vi säger något om de förändringar av de av samhället givna ramarna som bör ske.

Låt mig bara kortfattat ange några uppslag som jag tror kan vara befruktande för den kommande politiska diskussionen i dessa frågor. Jag går då, fortfarande av tidsskäl, förbi det kolossala område som den ekonomiska och fysiska planeringen på olika nivåer och inom olika regioner utgör, men jag tror att kammarens ledamöter känner min inställning härvidlag. Tanken att förstatligande och socialisering skulle kunna vara ett generellt botemedel har jag redan avvisat. En annan och mer framkomlig väg är att på olika sätt direkt och i större utsträckning föra in löntagarinflytandet då det gäller avgöranden inom företaget. Jag tror att tiden är mogen att med större allvar än tidigare pröva om inte förutom ägarna även de anställda regelmässigt borde vara representerade i ett överordnat organ inom företaget.

Insynsfrågorna är naturligtvis fortfarande ingalunda genomgående välordnade. Det gäller också de statliga företagen — i många fall inte minst dem. Vi behöver bara erinra om Durox. Jag tror det finns anledning att införa

skärpta bestämmelser på detta område. Särskilda motiv för insyn från samhällets sida finns naturligtvis när det gäller företag och verksamheter som får lokaliseringsförmåner. Och sådana motiv föreligger också beträffande större stiftelser och föreningar som har betydande skattemässiga förmåner därför att de t. ex. främjar vetenskaplig forskning.

I detta sammanhang vill jag också erinra om de lovande experiment som i samverkan med norska landsorganisationen och Norges arbetsgivareförening utförts under ledning av docenten Torsrud. Professor Dahlström fäste i en artikel i Dagens Nyheter häromdagen uppmärksamheten på de s. k. självstyrande grupperna av Torsruds modell.

Det innebär att en arbetsgrupp av anställda får utföra en serie av uppgifter, att arbetsrollerna inom gruppen bestäms av gruppen själv och utformas så, att deluppgifter anknyter till den huvuduppgift som är gruppens. Arbetsledningen utanför gruppen riktar sig huvudsakligen mot gruppen som helhet och innebär icke någon ordergivning inom gruppen. Resultatet av gruppens samlade verksamhet mäts fortlöpande på ett tillförlitligt och av gruppen accepterat sätt. Gruppmedlemmarna har alla möjligheter att påverka valet av sin gruppleddare och eventuellt utse honom.

Försöksverksamheten med denna modell som bedrivits med ganska stor framgång i Norge manar starkt till svensk efterföljd. Jag ser med stort intresse fram mot erfarenheten av den försöksverksamhet som i utvecklingsrådets regi nu kommer att starta. Behovet av reformer som gör själva arbetslivet mer stimulerande är enligt min mening klart markerat. Jag tänker då inte främst på stimulans till ökad produktion utan på själva trivseln i arbetet. Personligen tror jag att en av de många olika vägar, som måste prövas för att minska den tristess som många upplever i sitt dagliga arbete, kan gå via

Ekonomisk debatt

självstyrande grupper av den typ som jag nu talat om.

Herr talman! En sak som ganska lätt kommer bort i diskussionerna om en förstärkt företagsdemokrati — det kan ju vara själva termen som härvidlag leder vilse — är att problemen givetvis inte är begränsade till företag i mer inskränkt mening. De har också giltighet för andra typer av organisationer och institutioner där människorna har sitt dagliga arbete förlagt. Det är lika viktigt att skapa en större känsla av delaktighet och medinflytande hos de anställda vid sjukhusen, vårdhemmen och utbildningsanstalterna som i de direkt varuproducerande företagen. Man kanske t. o. m. skulle kunna säga att det är ännu viktigare, eftersom serviceinstitutionerna av olika slag i vid mening ju befinner sig i en påfallande snabb tillväxt till skillnad från tillverkningsindustrierna.

På ett annat område har folkpartiet under en följd av år hävdad att det varit motiverat att ändra de av statsmakterna uppdragna ramarna för att förbättra vårt ekonomiska system, nämligen i fråga om ansträngningarna att stärka konsumenternas ställning på marknaden. De nio offentliga utredningar som arbetat under de senaste åren har hittills inte avsatt några mer imponerande resultat i regeringens politik. Jag avstår från att utveckla temat närmare, eftersom det redan tidigare skett många gånger här i kammaren.

Det är i dag nödvändigt att vända sig mot inte bara de försvarare av en ortodox marknadsekonomi, som anser att allt är bra som det är, utan också mot dem som vill vältra det blandekonomiska systemet över ända. Vi måste gå till motangrepp mot de dogmatiska socialisternas anfall på konsumtionssamhället, därför att deras anfall just kritiserar den konsumentstyrda sektorn av ekonomin. Det är om dem som Servan-Schreiber vid ett tillfälle sade följande: »En elit som anser sig känna sanningen

tror sig ha rätt att påtvinga alla sin egen smak.» Jag skulle tro att t. ex. Kooperativa förbundet, som till konsumenternas tjänst fyller en så viktig funktion i marknadshushållningen, skulle instämma i denna Schreiberska framställning.

Jag skall sluta med några mycket korta internationella betraktelser. Finansministern betonar med rätta i kompletteringspropositionen att den ovissheit som råder om den internationella konjunkturutvecklingen försvårar en mer långsiktig bedömning av de yttre villkoren för den svenska ekonomiska politiken. Orosmolnen vid den internationella ekonomiska horisonten kommer inte minst från valutasidan, där mer eller mindre allvarliga situationer har avlöst varandra under det senaste året. I november i fjol var det franc-krisen som också ordentligt skakade pundet. Och vid månadsskiftet april—maj i år har det varit en stor spekulation kring den tyska marken. Drygt 16 miljarder D-mark i utländsk valuta sökte sig då under några veckor till Västtyskland. Samtidigt rapporteras fortsatta eller t. o. m. växande underskott i den franska och den engelska handelsbalansen. Att denna brist på balans avvärjts temporärt är beklagligtvis ingen garanti för en störningsfri framtida utveckling på den internationella valutamarknaden.

Jan Magnus Fahlström har i en artikelserie i Dagens Nyheter beskrivit nackdelarna i det nuvarande valuta-systemet med fasta växelkurser med tillåtna variationer på högst en procent uppåt eller nedåt. Olägenheterna skulle ligga i att den nödvändiga anpassningen till ändrade konkurrensförhållanden mellan länderna dramatiseras och får karaktären av en kapitulation när den inträffar och som därför uppskjutes till dess att situationen har blivit totalt ohållbar. Det nuvarande systemet har lett till upprepade valutakriser, ett alltmer uppskruvat ränteläge och restriktioner som hämmat världshandeln och

Ekonomisk debatt

den ekonomiska tillväxten — och den rikt dokumenterade osäkerhet om de framtida växelkurserna som vi har även nu skriver Fahlström. Det är en ganska träffande skildring av det nuvarande systemets svagheter. Och mot den bakgrunden är det inte ägnat att förvåna att allt fler har börjat fråga sig om inte ändringar i själva systemet är nödvändiga.

Vi har i en partimotion i anledning av kompletteringspropositionen anfört att det viktiga samarbete beträffande internationella krediter i monetärt stabiliserande syfte som ägt rum under senare år och lett till förslaget om de s. k. dragningsrätterna bör kompletteras med en viss samordning av räntepolitiken i olika länder. På den vägen skulle man kunna undvika en fortgående konkurrens i fråga om räntornas höjd för att locka till sig kapital och slippa en fortsatt uppressning av räntenivån utöver vad som motiveras av inre ekonomiska konjunkturhänsyn.

Jag tror att regeringen och de som i övrigt sköter dessa angelägenheter bör pröva en sådan väg. Men jag tror inte att den ensam leder till målet: ett bättre och mera störningsfritt fungerande internationellt valutasystem. Oberoende av vilken teknisk utformning man stannar för har jag den senaste tiden känt mig mer och mer övertygad om vikten av att de ansvariga svenska myndigheterna inte bara avvaktar initiativ från andra länder utan också överväger egna framstötar i kontakt med övriga nordiska länder — vilket jag tror att också herr Eliasson i Sundborn framhöll — i första hand för att motverka en alltför hög räntenivå men också för att försöka finna ändamålsenliga former för ett system som kan garantera en bättre balans i de internationella betalningsförhållandena.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr HOLMBERG (m):

Herr talman! De ekonomiska utsikterna bedöms just nu som ljusa. Den internationella konjunkturutvecklingen framstår också som gynnsam och även den svenska ekonomin uppvisar en oväntat snabb uppgång. Den ekonomiska utvecklingen för 1969 har därför på flera punkter fått revideras i förhållande till de prognoser som förelåg i januari månad och som vi då diskuterade här i riksdagen. Både efterfrågan och produktion har växt snabbare än vi hade väntat. Exportutvecklingen visar en gynnsam tendens och industriinvesteringarna, som under lång tid stagnerat, tycks nu ha utvecklats i en expansiv riktning.

Till följd av denna ekonomiska stimulans har också sysselsättningsläget förbättrats. Antalet lediga platser har ökat, och i stora delar av landet föreligger t. o. m. en risk för överefterfrågan på arbetskraft. Kvar står emellertid som ett dystert och bekymmersamt inslag i den ekonomiska bilden ändå en betydande arbetslöshet i Norrlands-länen.

Man kan naturligtvis diskutera ett och annat i denna bedömning, som ansluter sig till den som finansministern gjort i kompletteringspropositionen, både när det gäller den internationella konjunkturen och när det gäller våra egna framtidsutsikter. Olika meningar kan först och främst råda om långvarigheten av och styrkan i konjunkturuppgången. Vi har, det skall vi komma ihåg, denna gång fått del av den internationella uppgången förhållandevis sent, och vi skall också hålla i minnet att den internationella konjunkturbilden just nu är ganska splittrad och ojämn. Inte minst instabiliteten på den internationella valutamarknaden medför osäkerhet i bedömningen. Detta problem berörs på flera ställen i den reviderade finansplanen.

Den utveckling som vi kunnat bevittna under de senaste åren inger onek-

Ekonomisk debatt

ligen oro. En permanent balansbrist har vid upprepade tillfällen startat spekulationsvågor riktade mot centrala valutor — mot pundet, mot francen och även mot dollarn. Sverige har ju hitintills sluppit allvarligare valutaproblem men helt fria från följdverkningarna av dessa återkommande kriser har vi inte gått. Låt mig bara erinra om den kraftiga avtappning av valutareserven, som inträffade de första månaderna av detta år, och om de ganska stora förskjutningar som inträtt i samband med spekulatiönerna kring en uppskrivning av den tyska D-marken.

Det är svårt att komma ifrån intrycket att det internationella betalningssystemet med den konstruktion, som det för närvarande har, bidrar till att konservera de grundläggande ekonomiska problem som kan förklara balansbristen på valutamarknaden. Ledande ekonomer har ju länge arbetat med och diskuterat dessa problem, och självfallet har åtskilliga konstruktiva förslag som skulle kunnat ligga till grund för en förbättring av det internationella betalningssystemet förts fram. Man har tänkt sig en breddning av de nuvarande kursmarginalerna eller ett ersättande av de nuvarande relativt stora kursändringarna med små regelbundna justeringar över längre tidsperioder — kanske kan en kombination av båda dessa förslag tänkas — allt i syfte att förbättra vårt nuvarande valutasystem. I USA har ju Nixonadministrationen visat intresse för ett system med mera rörliga växelkurser.

Även på denna punkt fordras det naturligtvis en aktivitet från den svenska regeringens sida, och en sådan aktivitet skulle ligga eller ligger, i den mån aktivitet förekommit, väl i linje med Sveriges traditionella strävanden att avveckla tullar och andra handelshinder mellan världens nationer.

Ett betalningssystem som inte fungerar tillfredsställande innebär alltid en risk och kan betraktas som ett frö ur

vilket nya handelshinder kan växa fram. För en liten nation som liksom Sverige är starkt beroende av utrikeshandeln är ett väl fungerande betalningssystem av avgörande betydelse. Därför är det också naturligt att regeringen borde verka för någon form, t. ex. genom en återkommande internationell konferens, för en fortlöpande översyn av det internationella betalningssystemet.

Den inhemska konjunkturförbättringen får alltså inte förleda oss att tro att vi nu kommer att leva i en värld fri från problem. Den ökade ekonomiska tillväxttakten får inte heller leda till något slags huggsexa, där vi inte längre känner oss besvärade av ekonomiska restriktioner. I själva verket ställer denna nya ekonomiska situation stora krav på den ekonomiska politikens utformning. Och det finns kanske också anledning, när vi nu är ute ur konjunktursvackan, att blicka tillbaka och försöka lära av misstagen i den förda politiken.

Gång på gång under 1960-talet och inte minst under de senaste två-tre åren har med otvetydig skärpa framgått hur starkt beroende vårt land är av omvärlden. Vi kan inte föra en ekonomisk politik som är isolerad från den som förs i andra med oss konkurrerande länder, och vi kan inte bortse från de villkor som våra internationella handelspartners skapar. Pris- och kostnadsutvecklingen i vårt land måste hela tiden ses i sitt internationella sammanhang. Vårt näringslivs konkurrenskraft är avgörande för möjligheten att expandera, att skapa sysselsättning, och tar man inte hänsyn till dessa ekonomiska realiteter drabbas man av de ekonomiska problem som vi upplevt under de senaste två-tre åren.

Men härav följer också att vi i dag inte kan sitta med armarna i kors i tro att vi bara har att inhösta de vinster som konjunkturuppgången medför. Förutsättningen för snabb produktionsökning och tryggad sysselsättning är de

Ekonomisk debatt

möjligheter den internationella konjunkturen ger och det utrymme för en ekonomisk expansion som vi skapar. En balanserad ekonomisk utveckling ställer därför minst lika stora krav på den ekonomiska politikens utformning som det varit nödvändigt att ställa i varje annat konjunkturläge. Den bristande samhällsekonomiska balans som är en följd av regeringens politik under 1960-talets första hälft bidrog, har vi nu kunnat konstatera, till att förvärra den sysselsättningskris som sedan följde. Vi saknade, när nedgången kom, manöverutrymme då det bäst behövdes för den mer expansiva politik som hade varit önskvärd för att åstadkomma en bättre balans på arbetsmarknaden.

Att industrins investeringar stagnerat under den senaste tre- eller fyraårsperioden har påpekats flera gånger både i kompletteringspropositionen och i den proposition som lämnades i januari. Men det är också klart att detta framstått som ett av de allvarligaste hindren för den kommande ekonomiska tillväxten. Inte heller i januari i år tydde prognoserna på någon förbättring, men nu har den senaste investeringsenkäten visat på en klar uppgång. Det tycks alltså äntligen bli en sådan, och enligt bedömningarna i den reviderade finansplanen skulle nu industriinvesteringarna komma att öka med totalt 6 procent under 1969.

Vi är vana vid att sådana här prognoser har stora osäkerhetsmarginaler. Men det är ändå tydligt att industrin i dag till följd av den internationella konjunkturuppgången ser den närmaste framtiden an med större tillförsikt. Det finns emellertid även i fråga om industriinvesteringarna anledning till en reservation. Förutsättningen för att den oundgängligen nödvändiga uppgången av investeringarna inom industrin i synnerhet och inom näringslivet i största allmänhet skall komma till stånd är att det kan skapas utrymme för en dylik ökning.

Det bör inte råda några delade meningar om nödvändigheten av en sådan prioritering av de ekonomiska resurserna, att en utbyggnad och en förbättring av produktionsapparaten snarast kan komma till stånd. Det förutsätter givetvis att inte de offentliga investeringarna tar så mycket utrymme i anspråk att det inte blir något över för det privata näringslivets investeringar. En återhållsamhet med investeringarna på den offentliga sidan blir därför av detta skäl också nödvändig. Inte minst måste en sådan restriktivitet komma att gälla kommunerna, som ju uppvisar en betydande expansionsvilja. Det skall bli intressant att höra hur finansministern den här gången ämnar tackla sin lät mig säga ärkefiende på detta område. Hur skall finansministern se till att man från statens sida får ett bättre grepp över den kommunala investeringsutvecklingen?

Det är ett erkänt faktum att förväntningarna alltid spelar en stor och avgörande roll när det gäller näringsliv och ekonomi. Vi bygger över huvud taget mycket av vårt handlande på framtida förhoppningar och förväntningar. Investeringarna sker naturligt nog efter en bedömning av framtidsutsikterna.

Man frågar sig nu hur framtiden ter sig rent politiskt. Vilka politiska förutsättningar har man att räkna med under åren framöver? Kommer i spåren av den alltmer accentuerade vänstervridningen i svensk politik t.ex. motsättningarna mellan regeringen och näringslivet att skärpas? Kommer de gamla klasskampssignaler som hissades före 1968 års val återigen att hissas 1970 eller kan man räkna med en samverkan mellan olika parter, en samverkan som är en förutsättning för en framgångsrik ekonomisk utveckling?

Det är några av de frågor som måste ställas i dag. Jag tror också att det är naturligt att många ställer dessa frågor, inte bara näringslivets män, de som i första hand har till uppgift att se till

Ekonomisk debatt

industrins utveckling och produktionsutvecklingen, utan även alla andra som är beroende av den ekonomiska utvecklingen och sysselsättningsmöjligheterna i framtiden.

Hur blir det för övrigt med den s. k. socialiseringsfrågan? Ja, vi har ju på senare tid fått höra alltmera högljudda krav på socialisering av stora delar av vårt näringsliv, och kraven har inte bara kommit från vänsterpartiet kommunisterna. Då hade det inte varit så mycket att bekymra sig om. De har även framförts från grupper och medlemmar av det socialdemokratiska regeringspartiet. Med större frenesi, större energi och större resurser har från olika håll hela den gamla socialiseringskatalogen ropats ut.

Det är alla de vid det här laget välkända kraven på att oljebolagen, läkemedelsföretagen och andra stora delar av den privata företagsamheten skall förstatligas. Man talar om att mark och bostäder skall överföras i samhällets ägo, att kyrkans egendom skall konfiskeras av staten o. s. v. Det senaste och mycket energiskt framförda kravet är att bankerna skall socialiseras.

Tidigare — det vill jag gärna erkänna — har det inte funnits någon anledning att under senare år ta upp socialiseringspropäerna till en seriös behandling, i varje fall inte här i riksdagen, med finansminister Sträng. De gamla socialiseringskraven har med den aktning och vördnad som ålderdomen kräver fått stå kvar i gamla socialdemokratiska programskrifter. De har dammats av vid olika jubiléer men avsikten har ju — vilket finansminister Sträng då och då sagt — tydligen aldrig varit att förverkliga dem. Bakgrunden till detta är väl att det svenska folket inte har någon önskan om socialisering. Det har tvärtom vid de val då äganderättsfrågorna aktualiserats sagt mycket bestämt nej till sådana strävanden. Därvidlag har säkerligen inte någon förändring inträtt just nu. Men ändå kom-

mer man inte ifrån, att socialiseringsfrågan av någon underlig anledning nu kastar en oroande skugga över det svenska samhället.

Finansministern brukar själv hänvisa till dessa socialiseringskrav som en bidragande orsak till att vi under senare tid haft »en viss oro på valutafronten som föranlett statsmakterna att vidtaga särskilda åtgärder i förebyggande syfte». Effekten av det socialdemokratiska ungdomsförbundets nyligen presenterade program om en socialisering av bankerna blev enligt finansministern en avtappning av vår valutareserv med något tiotal miljoner kronor. Det är ett klart belägg för att man inte bara kan rycka på axlarna åt sådana extrema förslag. Därför finns det också anledning att just i slutet av vårriksdagen ställa en allvarlig fråga till regeringen: Överväger ni i dag i er långsiktsplanering låt oss säga en indirekt socialisering av bankväsendet i vårt land? Föreligger det risk för andra experiment på socialiseringsfronten?

Nu kan finansministern visserligen försäkra svenska folket att han personligen går i god för att inga sådana experiment kommer till stånd. Kanske t. o. m. statsministern vill göra anspråk på att vara en garant för att hans eget partiprogram inte skall förverkligas. Men vad finns det för garantier för framtiden? Det socialdemokratiska partiet har kongress i höst. En ny ledning kommer till. Nya människor — hämtade ur den krets som i dag kräver socialism på olika områden — antas, åtminstone fram till valet, komma att överta regeringsmakten. Det är därför angeläget att få ett besked om hur regeringen ser på socialiseringsfrågan i samhället inte bara nu utan också under 1970-talet. Jag tror att svenska folket vill veta hur det skall gå. Jag är dessutom övertygad om att svenska folket inte vill att välståndet skall äventyras genom sådana våghalsiga experiment.

Jag vill också i detta sammanhang

Ekonomisk debatt

ta upp en skattefråga. I anslutning till socialiseringsdebatten har man ständigt återkommit till kravet på en skärpt, ja, t. o. m. konfiskatorisk arvs- och förmögenhetsbeskattning. Det finns uppenbarligen strömningar inom socialdemokratien som menar, att ett personligt förmögenhetsägande och arvsrätten som sådan är moraliskt diskutabla och därför kraftigt bör kringskäras.

Ett representativt uttryck för dessa strömningar finner man i tidskriften Tiden, som i sitt senaste nummer på ledarplats bl. a. kräver en skärpning av arvsskatten med motiveringen: »Moraliskt finns det få möjligheter att försvara arvsrätten.» De praktiska och mycket besvärliga konsekvenser, som en skärpt arvsbeskattning skulle få exempelvis för familjeföretag, viftar man lättvindigt undan: »Här kan man — — — tänka sig praktiska lösningar, som att arvsskatten tas ut via skuldebrev. Amorteringsförfarandet skulle innebära, att staten fick en ny fordran vid varje generationsskifte.» Jag tror inte att denna syn på arvsrätten delas av svensken i gemen. Vi har nog i allmänhet den uppfattningen att det vi lyckats arbeta och spara ihop under livet också skall kunna gå vidare till barnen och kommande generationer.

Det finns stor anledning att redan nu gå in på en sakdebatt om dessa frågor, trots att de — som vi alla vet — är föremål för utredning i kapitalskatteberedningen. Men regeringen borde redan nu kunna ge ett besked om hur den ser på den principiella frågan. Delar regeringen exempelvis uppfattningen att arvsrätten inte moraliskt kan försvaras? Anser regeringen att förmögenhetsskatten kraftigt skall skärpas?

Inom moderata samlingspartiet anser vi att skatten på förmögenhet inte kan ses som en isolerad företeelse utan måste ses som ett komplement till andra skatteformer såsom inkomstskatten som träffar avkastningen, utskiftningsskatten som träffar uppsamlade vinstmedel,

realisationsvinstbeskattningen som träffar aktier samt arvs- och gåvobeskattningen som träffar den benefika kapitalöverföringen. Jag skulle, i anledning av gårdagens diskussion med finansminister Sträng, kunna lägga till fastighetstaxeringens kombination med inkomstskatten som ju berör villaägarna.

Jag tror därför att endast en samlad genomgång av skatteformerna kan ge det underlag som erfordras för att man skall få en uppfattning om förmögenhetsskattens funktion i det ekonomiska skeendet. Vår uppfattning inom moderata samlingspartiet är att vi i dag inte är beredda att biträda förslag som innebär skärpt arvs- och förmögenhetsbeskattning. Däremot är det motiverat med en sänkning av både arvs- och förmögenhetsskatten för mindre arvs- lotter och förmögenheter.

I finansplanen varnas för riskerna av en överhettning av ekonomin. I det sammanhanget bör vi inte glömma bort den offentliga konsumtionen. Det är en vanlig föreställning att konsumenterna alltid är oansvariga och att deras konsumtion måste hållas tillbaka med skattevapnet. Men hur vore det om man först såg till att riksdagen — politikererna inklusive finansminister Sträng, som naturligtvis anser sig som mycket mer kompetent och ansvarsmedveten än alla övriga — ansträngde sig att begränsa den konsumtion över vilken den suveränt beslutar, nämligen den offentliga konsumtionen.

Vi har från moderata samlingspartiet ofta hävdats vikten av att hålla de offentliga utgifterna på en nivå som ligger inom ramen för den produktionsökning som normalt sker i samhället år efter år. Det är också därför som vi i budgeten för kommande budgetår har anvisat en del besparingar för att hålla utgiftsökningen på en någorlunda rimlig nivå — alltså ett litet tillskott till de besparingar som finansministern traditionellt genomför. Men det är också därför som vi har yrkat på en bespa-

Ekonomisk debatt

ringsutredning för att försöka finna de nödvändiga besparingar som måste komma till stånd för att balans i ekonomin skall kunna upprätthållas och för att ett rimligare skattetryck skall kunna etableras.

Viktigt är också att se till att man stimulerar det frivilliga sparandet. Att genom olika former av sparstimulerande åtgärder försöka få medborgarna att delta i kapitalbildningen i samhället leder självfallet till en önskad återhållsamhet av den privata konsumtionen, men det är också ett inslag i en politik som syftar till att sprida ägandet på allt fler händer i samhället.

Herr talman! Den allvarligaste kritiken mot regeringens ekonomiska politik måste som vanligt riktas mot regeringens handlande i skattefrågan. Inte heller i kompletteringspropositionen förekommer några resonemang om hur regeringen ser på skattepolitikens framtida utformning. Någon skattereform diskuteras över huvud taget inte. Däremot har både finansministern och andra socialdemokratiska politiker i andra sammanhang denna vår tagit upp skattefrågan. Ett genomgående drag i anförandena har varit att man betonat hur svårt det är att genomföra en skattereform. Ointresset för en modern skattepolitik har verkligen lyst igenom. De krassa ekonomiska realiteter, som finansministern älskar att tala om, kommer kanske dock att tvinga regeringen att finna någon form för omläggning av skattepolitiken.

Men då är också frågan i vilken riktning och på vilket sätt en sådan omläggning skall ske.

Hittills har de fördelningspolitiska aspekterna på skattefrågan helt kommit att dominera debatten. Någon tanke på att skattepolitiken bör utformas så att det blir ett instrument att öka de samlade ekonomiska resurserna i samhället har sällan förekommit. Av de uttalanden som gjorts från socialdemokratiskt håll har också framgått att även i

den kommande skattepolitiken blir det fördelningsfrågorna som får dominera. Skattesystemets resursskapande betydelse blir återigen för den socialdemokratiska regeringen en underordnad fråga.

Ändock borde väl den första fråga som man ställer sig när det gäller skattesystemets utformning vara om det är produktionsvänligt, om det är modernt och om det verkar så att den ekonomiska tillväxten stimuleras. Borde inte skattepolitiken, herr finansminister, som ett primärt mål ha att stimulera arbetsvilja och sparande?

Nu har uppenbarligen regeringen Erlander aldrig formulerat frågan på det sättet och därför ser också det svenska skattesystemet ut som det gör. Det är omodernt, kostnadsuppdrivande, arbetshämmande och produktionshindrande. Vårt gällande skattesystem har alla de nackdelar som gör det otjänligt som instrument i en modern ekonomi.

Det framgår klart av avtalsförhandlingarna under de senaste månaderna att skattefrågan spelat en stor roll. Den gör det inte bara för tjänstemannaorganisationerna utan också för LO-förhandlingarna. Skatten väger tungt i förhandlingsvägsåskålen — uttalat eller outtalat. Vi i moderata samlingspartiet har framlagt ett krav på en skattereform, som behandlas i det betänkande från bevillningsutskottet som i dag föreligger. Reformen är av ungefär samma modell som det förslag den norska borgerliga regeringen nyligen har presenterat och som jag tror i dag behandlas i stortinget. Den modellen skulle omplanterad till svenska förhållanden sammanfattningsvis innebära:

1. Befrielse från statlig skatt för inkomstagare under 20 000 kronor.

2. I inkomstlägena 20 000—30 000 kronor en proportionell skatt om 10 procent.

3. För inkomstagare över 30 000 kronor väsentligt sänkta marginalskatter i förhållande till nuvarande skatteskala.

4. Höjd mervärdesskatt.

Ekonomisk debatt

5. Kompensation för barnfamiljer, pensionärer och andra inkomstsvaga grupper.

Ett sådant skattesystem, rätt utformat, är produktionsvänligt och resursskaphande. Det skulle innebära en stimulans för hela vår ekonomi. Det skulle innebära att människorna kunde ta extraarbete och få en välbehövlig löneökning utan att straffbeskattas för denna. Förslaget skulle också innebära ett rejält bidrag till en lösning av låglöneproblematiken.

Jag tror också att en så radikal och genomgripande förändring av de direkta skatterna skulle, om man så vill, ge utrymme för att realisera en individuell beskattning utan att man får de skatteskräppningar som familjeskatteberedningens olika alternativ till ny familjebeskattning visat sig ge.

Statsmakterna kommer inte ifrån sitt ansvar inför arbetsmarknadens parter. Man kan inte säga att lönefrågan enbart är en förhandlingsfråga mellan löntagare och företagare. Självfallet är dessa parter också beroende av vilken prisutveckling det blir och vilka skatter man har. Regeringen borde i det här läget ha presenterat en skattereform av den modell vi föreslagit som statsmakternas bidrag till ett gynnsammare förhandlingsklimat.

Herr talman! Vi ser det som en viktig uppgift att vara ett parti som företräder alla i samhället — även dem som på grund av utbildning, ansvarsställning, arbetsskicklighet o. s. v. har högre inkomster. Vi anser att även de hårt trängda inkomstgrupperna med låt oss säga omkring eller över 30 000 kronor behöver skattelättnader. Jag vill därför sluta med att understryka att de skatteförslag som vi framlagt är avsedda att medföra skattelättnader när det gäller direkta skatter över hela fältet och inte bara inskränka sig till några bestämda grupper på inkomstskalan. Vi tror att den mest angelägna skattereformen är att sänka den produktionshämmande marginalskatten. Det är olustigt att i dag

höra politiker bagatellisera skattefrågan genom att blunda och låtsas som om sänkta marginalskatter var en oväsentlig fråga. Mot den bakgrunden skall det bli intressant att höra om finansminister Sträng skall fortsätta gå blundande genom livet eller om han skall öppna ögonen och se att det finns många människor som är hårt trängda när det gäller skattefrågan.

Samhällsekonomi, skattepolitik, avtalsrörelser samt offentliga och enskilda utgifter — allt hänger samman. Om man rör på det ena påverkas det andra. Regeringen söker emellertid isolera skattefrågan till ett problem att skaffa staten mer pengar. Vi inom moderata samlingspartiet vill sätta in den i sitt stora sammanhang. Det är detta som är den avgörande skillnaden mellan vår uppfattning och regeringens uppfattning.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag har en känsla av att kammaren sätter värde på att den här sista debatten blir relativt kort. När jag ser ut över bänkarna får jag kanske också en känsla av att den senaste veckans lokaliseringsdebatt har inneburit att en hel del av kammarens värderade medlemmar har funnit för gott att lokalisera sig till andra områden än just kammarens plenisal. Detta gör det naturligtvis lättare för oss att koncentrera oss i det meningsskifte som sedvanligt följer med varje riksdags avslutning.

Då vi i dag försöker bedöma den ekonomiska situationen blir resultatet ett belägg för den gamla välkända satsen att konjunkturerna — på samma sätt som årstiderna — växlar. För ungefär ett år sedan präglades situationen och läget av stor försiktighet på efterfrågesidan från de svenska industriföretagarna. På en del håll hade man en känsla av att det var något av en resignation som präglade framtidsbedömningarna. Riksdagsprotokollet från diskussionen för ungefär ett år sedan, som jag roat mig

Ekonomisk debatt

med att läsa igenom, ger vittnesbörd om att situationen var så i grund annorlunda, vilket naturligtvis också avspeglade sig i den ekonomiska debatten.

Från oppositionens sida framfördes mycket energiska krav på generella lättnader i den ekonomiska politiken. Man skulle ha skattesänkningar på olika områden för att stimulera konjunkturen. Man uppträdde som olyckskorpar och talade om vad som väntade oss om regeringen var tveksam då det gällde att elda i den brasa som man tyckte behövde tändas.

Så här i efterhand kan vi väl alla vara glada över att oppositionen var opposition för ett år sedan. Det skulle ha sett väsentligt mycket besvärligare ut i dag — jag behöver inte illustrera det närmare — om vi hade följt alla dessa »visa» råd som vi uppbyggdes med för ett år sedan.

Vid årsskiftet och efter statsverkspropositionens framläggande tillät jag mig att i låt vara ganska försiktiga ordalag sia om att bättre tider var på väg. Nu, de sista dagarna av maj månad, vågar vi hävda att konjunkturuppgången är ett erkänt faktum — på den punkten har jag nämligen inte blivit motsagd av oppositionens talesmän. I vissa avseenden är konjunkturuppgången så markant att politiken måste präglas av åtgärder för att dämpa en alltför snabb uppgång, med alla de risker och negativa verkningar en sådan kan föra med sig för den ekonomiska balansen i vårt samhälle och för prisstabiliteten.

Den gamla kända debatten från många tidigare år av påtagligt konjunkturuppsving blir således aktuell på nytt, och samhällets åtgärder för att förhindra överhettning blir mer aktuella än åtgärder för att stimulera och aktivisera — det konstaterandet gäller generella åtgärder och generella ingripanden. Den lokala stimulansen och den selektiva ekonomiska politiken har väl även i dagens perspektiv sin aktualitet — de senaste dagarnas intensiva debatt om lo-

kaliseringspolitiken är vittnesbörd här-om. Vi kommer att få använda såväl generellt åtstramande medel som selektivt stimulerande medel på samma gång, så länge efterfrågan ökar i en del av landet, medan i en annan del av landet efterfrågan inte räcker till för att ta i anspråk de tillgängliga resurserna.

Man belyser måhända situationen bäst om man visar på arbetslöshetsläget i mitten av maj 1969. Centerpartiets talesman Lars Eliasson anförde här en del siffror, och jag skall i någon mån komplettera dem.

Det har sagts många gånger tidigare under den gångna veckan, att vi i hela riket hade närmare 68 000 obesatta platser i mitten av maj månad och att det är 22 000 fler obesatta platser än vid motsvarande tid för ett år sedan. I landet utanför skogslänen är de obesatta platsernas antal nära 20 000 större än för ett år sedan, men även i skogslänen — det har kanske inte kommit fram under den gångna veckans debatter — är platstillgången i dag bortåt 3 000 större än den var för ett år sedan. Antalet arbetslösa i riket är ungefär oförändrat i jämförelse med läget för 12 månader sedan. I skogslänen har arbetslösheten tyvärr ökat något, men i landet i övrigt har den sjunkit.

En talande uppgift är — här vill jag föra statistiken litet mer à jour än herr Eliassons siffror — att storstadslänen har fyra platser på varje arbetslös. I landet i övrigt utanför skogslänen går det tre lediga platser på varje arbetslös, men i skogslänen går det två arbetslösa på varje ledig plats.

I april månad hade vi i skogslänen tre arbetslösa på varje ledig plats, och i maj månad var det två arbetslösa på varje ledig plats. Det finns väl anledning att räkna med att arbetsmarknaden trots allt kommer att kontinuerligt förbättras även i skogslänen.

Nu är det ju inte så enkelt, att de lediga platserna utan vidare passar ihop med de arbetslösa och de arbetssökan-

Ekonomisk debatt

de, men statistiken har sitt stora intresse som en barometer på utvecklingen också i ett längre perspektiv, kanske både framåt och bakåt.

Vi finner således att under de senaste åtta åren har efterfrågan på arbetskraft, mätt med rikssiffror, aldrig någonsin varit så hög som den är nu, i maj månad 1969, inte ens under det typiska högkonjunkturåret — jag kan säga överansträngningsåret — 1965. En intressant statistisk uppgift är också att vi inte någon gång på de sista åtta åren har haft så många lediga obesatta platser i skogslänen som under maj månad i år. Att antalet obesatta lediga platser inom övriga län också är högre i maj detta år än tidigare under 1960-talet är ju den enkla matematiska konklusionen av detta.

Till denna bild bör fogas, att dessa 33 000 arbetslösa i maj är en högre siffra än som förekommit tidigare under 1960-talet i maj månad. Detta gäller speciellt för norrlandslänen; i storstäderna och i övriga län har vi vid några tillfällen under den sista åttaårsperioden haft högre arbetslöshetssiffror än i dag. Nu är emellertid årets arbetslöshetssiffra påverkad av fjolårets riksdagsbeslut både om förlängd ersättning till sådana som tidigare blev utförsäkrade som arbetslösa och om s. k. äldrestöd, vilket var ett okänt begrepp för ett år sedan. Förutsättningen för att få ut såväl den förlängda försäkringsersättningen som äldrestödet är att anmälningsplikten vid arbetsförmedlingen fullgöres och det sker i mycket större utsträckning när man nu har möjligheter att få ersättning såvida man inte kan erbjudas arbete. När tidigare dessa ersättningsmöjligheter icke förelåg, var det naturligt om man mindre ambitiöst besökte arbetsförmedlingarna — många gånger kanske man helt enkelt resignerade därför att man visste att det inte fanns något arbete att få.

Denna starkt ökade efterfrågan på arbetskraft sammanhänger med en ny

optimism i fråga om det svenska näringslivets utsikter. Jag har under de senaste remissdebatterna uttalat vissa bekymmer över den stagnation i näringslivets investeringar som statistiken givit belägg för. Glädjande nog — detta har understrukits i flera inlägg i dag — har vi fått en vändning i det avseendet.

För handelns investeringar är uppgången utomordentligt markant: icke mindre än 19 procent under 1969 i förhållande till fjolåret. Däri ligger då också byggnation för kontor samt kostnader för administrativa och förvaltningsmässiga ändamål. Delvis har vi här en reflexverkan efter den påtvingade återhållsamhet som den 25-procentiga investeringsavgiften för något år sedan innebar, men även den egentliga industrin, vars investeringar under 1968 låg kvar på den nedpressade nivå som kunde avläsas år 1967, visar nu tydliga tecken på uppåtgående optimism och aktivitet. I kompletteringspropositionen redovisas, som här redan sagts, en investeringsökning på 6 procent, i huvudsak för maskinsidan, med de aspekter detta har för svensk verkstadsindustri. Där är uppgången icke mindre än 10 procent under 1969 i förhållande till fjolåret.

Industrin återtar alltså nedgången under de två senaste åren och avancerar ytterligare ett steg framåt.

Naturligtvis finns det förklaringsgrunder för denna nyvaknade optimism. 1968 var för företagen ett på det hela taget mycket gott år, och eftersom man under år 1968 fortfarande var ganska tveksam om framtidsutsikterna, stärkte man rent allmänt likviditeten och konsoliderade företagets ekonomi.

Var och en som av intresse eller å ämbetets vägnar — för min egen del, är det kanske en kombination av båda — försöker följa med företagens bokslut kan konstatera, att det gångna året praktiskt taget utan undantag har va-

Ekonomisk debatt

rit gott i ekonomiskt avseende. Riksrevisionsverket räknar ju upp inkomsterna från företagen med icke mindre än 20 procent i det nya perspektivet. Man har således på företagssidan numera bättre finansiella möjligheter för en ny expansion, en högre grad av egen likviditet, vilket alltid är investeringsstimulerande, särskilt som man har kunnat avläsa både en ökad efterfrågan och, märk väl, en påtagligt förbättrad pris-situation på världsmarknaden. Det gäller väl framför allt de under de senaste åren ganska hårt pressade industri-grenarna, skogsindustrin, järn- och stål-industrin och även varvsindustrin.

Utrikeshandeln, vars siffror ju är representativa för det svenska närings-livets konkurrenskraft, visar under 1969 en mycket glädjande utveckling. Vär-demässigt kan vi avläsa en exportsteg-ring på 12 å 13 procent under de första fyra månaderna i år, jämfört med ett år tidigare. Naturligtvis har även im-porten ökat, nämligen med 10 å 11 pro-cent. Importen har väl stigit något mer än vad vi räknade med, medan expor-ten i stort sett motsvarat våra förvänt-ningar.

Det är i dag för tidigt att spå något om årsresultatet av vår utrikeshandel, men en viss förbättring av bytesbalan-sen, såsom annonseras i propositionen, tror jag vi vågar räkna med som en rea-listisk prognos. När jag talar om »en viss förbättring» betyder det sakligt sett en reduktion av det tidigare skisserade underskottet i vår bytesbalans.

Importökningen har väl också sin förklaring i en benägenhet att på nytt bygga upp lagerhållningen inför risken att den konjunkturuppgång vi nu avlä-ser skall föra med sig ytterligare pris-stegringar. Då vill man från importör-sidan helt naturligt se om sitt hus.

Den försörjningsbalans som vi redo-visar utgår ifrån att de samlade resur-serna skall öka med 4—5 procent, det är satt till 4,5 procent. Denna ökning fördelas på investerings- och konsum-

tionssidan, så att den privata bruttoin-vesteringen ökar med 6—7 procent, den kommunala med 8—9, den statliga med ± 0 och bostäderna med någon procent. Den offentliga konsumtionen beräknar vi skall öka med 6 procent och den pri-vata med hälften så mycket.

Jag har dragit dessa siffror — trots att jag är på det klara med att kamma-rens ledamöter redan har informerat sig om dem — helt enkelt därför att de ger ett ganska klart uttryck för hur vi försöker spela med den statliga in-vesteringsaktiviteten för att utjämna och balansera den fluktuation, som man alltid har att räkna med från den pri-vata sidan, i viss mån även från den kommunala sidan, även om det där finns större stabilitet.

Jag vågar nog säga att de grundläg-gande förutsättningarna för att klara den skisserade uppgången med bibe-hållen balans i vår ekonomi är relativt goda. Vi har en effektiv arbetsmark-nadspolitik med variationsmöjligheter i fråga om insatsernas tyngd i olika av-seenden. Våra reserver som kan ställas till marknadens förfogande utgörs i dag av de statliga beredskapsarbetena som kommer att tas ned, samt av de i runt tal 35 000 personer som är under om-skolning, en siffra som även kommer att tas ned. Under den mest besvärande sommarsäsongen får vi väl också som vanligt ett extra tillskott av skolung-domar som är beredda att göra sin in-sats på arbetsmarknaden.

Under konjunkturedgångens år upp-stod en viss outnyttjad produktionska-pacitet som kommer väl till pass när efterfrågan ökar. Jag skulle därför inte vara riktigt ärlig, om jag inte i dag för-behöll mig rätten att revidera synpunk-terna från årsskiftet på ett par av-snitt.

Den inkomststegring som vi vid års-skiftet räknade med att svenska folket kollektivt skulle kosta på sig uppskatta-des då till 6 procent. I dag har vi höjt siffran till 7. Detta får konsekvenser i

Ekonomisk debatt

två avseenden. Vi räknar med en något hårdare drive i konjunkturuppgången och följaktligen också med att den prisstegring på 2 procent under 1969 som annonserades förmodligen kommer att uppgå till 2,5 procent. Vid en prisjämförelse retroaktivt för de senaste tolv månaderna visar det sig att prisstegringen med utgången av april månad varit 2,4 procent.

Inkomstuppräknningen får effekt även på statsinkomsterna, som för innevarande år beräknas öka med en halv miljard kronor och för kommande budgetår med i runt tal en miljard. Den statliga upplåningen skulle således för kommande budgetår siffermässigt stanna vid ungefär en och en halv miljard kronor, vilken siffra dock automatiskt kommer att justeras när, som jag hoppas, den långa och besvärliga lönerörelsen så småningom kan avslutas. Men samma underskattning förekom i statsverkspropositionen varför den relativa förbättringen inte förändras utan blir ungefär en miljard. Detta är enligt min mening av utomordentligt värde då, trots den förbättrade likviditeten inom företagen, den pånyttfödda investeringsoptimismen kommer att leda till större anspråk på kapitalmarknaden, på samma sätt som kommunernas investeringar mot bakgrunden av den ständigt stigande kommunala utdebiteringen kommer att fordra ett visst ökat låneutrymme.

Slutsatsen blir följaktligen, herr talman, att dagens situation kan bedömas så, att det föreligger faror för överansträngning och överslag och en samlad ambition kan gå längre än vad våra reella resurser tillåter. Detta ligger närmare i blickfältet än den motsatta situationen, som dominerat de senaste årens ekonomiska debatter.

För att bibehålla den ekonomiska balansen tvingas nu regering och riksbank att följa den fortsatta utvecklingen med allra största uppmärksamhet, och vi skall använda de penningpoli-

tiska, finanspolitiska och kreditpolitiska medel som står till vårt förfogande. Vi har också räknat med att komplettera detta med en skärpning av byggnadsregleringen på det oprioriterade området, d. v. s. vad som inte rör bostäder, skolor och industrianläggningar. Denna skärpning har redan drivits så långt att i Kungl. Maj:ts kansli sker en prövning av alla investeringsobjekt, som drar en kostnad över 3 miljoner kronor, således en individuell prövning av om investeringarna är nödvändiga eller ej. Vidare har statliga beställningar hos industrin skjutits på framtiden för att lätta trycket. Och för första gången har Sveriges industriförbund utfärdat en motsvarande rekommendation till sina medlemmar med en klar uppmaning att ta det lugnare och skjuta på beställningarna för att undvika vissa överansträngningsfenomen. Det är som sagt första gången Sveriges industriförbund gör en sådan insats i den allmänna ekonomiska politikens tjänst, som jag gärna vill ge förbundet ett oreserverat erkännande för.

Kreditåstramningen är ett faktum och kommer väl att förbli det under i varje fall den närmast överskådliga tiden. Räntenivån är hög i vårt land. Diskontot ligger på 6 procent, vilket har sina förklaringar. Delvis är den höga räntenivån betingad av valutaoran i världen — den saken har tidigare framhållits i denna debatt. Även den oron härrör från skilda källor. Amerikanernas strävan att eliminera sitt betalningsunderskott leder till en internationell likviditetsåstramning, och då fungerar marknadsmekanismen som den alltid gör: är det ont om en vara, så stiger priserna på densamma, och är det ont om pengar, så stiger räntan. Den valutapolitiska oron hämtar också sin näring ur det förhållandet att ett par av Europas stora länder har en stark press på sin valutaserv, samtidigt som den efter Amerika mest betydande ekonomiska makt faktorn i hela

Ekonomisk debatt

den industrialiserade världen, Västtyskland, har besvär med ett valutainflöde som verkar störande på valutaläget internationellt.

Denna situation leder till att man i den ekonomiska internationella debatten av och till talar om kommande växelkursjusteringar. Jag har läst en del uttalanden av professorer och ekonomer av facket som ägnat sig åt dessa frågor. Men jag är ännu mer överraskad av att några av dagens talare så oförblommerat har givit uttryck för att växelkursjusteringar skulle vara en lösning i dagens situation. Jag tror inte detta — det vill jag ärligt erkänna. Bretton Woods-överenskommelsen efter kriget, med vad den innebar av fasta växelkurser, gav en stabilitet åt den internationella handeln som har varit av utomordentligt värde och medfört en expansion i internationell och nationell ekonomi utan tidigare motsvarighet. Visserligen finns det i dag en liten variation i växelkurserna, men den är helt obetydlig i fråga om förskjutningarna. Gör den marginellt större, och det uppstår en osäkerhet i de internationella affärerna. Då riskerar man en permanent spekulation — och det spekuleras gudi klagat tillräckligt ändå i dessa frågor!

Jag skulle alltså inte vilja rekommendera detta system. Det är någonting som man kan sitta och leka med vid sitt skrivbord och rent teoretiskt utveckla texten kring, men jag tror man skall vara utomordentligt aktsam när det gäller att tillämpa systemet ute i den praktiska verkligheten. Vi har för vår del försökt klara problemen med andra ingripanden.

Det finns alltså anledning bibehålla systemet med praktiskt taget fasta och oförändrade växelkurser. Den spekulation som var så markant före första veckan i maj månad och som förorsakade mycket av oron på valutamarknaden och en avtappning även för vår del har

nu klingat av. I ett av våra grannländer tvingade avtappningen av valutareserver fram korrigeringar i den ekonomiska politiken av utomordentligt långtgående natur som sved hårt i skinnet på medborgarna. Enligt den tyska regeringens mycket bestämda deklARATIONER, som vi väl har anledning tro på, blir det ingen revalvering. Tyskarna nöjer sig med den exportskatt och den importeftergift som redan finns; man förlänger tiden för de åtgärderna. Detta kan kallas för en form av revalvering, men det har inte revalveringens alla konsekvenser och leder inte till spekulation i de olika ländernas valutor.

Det har också kunnat noteras en återströmning av valutor. Den har kanske inte varit särskilt snabb, men om jag minns rätt har omkring 4 miljarder D-mark nu strömmat tillbaka. Det var dock mellan 11 och 12 miljarder D-mark som strömmade in i Västtyskland, och det är alltså ett gott stycke kvar innan situationen har blivit helt återställd.

Jag återkommer till det förhållandet att, om man skulle börja laborera med tankegångarna om en genomgående större rörlighet i växelkurserna, skulle det skapas en permanent oro och en regelbundet förekommande spekulation, som ingen skulle vara betjänt av.

Vi har väl ändå kunnat avläsa en viss ljusning beträffande dessa svåra frågor när vi studerat vad som inträffat på det internationella fältet. Man torde i dag vara på det klara med att ett valutafallissemang för en nation — i varje fall om det gäller en nation av nämnvärd storleksordning — är en olycka för hela världen. Staterna är så invävda i varandra handels- och valutamässigt att en ekonomisk konkurs — om jag får använda detta uttryck — för en stor nation drar med sig många konsekvenser för andra nationer. Detta förhållande har lett till att det växt fram något av en internationell riksbanks-

Ekonomisk debatt

och regeringssolidaritet när det gäller att klara sig ur sådana här och liknande situationer.

Den internationella monetära fonden i Washington, som är en institution tillkommen i ett klokt ögonblick i mänsklighetens historia, är ett försäkringsarrangemang för situationer av detta slag. Baselbanken har också vid olika tillfällen ingripit och via ett solidariskt engagemang från vissa riksbanksledningar klarat av tillfälliga besvärigheter för någon viss nation. Medlemsländerna i IMF av vilka Sverige är ett, har ratificerat överenskommelsen om de speciella dragningsrätterna, som är ett led i arbetet på att stabilisera den internationella ekonomin. Avsikten är nu att man vid höstens bank- och fondmöte i Washington skall försöka komma fram till en mera realistisk startpunkt för att iscensätta det nya systemet.

Vi kan således konstatera att det under åren har etablerats något av ett internationellt försäkringssystem på valutaområdet, och det har trots allt inneburit ett stabiliserande moment. Men naturligtvis har detta liksom alla andra försäkringssystem ett klart och mycket bestämt villkor: på lång sikt måste det i samtliga länder finnas ekonomisk disciplin och klok hushållning, eftersom försäkringssystemet är uppbyggt för att avhjälpa tillfälliga och oförutsedda påfrestningar. Den ekonomiska disciplinen och den kloka hushållningen är således ständigt och vid varje tillfälle aktuella ting för oss.

Jag tycker inte att oppositionen i vårt land vare sig tidigare eller i dagsläget har lyckats leva upp till dessa målsättningar. I en situation där vi snart har tagit ut ett maximum av vad penning- och kreditpolitiken förmår i återhållande syfte travar t.ex. moderata samlingspartiet oförskräckt på och kräver omedelbara skattesänkningar. Man vill alltså att finanspolitiken skall försvagas i ett läge där kredit- och pen-

ningpolitikens möjligheter är utnyttjade praktiskt taget så långt det går.

Detta förhållande försöker herr Holmberg och hans partivänner nödtorftigt kamouflera genom att tala om att det i stället skall sättas in sparstimulerande och andra finanspolitiska åtgärder. Vilka dessa andra finanspolitiska åtgärder skall vara, är man klok nog att inte i något avseende försöka precisera. Även centerpartiet är i detta sammanhang ute på en farlig väg. Man föreslår att företagen i skogslänen skall få generella skattesänkningar, som man kallar skattefria avsättningar i lokaliseringspolitiskt syfte.

Under utskottsbehandlingen har ju också dessa förslag avvisats med hänsyn helt enkelt till att skattesänkningar inte passar ihop med en i dag riktig finanspolitik, och det framhålles att vi har andra och bättre medel för att nå våra syften i den lokaliseringspolitiska aktivitet som vi är eniga om.

Herr talman! Härmed har jag väl i stort sett kommenterat reservationerna. Men i bevillningsutskottets betänkande nr 50 möter vi också, och det är intressant, en lång önskelista från oppositionen — det är mittenpartierna som leder härvidlag — om utformningen av en skattepolitisk reform i framtiden. Ett år när skattepolitiken inte figurerar i regeringsförslagen, inte finns med i kompletteringspropositionen, inte presenteras i form av speciella skatteförslag, så skriver oppositionen långa skattepolitiska reservationer. Det kan väl bara tolkas som ett uttryck för brist på argument i de frågor som kompletteringspropositionen egentligen gäller.

Nu hoppas jag — jag har tidigare sagt det offentligt och jag kan upprepa det — att det skall bli möjligt att under 1970 års riksdag presentera en skattereform. Denna kan endast — det vill jag understryka — ha karaktären av en skattepolitisk omläggning. Huvuddragen tror jag att jag har offentligt dekla-

Ekonomisk debatt

rerat. Men jag kan repetera att det väsentliga blir att höja den indirekta skatten för att skapa möjligheter att åstadkomma skattelättnader för de lågavlönade. Enligt min mening bör man i sammanhanget göra ett allvarligt försök att ordna upp familjebeskattnings irriterande problem, och jag tror inte heller att kommunalskattens verkningar kan lämnas åsido vid en kommande reform, lika litet som förmögenhets- och arvsbeskattningen.

Men här är vi inne på svåra avvägningar. Varje höjning av mervärdeskatten slår på levnadskostnaderna, utlöser kompensationsanspråk från de löntagare som konfronteras med levnadskostnadsstegringen i mer eller mindre accentuerad form. Måhända kan dessa kompensationsanspråk — men det blir en svår arbetsuppgift — »pacificeras» när det gäller de lågavlönade grupper som via skatteoperationen får en direkt sänkning av sina skatter. Svårare tror jag det är att »pacificera» den inkomstagargrupp som i ett skatteutspel med tyngdpunkten på de lågavlönade praktiskt taget blir utan skattesänkningar men konfronteras med levnadskostnadsfördyringen via den indirekta beskattningen.

Under de senaste åren har jag funnit att framför allt centerpartiet och folkpartiet — alltså mittenpartierna — varit mycket angelägna att tala om nödvändigheten av att lönemässigt och skattemässigt slå vakt om just de lågavlönade grupperna. Jag tror vi har en gemensam arbetsuppgift i att predika inkomstutjämnings och solidaritetens evangelium för de grupper i samhället som icke kan räknas in bland de lågavlönade. Centerpartiet och folkpartiet bör här, sin propaganda trogna, ha en utomordentligt stor uppgift att fylla.

I en sådan här skatteoperation, som ofrånkomligen för med sig levnadskostnadsstegringar, aktualiseras också andra kompensationsanspråk. Det gäller kompensation åt folkpensionärerna

och barnfamiljerna med anledning av levnadskostnadsstegringen. Om man ser litet närmare på saken finner man därför att det inte bara är fråga om att stå till tjänst med ett skatteförslag, som mottas med allmän entusiasm och applåder, utan att den bistra verkligheten är den, att det kan bli tillfredsställelse på ett håll men motsatt reaktion på andra håll. Allt vad du vill göra för en viss grupp, det måste en annan grupp betala.

I de intressanta reservationerna vid bevillningsutskottets betänkande och bankoutskottets utlåtanden hittar vi gamla kända ting. Men vi hittar också en och annan ny formulering som kan ha sitt intresse att avläsa. Det är bl. a. en önskan om att vi skall komma fram till ett enklare, rationellare och riktigare skattesystem. Det är sådana där värdeladdade uttryck som är populära och går rakt in i själen hos åhörarna. Alla vill ha en enklare skatt, alla vill ha en riktigare skatt, alla vill ha en rationellare skatt.

Parallellt med denna ståtliga beställning presenterar moderata samlingspartiet förslag om 23 nya småjusteringar i det befintliga skattesystemet, medan från mittenpartierna föreslås 24 nya sådana småjusteringar. Jag brukar ju häcklas för det Strängska lapptäcket. Men herrarna bär flitigt fram nya lappar till täcket samtidigt som ni högljutt ropar på ett helt nytt och olappat täcke. Man kan verkligen efterlysa konsekvensen i det hela, men jag är ju inte bortskämd i det avseendet.

I den här intressanta diskussionen om det runda bordet, som till och med för förslagsställarna börjar bli så tjatig att man växlat om terminologi och talar om att även andra intressen bör tas med för att det skall bli en riktig avvägning, har väl strikt och strängt taget inte årets övning och erfarenheter givit särdeles uppmuntrande resultat. Det var väl bara någon vecka sedan som tjänstemännens ordförande bekla-

Ekonomisk debatt

gade att man inte i avtalsrörelsen hade kunnat komma till ett samordnat utspel och samtal med Landsorganisationen. Vi känner till de inre kontroverserna, de inre spänningarna, och när man inte bland löntagarna — trots behjärtansvärda ansträngningar — har kunnat resonera sig samman till någonting av gemensam värdering, är det då någon som tror att dessa samtal skulle underlättas genom att i dem fördes in andra intressen som icke är anknutna till löntagargrupperna.

På samma sätt som alla gånger tidigare är detta ett krav för den publika konsumtionen. Runt omkring i landet finns det människor som inte är så väl informerade om vad jag kallat relativa spänningar och relativa jämförelser och som utifrån en vanlig enkel bedömning säger sig: »Visst vore det bra om man kunde resonera sig samman och komma överens!» Visst vore detta bra, men motionärerna borde vid det här laget vara på det klara med att det här bara är fråga om en fönsterskyltning utåt som man ändå till sist skulle kunna utesluta ur den allmänna utställningsverksamheten, eftersom den inte har någon reell betydelse.

Besparingsutredningen, parlamentariskt sammansatt, väcks till liv igen, men eftersom jag har intill leda kommenterat detta förslag många gånger tidigare avstår jag därför nu. Långtidsbudgeten i arbetskraftstermer är också en sådan där gammal god bekant. Man behöver bara se första ordet, så kan man utantill vad som kommer därefter.

Jag har alltid försökt tala om för motionärerna att den budgeten redan finns. Det görs ju sådana beräkningar och statistiska överslag i den långtidsprognos, som följer med kompletteringspropositionen. Jag vet inte hur vi skall kunna göra dem mera intensiva och mera närgånget granskande än i det utomordentligt förtjänstfulla arbetet på den punkten, som har utförts inom finansdepartementets ekonomis-

ka utredningsavdelning och Industrins utredningsinstitut, där man såsom utredningsmän har haft den bästa expertis som har kunnat mobiliseras på området.

När herr Holmberg gör gällande att vi saknade expansionsutrymme då lågkonjunkturen kom, talar han säkerligen mot sitt bättre vetande. Han kan inte, så ung och vital som han är, råka ut för så kapitala minnesförluster. Vad har vi gjort under de två senaste åren, då vi har haft denna konjunkturnedgång? Vi har låtit kreditpolitiken expandera — t. o. m. i form av konsumtionskrediter utan någon limitering — så att det faktiskt inte har förelegat några som helst hinder för att låna pengar. Vi har släppt fonderna generellt för att den vägen stimulera till industriinvesteringar. Jag har gått till riksdagen med förslag om och fått dess sanktion för extra avskrivningsbidrag i form av 10-procentiga skattepreferenser för investeringar, som har isensatts under lågkonjunkturen.

Det har på alla de områden, där man har kunnat göra en aktivisering, också skett en aktivisering. Jag behöver inte erinra om att arbetsmarknadspolitikens expansion har varit exceptionell med en uppgång till icke mindre än 2 miljarder kronor i anslagssumma under de senare åren och med en brant stegring av antalet människor som är under omskolning och i beredskapsarbeten — människor som nu, i en annan konjunktur, kan lösgöras för att i viss utsträckning motsvara en stigande efterfrågan på arbetskraft.

Dessutom känner vi till att denna lågkonjunktur faktiskt har inneburit att det har funnits ett expansionsutrymme inom företagen, ett expansionsutrymme som väl ännu inte är helt konsumerat; på vissa områden är så fallet, på vissa områden inte.

Jag frågar mig därför förtvivlat vad herr Holmberg är ute efter, när han säger att man inte har skött politiken så,

Ekonomisk debatt

att man i dagens konjunkturuppgång har de rätta reserverna, som kan behövas såsom bot mot eventuella överanssträngningsfenomen.

Herr Holmberg tar vidare upp socialiseringsfrågan, och naturligtvis hade jag förväntat mig det. Jag vill minnas att också herr Wedén i sitt mera ideologiskt betonade anförande kom in på dessa intressanta frågeställningar. Herr Holmberg menar att svenska folket har sagt nej till långtgående socialiseringskrav. Låt mig villigt erkänna att jag tycker att han har ganska rätt i det avseendet. Men herr Holmberg, som har avläst valresultaten på det sättet, kommer naturligtvis sin plikt likmätigt att tala om socialisering så mycket han orkar fram till valet i september månad nästa år.

Hur ser regeringen på detta intressanta problem? Den frågan har framställts här i dag. Jag tror inte att jag kan svara på ett bättre sätt än genom att till kammarens protokoll läsa in följande avsnitt av socialdemokratiska partiets grundstadgar som fastställdes av kongressen 1964:

»Socialdemokratin vill i varje särskilt fall pröva vilka former av ägande, företagande och nyskapande som bäst tjänar materiellt framåtskridande och mänsklig välfärd. Den företräder kravet på samhälleligt ägande eller samhällskontroll av naturtillgångar, kreditinstitut och företag i all den omfattning det är nödvändigt för att tillvarata viktiga medborgarintressen.» — Men inte mer, det är ingen socialisering för dess egen skull utan för att tillvarata viktiga medborgarintressen. — »Den är beredd att skapa nya företag i samhällets ägo eller under samhällets kontroll, när den privata företagsamheten är ur stånd att fylla väsentliga behov. Den vill främja tillkomsten och utvecklingen av skilda former av samägda företag i alla de fall, då dessa kan väntas tjäna de arbetandes och konsumenternas intressen.

Den vill stimulera enskild företagsamhet på de områden, där denna visar sig kunna förena effektivitet och framstegsvilja med ansvar gentemot konsumenterna, de anställda och samhället. Driftighet och initiativkraft skall ges spelrum och byråkratisering bekämpas inom såväl enskilda som kollektiva företag. De kollektiva företagen kan vara statliga, kommunala eller kooperativa, och ett direkt samarbete mellan privat och kollektiv företagsamhet kan också i många fall vara lämpligt. Dessa olika företagsformer bör inte betraktas som självändamål. Valet mellan dem måste bestämmas av vilka uppgifter som skall lösas.»

Detta är, mina damer och herrar, en utomordentligt pragmatisk och nyanserad programförklaring, godtagen av 1964 års socialdemokratiska partikongress. Det går inte att ur den hämta underlag för att skapa socialiseringskräck och skrämma dem som valt att vara egna företagare och vill fortsätta med det. Det går inte att ur den programförklaringen ta fram någonting som visar att vi vill socialisera för socialiseringens egen skull. Vi skall göra ingripanden där den privata företagsamheten har misslyckats och det är nödvändigt för samhället att korrigera, där samhället behöver ha en barometer på utvecklingen inom den privata sektorn.

Det vore av värde om oppositionen ägnade sig åt att studera vad som verkligen står i det program som gäller än i dag. Man behöver inte måla en viss potentat på väggen bara för nöjet att få piska honom, även om man tror att det är valpolitiskt gångbart. I det långa loppet håller det säkerligen bättre om man talar om saker och ting som de är.

Herr Holmberg frågade vidare om regeringen funderar på att skärpa arvs- och förmögenhetsbeskattningen. De moderata vill ha — och där presenterade herr Holmberg faktiskt en överraskning — lindrigare arvs- och för-

Ekonomisk debatt

mögenhetsbeskattning än den nuvarande. Jag är frestad att fråga herr Wedén och herr Eliasson i Sundborn — och jag gör det från den utgångspunkten att herr Holmbergs senaste politiska slogan är »samarbete med övriga borgerliga partier, samarbete, samarbete, samarbete till varje pris, kosta vad det kosta vill»: Är ni överens på den punkten? Är herr Wedén och herr Eliasson också inställda på att i detta läge, när framför allt herr Eliasson och hans partivänner har talat så mycket om den orimliga förmögenhetsfördelningen i landet, gå in för en liberalisering av arvs- och förmögenhetsbeskattningen?

Det är faktiskt en fråga som är värd att ställas, och jag tycker att den förtjänar ett svar. Det skulle vara värdefullt för den politiska debatt vi har framför oss.

Som alla känner till arbetar nu en utredning som har att behandla förmögenhets- och arvsbeskattningen — den s. k. kapitalskatteberedningen. I den har moderata samlingspartiet sin representant, i den har centerpartiet och folkpartiet sina representanter och i den har självfallet regeringspartiet sina representanter. Jag brukar dra mig för, om jag skall som statsråd sedermera handlägga en utrednings arbetsprodukt att avge en programförklaring under den tid en utredning arbetar. Jag tycker att kapitalskatteberedningen skall kunna arbeta tämligen ostört. Det är kloka och förnuftiga människor som partierna sätter in som sina representanter. I mitt parti sker det efter en sorgfällig bedömning, och jag utgår från att oppositionspartierna också arbetar på det sättet när de utser sina representanter. Dessutom skall kapitalskatteberedningens förslag i vanlig ordning remissbehandlas, och det kommer att bli en offentlig debatt i frågan. Vi får alltså möjligheter att avläsa både remissinstansernas uppfattning och den offentliga debatten. Först

därefter brukar det vara vanligt att regering och riksdag tar ställning.

Det är därför naturligt att jag inte nu från denna talarstol anger riktlinjer för det förslag som kan bli resultat av den sittande kapitalskatteberedningens arbete. Så mycket vågar jag väl ändå säga att jag inte betraktar förmögenhetsbeskattningen och arvsbeskattningen i den form dessa i dag har som tabu för ett ingripande i skärpande riktning. Hur långt man skall gå är en omdömesfråga. Vilka hänsyn man skall ta i arvsbeskattningen i de fall där det föreligger ett direkt blodsband och i de fall där det är fråga om kusiner, syskon o. s. v., allt detta är en fråga om praktiskt politiska värderingar. Jag kan således inte stå till tjänst med ett program i denna fråga i dag. Men jag försäkrar herr Holmberg, att om jag lever och har hälsan och är den som skall rykta detta ämbete även i fortsättningen — och det är mycket som talar för det — så kommer jag att försöka exponera någonting av en uppfattning i de här frågorna i samband med den större skattereform, som jag tidigare sagt lämpligen bör kunna behandlas av 1970 års riksdag.

Herr Holmberg tar upp den gamla tanken att vi måste ha en annan skattepolitik, en skattepolitik som ger arbetslust och är produktionsvänlig, som inte är arbetshämmande och som inte verkar emot produktionsutvecklingen.

Ärade kammarledamöter! Till leda har jag stått i denna talarstol och fungerat som något slags nationalekonomisk föreläsare och försökt att med siffror bevisa att vi varken nationellt eller internationellt behöver skämmas i det här landet när det gäller produktionsutvecklingen och arbetslusten, trots att skattebördan är hög. Det finns länder, där skattebördan är beskedligare och lindrigare men där man på långa vägar inte presterar vad det svenska folket presterar i sin dagliga gärning, trots den höga skattebördan. Jag har någon

Ekonomisk debatt

gång sagt till herr Holmberg att han, när han slår an dessa tongångar, i själva verket är förbaskat — förlåt, herr talman! — oförsämd mot alla hederliga medborgare i detta land. Svensken är flitig och arbetsam. En och annan säger, att det är på grund av den höga skatten som han måste vara flitig och arbetsam för att få någonting över för en rimlig tillvaro. Det finns faktiskt en professor i nationalekonomi som i artiklar lagt ut texten i dessa tongångar. Jag inskränker mig till att säga att det inte finns något som helst bevis för att den nuvarande skatten dämpar arbetslusten och arbetsglädjen eller är produktionshämmande.

Då man talar om en produktionshämmande beskattning bör man se på hur företagen beskattas i vårt land. Det är tre ting som konstituerar ett svenskt företags konkurrenskraft: ränteläget, skattebördan och arbetslönerna. Varje internationell jämförelse beträffande räntenivån visar att den svenske företagaren när han lånar på svensk kapitalmarknad snarare är mera gynnad än hans konkurrenter utanför våra gränser. När det gäller företagsbeskattningen är det ingen tvekan om att med de generösa avskrivningsregler vi har i vårt land — regler som ytterligare har liberaliserats genom förra veckans beslut om avskrivningsregler för byggnader och fasta anläggningar — är de svenska företagen även i detta avseende favoriserade. Jag erkänner emellertid att när det gäller lönerna är de inte favoriserade — arbetare och tjänstemän i vårt land har högre löner än i andra länder. På denna punkt kompenseras emellertid företagen av att vi har en effektivitet i det svenska arbetslivet som man inte torde finna på så många andra håll. I en internationell sifferserie redovisas arbetskostnaden per produktenhet sedan 1960-talets början till dags dato. Det är egentligen bara ett land som kan visa en förmånligare utveckling än vårt, nämligen Nord-

amerikas förenta stater, detta av skäl som jag här inte närmare skall utveckla.

Herr talman! Artigheten bjuder att jag även i någon mån försöker kommentera övriga partiledares inlägg. Herr Wedéns ideologiska utläggning hade kanske en viss distans till de mera konkreta och praktiska frågor som kompletteringspropositionen och skattediskussionen behandlar. Men den var icke förty ganska intressant att få del av. Han började med att säga att i botten på alla framsteg, det må vara på vilket område som helst, ligger den solklara omständigheten, att nationen har en fast och stabil ekonomi. På den punkten råder det naturligtvis inga delade meningar. Jag vill minnas att jag läste i min ungdom att författaren Sten Selander vid något tillfälle uttryckte detta så, att först den dagen som den enkle arbetaren får en lön som är dräglig, en bostad som gör skäl för namnet och en arbetstid som är rimlig, först den dagen kan man i landet börja tala om kultur.

Naturligtvis måste de materiella bekymren vara ur världen innan andlig tillväxt och andra aktiviteter kan byggas vidare. Vi har lagt den grunden i vårt land, och det är naturligt att herr Wedén kommer över på det andra skedet i sin ideologiska debatt där han frågar om vi i fortsättningen skall ävas och kämpa för att få någon krona mer i timmen eller om vi i stället skall avstå från detta för renare luft, för bättre vatten, för mindre buller, för en rimligare miljö. Den diskussionen pågår, och visst är detta en viktig fråga. Herr Wedén åberopar professor Dahmén, som ju har ägnat mycket stort intresse åt dessa frågor. Professor Dahmén har emellertid två alternativa lösningar. Den ena skulle jag vilja kalla en mera intensiv regleringsekonomi. Jag tror inte att professor Dahmén med den liberala ekonomiska grundåskådning som han i själva verket har — jag träffar honom

Ekonomisk debatt

en gång om året på Nationalekonomiska föreningens debatter och har tillfälle att dryfta sådana frågor med honom och, vi börjar känna varandra rätt bra — håller fast vid den idén. Hans andra alternativ är att den som förstör miljön skall betala för förstörelsen. Kör man bil in i storstaden till sin arbetsplats, skall man betala för den luftförstöring som det innebär. Om man av bekvämlighetsskäl utnyttjar engångsglas, skall man betala för den miljöförstöring som engångsglasen innebär. Om husmödrarna i effektivitetens intresse använder ett diskmedel som förorenar vattnet i recipienten, skall vederbörande fabrikant eller i sista hand husmödrarna betala de åtgärder som blir nödvändiga.

Han ställer frågan som den skall ställas, och han ställer kyrkan mitt i byn. Han för inte bara ett allmänt tal om att vi skall ha bättre miljö, renare luft och renare vatten, utan han reser frågan, om vi är beredda att betala för det.

Det vore naturligtvis riktigare och mera konsekvent och logiskt, om man slutade detta allmänna tal med ungefär sådana djärva rekommendationer som professor Dahmén vågar göra — han åberopades ju såsom den som speciellt har sysslat med och intresserat sig för de här frågorna.

När herr Wedén talade om risken för att tidsutvecklingen leder till att vi hamnar i en centraliserad dirigering som ödelägger den lokala demokratin och det lokala inflytandet, tror jag att han gjorde sig skyldig till utomordentligt stora överdrifter. Vårt land har primärkommuner — det må vara 280 eller 900 — med en långt gående suveränitet och 24 självständiga landstingskommuner. Jag föreställer mig att vårt land är det enda på klotet som utan begränsning medger kommunerna en helt självständig och obehindrad beskattningsrätt.

Vi har vidare en fackföreningsrörelse som är självständig, och vi vill till varje pris undvika politiska ingripanden

den på arbetsmarknaden. Även detta är en faktor som garanterar att den centrala makten inte blir alltför dominant. Vi har en inflytelserik kooperativ rörelse. Vi tillämpar en blandekonomi som fungerar i enlighet med det citat ur partiprogrammet som jag tillät mig göra nyss. Ingen kan väl göra gällande att vi naggar några frihetsvärden eller demokratiska värden i kanten, när vi har denna utbyggda institutionella demokrati.

Å andra sidan är jag helt på det klara med att utvecklingen osvikligen leder till att de centrala myndigheterna — regeringen och riksdagen — tvingas till ett större mått av ledning och ansvar för den totala samhällsutvecklingen än tidigare.

Jag drar den slutsatsen av det enkla konstaterandet, att den enskilde medborgaren i dag icke godtar den osäkerhet inför framtiden i sin dagliga livsföring som han accepterade för bara något tiotal år sedan. I och med att han inte godtar det måste det finnas någon instans mot vilken han kan rikta sina anspråk när han tycker att någonting brister, och då blir det den centrala ledningen som får ta det ansvaret.

Samtidigt lever vi i en värld där gränsbarriärerna successivt försvinner på handels- och valutaområdet, såsom jag har skildrat tidigare. Vi går in som en integrerande del i ett större ekonomiskt folkhushåll av världskaraktär. Även det talar för att riksledningen måste få ett större centralt ansvar än den har haft tidigare.

Det gäller att finna en kompromiss mellan dessa båda synpunkter. Ingen är väl överraskad om jag säger, att jag tycker vi har lyckats ganska bra med kompromissen. Jag tycker att vi har grundlagt sådana konstitutionella rättigheter i kommunerna och ute bland folket, att denna utveckling inte behöver gå ut över värdefulla inslag i det svenska folkets bestämmanderätt.

Ekonomisk debatt

Herr Wedén slutade sitt anförande med att punktera upp ett program — det har blivit så populärt på senaste tiden att ställa upp punktprogram. Jag skall inte låta locka mig in på någonting sådant, men jag skall återge ungefär vad herr Wedén kom fram till.

Den första punkten gällde att förstärkande skulle avvisas. Det är ju alldeles för onyanserat att uttrycka saken på det sättet. Jag tycker att vi har funnit den rätta kompromissen i den programtext jag nyss citerade.

Den andra punkten gällde att löntågarna skall ha större inflytande på arbetsplatsen och över arbetsprocessen. Här är vi helt överens.

Det tredje önskemålet var inflytande från samhällets sida över de skatteförmåner stiftelserna. Det är bra, Wedén! Där är vi helt överens. Samma sak har vi fastlagt i ett näringspolitiskt program som godtogs för ett par år sedan.

Det norska experimentet med inflytande för de anställda har också jag haft tillfälle att studera, visserligen inte på platsen men i olika redovisningar. Det är ett intressant projekt, och jag skulle hälsa med tillfredsställelse, om man provade något liknande här i Sverige. Alla sådana experiment är värdefulla. Det finns inte heller här några delade meningar bland oss.

Förstärk konsumenternas inflytande, säger herr Wedén. Ja, det är bara bra. Det önskar vi allesammans.

Jag vill uttala en rent personlig uppmärksamhet till herr Wedén: Fortsätt den mentala utvecklingsprocess som Ni för närvarande genomgår! Vi på vårt håll hälsar den med stor tillfredsställelse.

Allra sist vill jag säga några ord till herr Eliasson i Sundborn som i dag vikarierar såsom partiledare.

Att man skall ta upp internationella överläggningar för att stabilisera ränteläget är nog en väl grundtanke när den beskrivs i dessa termer. Vårt land

är representerat i alla de internationella organ som sysslar med det svårlösta problemet om internationell valutastabilitet och internationell ekonomisk stabilitet över huvud taget — det må vara Världsbanken, Internationella monetära fonden, OECD eller andra institutionella organ som sysslar med liknande frågor. Vi är rent av med i Tiogruppen, den exklusiva grupp av industriländer som behandlar ekonomiska ärenden och valutafrågor.

Nu tror jag inte att räntan i och för sig bör betraktas som något primärt. Att ränteläget är olika i olika länder är en följd av att den ekonomiska politiken sköts på olika sätt. Det primära är att få till stånd internationella förankringar i ekonomin som möjliggör en jämnare och mer stabil ekonomisk utveckling ute i världen. Lyckas det, blir det lugnare också på räntefronten. Räntans höjd är sålunda en följdförhållande, och räntans växlingar har sitt ursprung i valutaoro och misslyckanden att skapa ekonomisk stabilitet. Det är det primära som man måste attackera, och sedan löser sig väl det andra på ett tämligen naturligt sätt.

Herr Eliasson i Sundborn tar upp frågan om dämpning av storstädernas tillväxt. Jag har inte haft tillfälle att avlyssna den långa lokaliseringsdebatten, men jag föreställer mig att åtskilliga talare har ventilerat den frågan under sistlidna vecka.

Naturligtvis kan storstädernas tillväxt gå för fort. Personligen har jag den uppfattningen att den kommer att lugna ner sig. Jag brukar varna kommunalmännen i storstäderna och storstädernas kranskommuner från att alltför sangviniskt bara dra trenden vidare i vädret, såsom den har utvecklat sig under de senaste tio åren. Jag tycker mig ha funnit en ganska bestämd strävan från producerande företag att söka sig ifrån storstadsområdena. Naturligtvis finns det förklaringsgrunder till det.

Ekonomisk debatt

Att driva industriell varuproduktion på markområden som har ett värde som ligger mellan 500 och 1 000 kronor per kvadratmeter, vilket faktiskt kan avläsas i denna stad, måste ju innebära en ekonomisk belastning för företagen, som gör att de förr eller senare får fundera på, om de inte kan flytta på sig. De har dessutom andra nackdelar, som de inte kommer undan. Det är den mycket påtagliga rörligheten i storstadsområdena på arbetskraftssidan, och det är naturligtvis också löneglidningen som är väsentligt mera avancerad än i de lugnare områdena.

Naturligtvis kommer storstäderna alltid att präglas av administrativa och förvaltningsmässiga centra, men direkt varuproducerande industriexpansion i storstadsområdena tror jag inte så mycket på.

Vidare tog herr Eliasson upp en fråga, vilket väl får uppfattas som en kritik mot mig själv, så länge som jag sitter i regeringen och har ett visst ansvar för i vad mån investeringsfonderna används i lokaliseringssyfte. Han säger att det är fel att man, när man släpper loss investeringsfonderna, åstadkommer en effekt av dem i redan heta områden, som är större än vad man får i de typiska glesbygdsmrådena. I vissa fall är det emellertid ofrånkomligt, därför att det för kanske 10—15 år sedan gjordes en etablering i ett storstadsområde, som växt fast så hårt att man inte nu kan vända på det hela.

Jag har ju kritiserats mycket för regeringens medgivande till Volvo att få använda investeringsfonderna, där huvuddelen av det sista av våra utsläpp gick till Göteborg medan bara mindre delar gick till Skaraborgs län, till Västerbottens län och till Dalsland. Emellertid får man ju alltid sätta sig ned och fundera: Var är det rimligt att göra utbyggnaden? Man kommer då fram till någonting av en kompromiss emellan företagsekonomiska argument som man

inte kan vifta bort och lokaliseringspolitiska argument som man vill tillmötesgå. Volvoinvesteringen är ett resultat av denna kompromiss.

Volvo ute på Torslanda sammansätter bilar, vilket är en ytterst högmekaniserad och automatiserad verksamhet. Man gör där 160 000 bilar om året och räknar med att bygga ut det ytterligare, kanske till det dubbla. Men man gör just ingenting annat än sätter samman bilarna vid det löpande bandet i Torslanda. Plåtdelar görs i Blekinge, motorer görs i Skaraborgs län, växellådor och axlar görs i Västmanlands bergslag, karosser till lastbilarna görs uppe i Umeå och inredningar görs i Dalsland. Dessutom finns det, om jag inte minns fel, 580 underleverantörer som gör detaljer: skruvar, brickor, bultar o. s. v. Man kan resa omkring i Småland, ära-de kammarledamöter, och i varje liten by hitta en liten företagare med 10, 15, 20, 25 eller 50 man som arbetar som underleverantör till Volvo. Det blir alltså fråga om en kalkylering av kostnaderna för transport till sammansättningsfabriken. Skall Volvo, som är avsikten, bygga ett utvecklingscenter, bör väl detta ligga där den förvaltningsmässiga, administrativa och tekniska organisationen är förlagd. Det är alltså inte så enkelt som att säga: Ge er i väg upp till Luleå, Piteå eller Umeå och förlägg hela expansionen dit. Den som i sista hand skall bära ansvaret måste ju också göra företagsekonomiska värderingar, och här rör det ju sig om en artikel för vilken man slåss på en världsmarknad som kanske är hårdare än beträffande de flesta andra produkter.

Herr Eliasson i Sundborn tog också upp frågan om rundabordskonferensen. Det spörsmålet har jag emellertid redan berört.

Jag lovade från början att vara föredömligt kortfattad, men allt här i världen är relativt. Utifrån mina bedömningsgrunder har jag hållit mitt löfte.

Ekonomisk debatt

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Dagens debatt spänner ju över mycket stora områden. Herr Wedén tog upp mycket intressanta problem i sitt inlägg, kanske inte bara för att blanda sig i den inre debatten inom socialdemokratin. Hans anförande utgör en intressant avspiegling i liberala termer av den objektiva process som pågår i samhället. Kritiken av nuvarandemaktförhållanden blir allt starkare, kraven på verklig makt för löntagare och konsumenter ställs av allt flera. Även i borgerliga kretsar inser man att det inte går att bara säga nej till sådana krav. Man går kraven till mötes en bit och försöker bygga in dem i det nuvarande systemet, men detta kommer säkert inte att lyckas. Kraven på verklig makt för löntagare och konsumenter går inte att förverkliga under kapitalismen.

Det skulle finnas mycket att säga i dessa utomordentligt viktiga frågor, men jag får återkomma vid ett annat tillfälle. Jag vill bara göra ett konstaterande: Kritiken från den socialistiska vänstern — av herr Wedén benämnd nymarxism — har starkt påverkat debatten.

Herr Holmberg ville pressa finansministern till principiella ställningstaganden beträffande radikala ingripanden mot förmögenhetskonzentrationen och förstatligandefrågorna. Herr Sträng har nu försökt svara på dessa frågor. När regeringen på nytt börjar läsa högt ur SAP:s grundsatser måste det väl i alla fall ha hänt någonting, även om herr Sträng så småningom verkade bli helt överens med herr Wedén. Jag noterar bara de intressanta förskjutningar som på kort tid inträffat i fråga om debatterna. Detta är också naturligt med hänsyn till de många problemen på den ekonomiska politikens område. Sverige upplever en kraftig kapitalistisk högkonjunktur, som drar med sig alla de klassiska problem som är förenade med en sådan utveckling men som dessutom förstärker andra motsättningar som be-

ror på mera långsiktiga s. k. strukturella förändringar. Ökade klyftor och skärpta motsättningar uppstår på en rad områden vid fördelningen av inkomster och förmögenheter: mellan olika delar av landet, mellan arbete och kapital samt mellan folkets intressen och intressena hos den förening av statsbyråkrati och storfinans som utgör ett dominerande maktcentrum.

Vi har redan betonat att vi i dagens läge med hänsyn till de utvecklingstendenser som finns anser det tvingande nödvändigt att verka för följande mål:

1. att säkra sysselsättningen för skogslänens befolkning genom en förbättrad regionpolitik, som grundas på anläggande av nya statsägda företag,

2. att hårdare driva fackförbundsfolkets krav på allmänna löneförbättringar och särskilt stora lönehöjningar för de lågavlönade,

3. att reglera kapitalinvesteringarna i stället för att, som regeringen har föreslagit och riksdagen i går beslutade om, ge bolagen en allmän skattefälvör genom ännu gynnsammare avskrivningsregler,

4. att genomföra en demokratisk skattepolitik, som bl. a. innebär skattesänkningar för låginkomsttagarna, vilket underlättas av de ökade statsinkomsterna.

Jag skall inte i dag ta upp alla dessa frågor. Riksdagen har under den gångna veckan flera gånger diskuterat regionpolitiken, och jag tror uppriktigt sagt inte att något väsentligt nytt kan tillföras den diskussionen, hur viktig den än är. Det avgörande för att få en ändring till stånd på det området är för övrigt att utlösa en massrörelse bland befolkningen i de berörda regionerna som tvingar fram en ändring av statsmakternas målsättning och politik.

Det är emellertid ett speciellt problem som jag vill fråga finansministern om. Den relativt kraftiga ökning av investeringarna som nu sker har såvitt jag förstår direkta återverkningar på förhållandet mellan de olika regionerna. Statsmakterna har ställt som ett allmänt mål

Ekonomisk debatt

att uppmuntra till ökade investeringar, och nu uttalas det allmän tillfredsställelse med att det målet har uppnåtts. Men det viktiga är ju inte att det investeras över huvud taget, utan det på längre sikt avgörande är i vilken typ av verksamhet som investeringarna göres, i vilka regioner de göres och vilka som kontrollerar investeringarnas konkreta genomförande. Och på det området har vi som bekant inte kommit särskilt långt i fråga om folkligt eller rent statligt inflytande.

Ett som vi ser det oerhört viktigt problem är om man verkligen skall tillåta de privatkapitalistiska företagen att använda löntagarnas och samhällets medel, d. v. s. det gemensamma produktionsresultatet, till vilken typ av investeringar som helst. Vi menar att man inte kan göra det. Samhällsorganen måste ha inflytande över investeringarnas typ och kvalitet. Om vi skall få en bättre regionpolitik, är det också ett villkor att de nya investeringarna kommer till stånd i de områden där näringslivet planmässigt bör utvecklas. Statsmakterna borde i varje fall gå före, så att t. ex. frisläpp ur investeringsfonderna i huvudsak bara göres om det kommer sådan verksamhet och sådana regioner till godo där en utveckling är önskvärd ur allmänna intressen.

Jag skulle gärna vilja höra finansministerns synpunkter på dessa viktiga investeringsfrågor, särskilt mot bakgrunden av hans yttrande att vi måste ha ett större mått av ledning från samhällets sida över näringslivet.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sträng sade att alla i dagens konjunkturläge är ense om att vi inte kan sätta in generellt stimulerande åtgärder. Han hade samma uppfattning för ett år sedan, men oppositionen hade då en annan mening. Jag

har alltså fått rätt på den punkten, anser herr Sträng.

Jag kommer här att tänka på det gamla talesättet att en klocka som står ju visar rätt tid två gånger om dygnet. Herr Strängs argumentation var väl också litet grunt tänkt — för att knyta an till ett uttryck som finansministern själv använde.

Det konjunkturläge vi hade för ett år sedan kännetecknades ju inte alls av den konjunkturuppgång vi har nu, och det är väl ändå orimligt att driva den meningen att oppositionen hade fel när den då krävde tidsbegränsade generella eller selektiva stimulansåtgärder. Jag understryker att det gällde tidsbegränsade åtgärder. Det var inte fråga om åtgärder för obegränsad tid.

Men låt mig här ställa en motfråga. Herr Sträng har i egenskap av finansminister givit företagen tillstånd att utnyttja sina investeringsfondsmedel. Om herr Sträng nu har tid att lyssna på mig vill jag ställa följande fråga. Under tiden maj 1967 till slutet av juli 1968 släppte herr Sträng loss bortåt en miljard kronor i investeringsfondsmedel i de tre storstadsområdena. Hade det inte varit lika motiverat ur konjunktursynpunkt att i stället sätta in generella åtgärder, som hela landet kunde ha fått glädje av och som hade medfört mindre risker för överhettning i storstadsområdena?

När man diskuterar den ekonomiska politikens metoder kan man inte utan vidare avvisa tanken på att vissa generella stimulansåtgärder hade varit berättigade i fjolårets konjunkturläge. Vi hade då också en påtaglig och stor arbetslöshet, inte minst i skogslänen. Enligt min mening har regeringen misslyckats i sin politik genom att inte mera målmedvetet sätta in stimulansåtgärder i början av förra året. De skulle som sagt ha kunnat göras tidsbegränsade.

Herr Sträng tog vidare upp frågan, om vissa skattelättnader skulle kunna göras i lokaliseringspolitiskt syfte och sade,

Ekonomisk debatt

att det var att beträda en farlig väg. Men är detta principiellt farligare än att använda investeringsfondsmedel, vilket ju också innebär skattelättnader. De har otvivelaktigt inneburit att de stora beloppen hamnat där vi har de största riskerna för överhettning.

Det kan vara förstäeligt om herr Sträng försvarar sitt handlande i Volvo-affären, men jag vill påpeka att de uppgifter som lämnats i pressen tyder på att det därvid inte bara gällde några man som skulle plocka ihop delar utan var fråga om en ökning av antalet anställda med 5 000 personer. Det betyder totalt ett antal motsvarande vad som finns i en landsortsstad på 20 000 invånare. Det kan väl inte betecknas som ett relativt litet problem.

Herr Sträng förbigick mina frågor om det inte nu borde finnas anledning att hårdare utnyttja investeringsfonderna i lokaliseringsspolitiskt syfte och vidare om det inte borde tillskapas särskilda investeringsfonder, vilka alla företaget i landet som är villiga att satsa på speciella områden med stor arbetslöshet skulle få rätt att använda.

Jag noterar med tillfredsställelse att finansministern har sagt ifrån, att en skattepolitisk reform skall föreläggas nästa års riksdag och att den skall ta sikte på det av oss från centerhåll så starkt understrukna kravet på verkliga skattelättnader för låginkomstgrupperna och angränsande skikt. Jag är vidare glad över att finansministern sade att pensionärer, barnfamiljer och andra inkomstsvaga grupper måste kompenseras, om en höjning av mervärdeskatten måste tillgripas. Det får inte heller bli så att höglönegrupperna kompenserar sig för en reform av detta slag, som syftar till ökad jämlikhet.

Beträffande arvs- och förmögenhetskatten vill jag lika litet som herr Sträng ge mig in på några uttalanden som på något sätt kan föregripa utredningsarbetet. Den enda reflexion jag vill göra i detta läge är att i varje fall vissa juste-

ringar förefaller nödvändiga med hänsyn till penningvärdeförsämringen och höjningen av taxeringsvärdena.

Herr talman! Jag skulle också ha velat tillägga ytterligare en del, men tiden för mitt genmäle är nu ute.

Herr HOLMBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Det fanns mycket att botanisera i herr Strängs invändningar mot mitt anförande. Jag känner mig föranlåten att börja med ett påstående av herr Sträng som innebar en oförskämdhet inte bara mot oppositionen som helhet utan även mot det demokratiska system som vi arbetar under. Herr Sträng frågar: Varför talar ni om skatter då jag, herr Sträng, inte har sagt ett enda ord i några propositioner om det framtida skattesystemet, inte lagt fram några förslag till ändringar? Ja, ännu har vi ju inte kommit i det läget att det är herr Sträng eller regeringen över huvud taget som bestämmer vad vi inom oppositionen skall tala om, och vi tänker inte heller tillåta att det blir ett sådant läge. Avgörande är att vi inom oppositionen — i viss utsträckning från olika utgångspunkter men ändå med ett gemensamt mål i sikte — har presenterat skisser till ett helt nytt skattesystem, och vi tycker det finns anledning att diskutera dessa.

Nu beklagar sig herr Sträng dessutom över att vi också framför konkreta förbättringsförslag. De är temporära, avsedda att gälla tills vi får ett nytt skattesystem. Finansministern kallade dem nya lappar på herr Strängs eget skatte-täcke. Ja, det behövs verkligen nya lappar på detta skattetäcke, ty det är knöligt, malätet och tunt, och under det ligger många skattebetalare som saknar både värme och pengar. Jag tycker därför att herr Sträng borde vara glad över att vi gör en insats för att förbättra situationen för herr Sträng även på det området.

Men låt mig gå över till en konkret skattefråga som herr Sträng tog upp,

Ekonomisk debatt

nämligen arvs- och förmögenhetsbeskattningen. Herr Sträng refererade mig — och det är jag van vid — slarvigt, ofullständigt och också felaktigt. Vad jag sagt beträffande förmögenhetsskatten är att vi inom moderata samlingspartiet inte är beredda att biträda ett förslag som avser att skärpa arvs- och förmögenhetsskatterna; däremot är det motiverat med en sänkning av både arvs- och förmögenhetsskatterna när det gäller mindre förmögenheter och mindre arvslotter. Det uttalandet står jag fast vid.

Nu undrar herr Sträng om mittenpartierna går med på detta. Ja, mittenpartierna får svara för sig själva. Men i realiteten är det ju så, finansminister Sträng, att denna tankegång att de mindre förmögenheterna och arvslotterna skall bli föremål för en viss skattelättnad inte är främmande ens för regeringen, och indirekt kan den utläsas ur direktiven till kapitalskatteutredningen. Därför vill jag fråga finansministern: Skall jag tyda finansministerns uttalande så, att finansministern vill göra en hårdare tolkning av direktiven till kapitalskatteutredningen än den jag gjort? Är det meningen att det skall bli en skärpning även i de lägre förmögenhets- och arvsklasser som jag här talat om?

Herr Sträng gick också in på socialiseringsfrågan och försökte med en svepande formulering, under hänvisning till det socialdemokratiska parti-programmet, avvisa hela socialiserings-tanken. Jag anser — och jag tror att många ansluter sig till den uppfattningen — att herr Sträng fortfarande i viss mån är en garanti för att några radikala förslag på detta område inte omedelbart kommer att genomföras. Men jag har också konstaterat, att på talarlistan för denna ekonomiska debatt förekommer inte någon av de unga nya socialdemokratiska ledamöterna som i andra sammanhang företräder en betydligt mera socialistisk syn på ekonomisk po-

litik och på äganderätt. Det är möjligt att herr Sträng har skrämt bort dem i dagens debatt. Men min fråga är: Kan vi räkna med att herr Sträng även vid en ny sammansättning av regeringen kommer att vidhålla uppfattningen att några socialiseringsexperiment inte skall genomföras? Frågan är i allra högsta grad berättigad därför att vi har en utrikesminister Torsten Nilsson som är litet delad på den här punkten. Han är bl. a. ordförande i Stockholms arbetarkommun, där man flitigt motionerar om socialisering av kreditväsen, om konfiskering av kyrkans egendom och överförande av flerfamiljshus till samhället och liknande saker. Jag undrar om det inte finns skäl att få ytterligare ett auktoritativt uttalande på denna punkt även från andra personer i regeringen än herr Sträng när det gäller socialiseringsfrågan.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sträng talade i ett sammanhang om en viss mentalitetsförändring som skulle ha inträffat hos mig eller hos folkpartiet. Det var i samband med den näringspolitiska uppläggningsfrågan och frågan om det allmännas insyn i företag som får lokaliseringsstöd eller i stiftelser som bedriver t. ex. forskning för nyttiga ändamål.

Jag skulle vilja erinra herr Sträng om att detta har funnits i vårt näringspolitiska program något längre än i det socialdemokratiska programmet — efter vad jag minns. När det gäller konsumentpolitiken vill jag erinra herr Sträng om, att den socialdemokratiska majoriteten i denna riksdag år efter år har avslagit liberala framställningar i syfte att förstärka konsumenternas ställning. När det gäller miljöpolitiken, i fråga om vilken jag tyckte att herr Strängs framställning var mycket intressant, vill jag erinra om att jag i mitt första anförande uttryckte uppfattningen, att om man finge ett klar-

Ekonomisk debatt

läggande av vad priset för miljön är i jämförelse med för andra produkter — Dahmén har också talat för detta — kunde man mycket väl tänka sig att där uppstode ett spontant val till förmån för en bättre miljö i jämförelse med en snabb ökning av annan konsumtion.

Så sent som i år har man också från den socialdemokratiska majoriteten avisat en rad förslag från oss som gått längre i miljöskyddande syfte än vad regeringen vill vara med om.

Sedan är det verkligen nödvändigt, herr talman, att på samma sätt som herr Eliasson i Sundborn reagera mot finansministerns framställning av det riktiga i den politik som han själv och regeringen förde under 1968: "Höjkonjunkturen kom till slut och var skulle vi varit om oppositionens förslag hade genomförts?"

Dessa förslag innebär för det första en del åtgärder som automatiskt skulle ha avvecklats. För det andra var de i hög grad selektivt insatta. Vad finansministern här är ute efter är tydligen ett försvar för en av honom själv förd, *icke* tillräckligt konjunkturanpassad politik, en politik som medförde bekymmer och besvärigheter för många människor här i landet, många fler än det var nödvändigt att utsätta därför. Såväl medan vi förde denna diskussion 1968 som i efterhand har man från stora löntagarorganisationer uttryckt precis samma mening som vi gjorde då och som den jag uttrycker nu. Det var alltså en dåligt konjunkturanpassad politik.

Jag instämmer med herr Holmberg beträffande skatterna i *ett* avseende; det var ett häpnadsväckande uttalande som finansministern gjorde när han sade: "Jag har inte tagit upp de långsiktiga skatteproblemen i år. Varför gör man det från oppositionens sida? Varför har folkpartiet och centerpartiet tillsammans en stor gemensam reservation?" Jo, herr finansminister,

därför att vi nu — det har varit fallet under en längre tid — anser att en sådan genomgripande skattereform är nödvändig, därför att finansministern skulle ha tagit itu med den saken tidigare och därför att vi nu för vår del vill precisera några bärande linjer för en lösning.

Sedan är det säkerligen finansministern välbekant att när det gäller de konkreta högerförslagen om skattesänkningar har vi för vår del liksom under tidigare år icke ansett dem möjliga att genomföra.

Vad kapitalskatterna beträffar menar jag, med utgångspunkt i att jag finner det riktigt att finansministern inte i detalj preciserar sin inställning på den punkten, att jag har samma rätt att inte göra det. En generell höjning av kapitalskatterna anser jag emellertid inte befogad, så mycket kan jag säga.

Det är dock klart att penningvärdets förändring är ett mycket starkt skäl för lindring av både förmögenhets- och arvslottsskatterna, när det är fråga om de mindre förmögenheterna och arven. Att detta i sin tur kan föranleda justeringar av skatteskalorna och viss ökning i fråga om större förmögenheter och arv är naturligt. Under alla förhållanden tror jag att man härvidlag också måste ta hänsyn till spareffekterna och de effekter som finansministern i ett annat sammanhang har uttryckt farhågor för, nämligen kapitalflyktseffekterna. Man kan inte isolera de båda senare avvägandena från hela detta problem; det måste finansministern vara medveten om.

Herr talman! Det citat som finansministern läste upp om socialisering kan ju tolkas på både det ena och det andra sättet. Det kan användas som underlag för den ståndpunkt som finansministern intar men också som underlag för den ståndpunkt som man intagit inom det socialdemokratiska ungdomsförbundet — och inte bara där; jag fäster, som jag redan nämnt,

Ekonomisk debatt

mindre vikt vid det. Även landets båda största arbetarkommuner har ju uttryckt sitt instämmande i t. ex. kravet på banksocialisering. Det kan man väl kalla starka krafter inom det socialdemokratiska partiet!

Mitt resonemang om centralisering kontra decentralisering gällde i huvudsak inte det nuvarande tillståndet utan den framtida utvecklingslinjen. Herr Sträng befinner sig ändå på en centraliseringslinje, ehuru icke alls på en så utpräglad socialiseringslinje som de andra instanser jag här talat om. Här fordras ett klarare besked från finansministern än vi hittills har fått.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Hermansson ställde en fråga till mig: Skall man tillåta vilka typer av investeringar som helst? Det förhåller sig ju så att det som resultat av en investering kommer fram en produkt. I vårt fria konsumtions-samhälle kan en del produkter visserligen sägas vara viktigare än andra produkter, men på det hela taget svarar produktionen mot medborgarnas önskemål. Jag är medveten om att herr Hermansson kan invända, att medborgarnas önskningar är manipulerade och dirigerade av en reklamverksamhet, som inte känner några gränser, och därför inte är något riktigt uttryck för vad de egentligen vill ha, men jag har alltid avhållit mig från sådana patentklara uppfattningar i dessa frågor.

Vad är det vi gör i detta land? Vi har en skogsindustri som producerar sågad vara, trä, plywood, craft liner, papper, massa o. s. v. Vi har en varvsindustri som gör båtar från ganska lyxbetonade färjor — som fraktar herr Hermansson, om han någon gång reser över Östersjön till Europas kontinent — till oljetankers och lastfartyg. Vi har en järn- och stålindustri, vars produkter vi alla känner till. Vi har en beklädnadsindustri, som gör allt från ar-

betskläder av blåtwills till — höll jag på att säga — fru Timanders rymd-dräkt; om den är fabriksstillverkad eller specialgjord vill jag dock låta vara osagt. Vi har också en livsmedelsindustri, som producerar vad vi önskar på det området.

Jag har ganska svårt att tänka mig att regeringen skulle bestämma vilka typer av industrier som skall få producera och vilka produkter som skall få föras ut i marknaden. Produktionsinriktningen är väl ett uttryck för i vilken konsumtionsnivå och standardnivå en nation är.

När jag har haft tillfälle att resa omkring litet ute i världen har jag funnit, att nationer som befinner sig i början på en standardstegring är tvingade till prioritering av en helt annan karaktär än nationer som har passerat låt mig säga det första och det andra steget på denna långa väg. Det är helt naturligt att Frankrike och andra länder i Europa efter kriget måste sätta in sina resurser på områden som man gav preferenser, t. ex. för återuppbyggnaden. När jag reste i Sovjetunionen hade jag tillfälle att tala med dess planeringschefer. Landet var då i en sådan situation att det viktigaste var att producera elektrisk kraft och stål, hämta fram olja och se till att jordbruket gav livsmedel i tillräcklig utsträckning, så att medborgarna kunde äta sig mätta.

Jag har tyvärr bara varit där en gång, men jag har talat med andra som har varit där efter det att jag reste där 1963 eller 1964. Sovjetunionen har nu kommit litet längre i den allmänna standardstegringen och släpper fram en konsumentvaruproduktion som, även om den inte har samma karaktär av lyx som den har i vårt land, ändå börjar tendera åt det hållet. Får man leva och ha hälsan och behålla freden är man väl snart inne i samma mönster som vi.

När jag reste där gjorde man inga bilar för privat behov. De allra flesta av

Ekonomisk debatt

oss som sitter i denna kammare håller oss med en privatbil för personligt behov oavsett vilken partitillhörighet vi råkar ha. Men i Sovjet hade man ransonerat tillgångarna och använde sin bilindustri till att göra i huvudsak lastbilar. Det tarvades en mycket minutiöst granskad licens för den privatperson som ville köpa en privatbil. Det är möjligt att man i dag, sedan man utvecklat industrin, har helt andra och liberalare grunder och att Sovjetmedborgaren nu utan alltför stora svårigheter kan köpa sin Volga, sin Moskvitch eller sin Fiat — ty man tillverkar ju även Fiat i Sovjetunionen numera. Det är således en fråga om i vilket läge man befinner sig i den allmänna utvecklingen; industrins investeringar och produktion reflekterar i stor utsträckning läget.

Jag skulle inte vara beredd att säga att det vore särdeles lämpligt att centralt dirigera alla investeringar i vårt land. Man kan visserligen ibland reta sig på att det tillverkas vissa produkter som inte är lika angelägna som andra där man tycker att det vore bättre om ansträngningarna sattes in, men på det hela taget är vår blandekonomi ett ganska riktigt uttryck för de breda folklagrens önskemål. Vi är inte — jag vill här försvara Medelsvensson — manipulerade i den utsträckning som man ibland gör gällande i den s. k. radikala agitationen.

Herr Eliasson i Sundborn — och jag kan inkludera även herr Wedén — försökte försvara ståndpunkten för ett år sedan. Jag vidhåller uppfattningen att det varit fel att släppa loss generella stimulanser i maj månad 1968. Redan då började uppgången, och man gör inte generella liberaliseringar för att efter någon eller ett par månader låta dem efterträdas av nya skärpningar i den ekonomiska politiken. På det hela taget är den ekonomiska politikens instrument inte så rörligt att det utan vidare går att göra en fin, snabb anpass-

ning från den ena dagen till den andra, från vecka till vecka. Man skulle önska att det vore möjligt, men i praktiken spelar vissa tröghetselement in.

Vad jag däremot är absolut övertygad om är, att ifall vi hade följt mittenpartiernas rekommendationer, så hade vi inte kunnat hålla den prisstabilitet som vi kan se tillbaka på i dag. Vi hade haft en sämre valutareserv, vi hade varit längre ut i det kalla vattnet, och vi hade haft mindre motståndskraft mot de internationella valutaspekulationer som vi sedermera fått uppleva. Det är min mycket bestämda övertygelse.

Låt mig vidare till herr Eliasson i Sundborn säga, att jag inte kontrollräknat om det är precis 1 000 miljoner kronor som släppts loss av investeringsmedel i de tre storstadsområdena. Man kanske först får göra den reflektionen att de pengarna inte har utlöst någon aktivitet eller efterfrågan på ett år och inte heller på två år, utan det är fråga om en tidsperiod på tre, fyra och i något fall fem år. Dessutom innebar det lössläppandet att man erhöll ett par hundra miljoner kronors investeringar i lokaliseringsbygderna. Det gör man inte med generella lättnader i den ekonomiska politiken. Då får man alltihop satsat just i de områden som ligger vid sidan om skogslänen. Vi tvingade fram investeringarna i Luleå, Piteå, Kalix, Lycksele och Sollefteå — för att nu taga några exempel. Det resultatet hade herr Eliasson inte kunnat avläsa med alternativet generella lättnader i den ekonomiska politiken.

Låt mig säga, även om jag inte längre skall tala om Volvo, att vad jag ville illustrera var följande: Volvo i Göteborg har en sammansättningsverkstad. Företaget har ett investeringsprogram framför sig som fram till år 1980 kommer att öka arbetsstyrkan med 4 000 å 5 000 personer. Det betyder följaktligen att det behövs mer folk i Olofström i Blekinge, mer folk på ett par ställen i Skaraborgs län, mer folk på ett par stäl-

Ekonomisk debatt

len i Dalsland, mer folk i Umeå, mer folk i Västmanlands bergslag och mer folk i alla de småorter i Småland och Mellansverige som tillverkar detaljer till denna utökade volvoproduktion. När emellertid den tekniska apparaten skall utvecklas, när forskningen skall sättas in och när det blir fler bilar att sätta samman, då kommer det att betyda en ökad aktivitet i Göteborg. Denna bild bör man ha klar för sig när man — något som tyvärr varit fallet — gör dessa enkla jämförelser som jag fann i herr Eliassons inlägg.

Så några ord till herr Holmberg. Jag brukar få finna mig i det mesta, och visst skall jag finna mig i att ni diskuterar skatter även i dag. Men jag tillåter mig trots allt att ha den uppfattningen, att skattedebatten vinner på att man för den när de konkreta utredningsförslagen föreligger och när frågorna blir aktuella. Kommer det ett skatteförslag, så har det föregåtts av en stor offentlig debatt och ett remissförfarande; det har väckts motioner, och det har förekommit en diskussion i bevillningsutskottet. Jag tycker nog att debatten i riksdagen lämpligen bör komma därefter i stället för på detta utomordentligt förberedande plan. Vad jag emellertid ville understyrka var inkonsekvensen i att, samtidigt som man ropar på den enkla och rationella skattereformen, så drar man sig inte för att komma med tjoget yrkanden om ändringar i det gamla systemet. Det är det jag anser inte går ihop i den skattepolitiska debatt som herrarna för.

Herr Holmberg gjorde ett medgivande i sitt senaste inlägg. I det första anförandet sade han, att det var angeläget att liberalisera arvs- och förmögenhetsskatten. Jag antecknade, så jag minns inte fel på den punkten. I det andra inlägget sade han, att det är angeläget att göra det för de mindre förmögenhetsägarna och de mindre arvstagarna. Jag tycker nog att herr Holmberg börjar nalkas problemen från mer realistiska

utgångspunkter. När vi så småningom får akterna på bordet får vi se vad herr Holmberg stannar för. Det är möjligt att vi kan ha skilda uppfattningar om var gränsen går för vad som menas med mindre förmögenhetsägare och större förmögenhetsägare. Kommer en ny regering att experimentera med socialiseringsingripanden, frågar herr Holmberg. Det vore förmätet om jag gjorde mig till tolk inte bara för den sittande regeringen utan även för en eventuell ny regering. Jag kan uttrycka mig så försiktigt att jag säger att jag skulle bli mycket överraskad om en ny regering skulle experimentera med socialiseringsingripanden. Att en ny regering på samma sätt som den sittande regeringen finner det förenligt med sin allmänna politik att ha ett ökat statsinflytande på vissa områden har ingenting med experiment i socialiseringssyfte att göra. Jag skulle således tro att en ny regering på det hela taget fortsätter i den gamla regeringens fotspår. Herr Holmberg säger att man skall fråga inte endast finansministern om detta, utan man skall fråga även andra. Jag får då overlåta åt herr Holmberg att välja lämpliga ögonblick och fråga andra, jag svarar som sagt för mig i detta sammanhang.

Herr Wedén tog upp samma fråga som herr Eliasson i Sundborn, nämligen att vad de tyckte i fjol var alldeles riktigt. Som jag tidigare framhållit tror jag däremot att deras åsikt var alldeles felaktig. Jag har tillåtit mig säga att vi borde tacka vår himmelske Skapare för att förslagställarna var i opposition vid det tillfället och inte satt i regeringen.

Herr talman! Vad herr Wedén anförde i övrigt var inte så direkt riktat mot finansministern och regeringen att det bör föranleda något egentligt svar utöver detta.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sträng ville intyga att Svensson inte var manipulerad. Jag

Ekonomisk debatt

tycker däremot att herr Sträng själv föreföll mycket manipulerad av liberala idéer, när han talade om vårt fria konsumtionssamhälle. Jag tror inte att det existerar i den formen som man inbillar sig i den liberala teorin.

Herr Sträng ville också hävda den uppfattningen att de enda typer av samhällen, där det vore angeläget för statsmakterna att gå in och prioritera olika verksamhetsområden eller olika användningar av bruttonationalprodukten, skulle vara samhällen som vore industriellt mera utvecklade än vårt. Det är ett grundläggande fel som finansministern gör sig skyldig till om han gör den bedömningen. En rad sådana prioriteringar görs i vårt samhälle, men frågan är vilka som skall bestämma och fatta de avgörande besluten. Det handlar här inte om att kanslihuset skall sitta och bestämma vilka tyger och konsumtionsvaror som skall produceras, utan det handlar om de stora besluten. Vi anser att regering och riksdag skall fatta beslut om fördelning av nationalprodukten på investeringar och konsumtion och även på investeringsområdena i stort. Vem fattar annars besluten? Ja, inte är det konsumenterna, utan det är andra maktgrupper i samhället som gör det. Man kan inte vifta bort detta problem med hänvisning till det fria konsumtionssamhället.

Herr Strängs liberala inställning kom till uttryck även när han tog upp miljöfrågorna och åberopade professor Dahmén och framställde dennes synpunkt så — vilket han själv instämde i — att man skall få skita ner hur mycket som helst bara man betalar för sig. Jag kan inte dela den uppfattningen. En sådan uppfattning kan inte få ligga till grund för samhällets miljöpolitik att en medborgare, de företag, de grupper som kan betala skall ha rättighet att fördärva miljön hur mycket de vill. Den frågan bör nog finansministern tänka över en gång till.

Jag vill ta upp en annan fråga med

honom, som gäller företagsbeskattningen. Vårt parti är det enda som har följt en klar linje när det gäller beskattningen av de stora förmögenheterna och arven. Vi vill också att det skall göras en allmän utredning om företagsbeskattningen. Jag vill gärna veta, varför den tidigare igångsatta utredningen om företagsbeskattningen inte fortsattes, varför den först lades in i kylskåpet av finansministern och nu har fått frysa till döds. Jag tror att en allmän översyn av företagsbeskattningen är mycket angelägen. En sådan har också krävts av de stora löntagarorganisationerna: Landsorganisationen och TCO.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först säga att jag har svårt att föreställa mig en mera fruktansvärd torped än den som herr Sträng nyss satte under manipulations-teoriernas ark. Jag tror att hans position i det fallet är mycket stark. Däremot är hans position verkligen inte stark när det gäller vad som borde ha gjorts 1968 utöver vad regeringen gjorde — observera, herr finansminister, att det gäller kalenderåret 1968!

Det är riktigt att vi i januari månad lade fram förslag om en mera expansiv politik, i mycket stor utsträckning bestående av selektivt insatta åtgärder. Det sades i den motion som herr Hedlund och jag väckte att de av regeringen föreslagna åtgärderna syntes oss otillräckliga. Samtidigt sades det emellertid också att det var klart att en hög beredskap krävdes, så att i händelse av en snabb konjunkturförbättring under vintern 1968/69 eller månaderna därefter den expansiva politiken kunde dämpas. De inslag vi särskilt tänkte på var en tidigareläggning av försvarsbeställningar och en utökning av vägarbetena i Norrland — åtgärder som regeringen i viss utsträckning vidtar nu.

Jag måste verkligen säga, herr talman, att de människor som det här i första hand gäller skulle haft större an-

Ekonomisk debatt

ledning att tacka sin himmelske Skapare om finansministern velat lyssna till dem och till oss när det gällde åtgärder som skulle vidtas i början av 1968. Detta har ingenting att göra med beredskapen mot den senare insättande högkonjunkturen.

Finansministern avstår från att gå vidare i debatten om utvecklingen av det framtida ekonomiska systemet här i landet. Jag får då ännu en gång säga att det inte är någonting likgiltigt, som man bara kan sudda bort, att de båda största arbetarekommunerna, Stockholms och Göteborgs, i socialiseringsfrågorna har en inställning som är helt skild från den som finansministern här representerar. Det är någonting som man inte bara kan rycka på axlarna åt, och det är väl inte märkvärdigt om detta föranleder frågor som riktas till hela regeringen.

Till slut, herr talman, vill jag säga att vi nu har en högkonjunktur i de södra och mellersta delarna av landet. Jag tror att det finns anledning för finansministern att, liksom vi gjorde 1968, tänka på att det naturligtvis kommer en vändning igen. Jag tror att statsmakterna då bättre än hittills kan hjälpa till genom att i tid vidta exportfrämjande åtgärder för att stödja det svenska näringslivet. Det tar nämligen också tid att arbeta sig in på olika marknader.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Som herr Wedén redan har påpekat förbigick herr Sträng resonemanget om de selektiva åtgärderna, t. ex. ökat vägbyggande och ökade industribeställningar med tonvikt på skogslänen, där man hade stor arbetslöshet och åtgärder av detta slag alltså kunde sättas in.

Jag skall inte ta upp investeringsfonderna igen, eftersom min tid är starkt begränsad, men jag vill säga till herr Sträng att det inte bara inom cen-

terpartiet finns en enhällig uppfattning, att regeringen icke har skött denna sak på ett tillfredsställande sätt och att man i större utsträckning borde ha utnyttjat investeringsfonderna i lokaliseringsspolitiskt syfte. Jag är övertygad om att det i dag även inom övriga partier finns många som har sympatier för den uppfattning som vi så ofta har givit uttryck åt.

Herr Sträng gav 90 miljoner av frisläppta investeringsfondsmedel till en storindustri i ett storstadsområde, och samtidigt gav han, om jag inte minns fel, 10 miljoner, alltså en ganska liten smula, för investeringar i ett skogslän. På det sättet kan man inte klara arbetslösheten i norrlandslänen och vissa angränsande län. Vår kritik på den punkten står alltså fast. Mot bakgrund av detta kräver vi nu att det skall införas speciella investeringsfonder för företag var som helst i landet och att företagen skall få använda medlen om de sätter in dem i investeringar inom speciellt arbetslöshetsdrabbade områden.

Så till sist några ord om lönerörelsen. Herr Sträng sade att samordningen i år inte hade tett sig så lätt att realisera och att detta skulle vara ett skäl mot stabiliseringskonferenser. Om någonting står klart efter vad som hände 1966 och vad som har hänt i år är det emellertid att det behövs en bättre samordning. Att löntagarorganisationerna har olika intressen och måste resonera sig samman är klart, och det går inte att skapa större jämlikhet utan en bättre samordning än som nu förekommer.

Herr Geijer kastade för ett år sedan fram tanken, att staten skulle blanda sig i avtalsrörelsen. Jag ställer då frågan: Varför skall inte vi med bibehållen förhandlingsrätt och förhandlingsfrihet kunna finna former för en samordning på frivillig väg?

Herr HOLMBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern sade att skattedebatten skulle vinna på att

Ekonomisk debatt

det funnes konkreta utredningsförslag på bordet. Jag håller gärna med om att det alltid är lättare att diskutera, om man har tillgång till ett stort och genomtänkt sakmaterial, och detta ger mig anledning att ställa en allvarlig fråga till finansministern.

Vi fick höra tidigare att vi under 1970 kan vänta oss ett stort skattepaket från regeringen. Ännu har det icke tillrats i varje fall någon parlamentarisk utredning som skall behandla denna sak, såvida det inte gäller reminiscenser av 1960 års skatteberedning. Man får därför förmoda att herr Strängs egna goda och förtjänstfulla medarbetare håller på med detta arbete inom lyckta dörrar i herr Strängs eget kansli.

När skall då den allmänna debatten om en så viktig skattefråga äga rum? Skall den smygas på riksdagen i form av en proposition, eller skall vi plötsligt få en omfattande departementspromemoria med så kort remisstid, att någon egentlig skattedebatt inte kan föras?

Finansminister Strängs påstående om hur skatteärendena skall behandlas motiverar alltså en mycket allvarlig fråga.

Till slut vill jag säga att vi naturligtvis kan strida om ord. Jag tycker att orden liberal och liberalisering många gånger är bra uttryck, men det var inte de orden jag använde i samband med förmögenhetsbeskattningen. Jag har just sett efter i protokollet, och jag hoppas att herr Sträng korrigerar sina egna anteckningar.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Det väsentliga var ju att herr Holmberg i sitt första inlägg inte gjorde distinktionen att det var de mindre förmögenhetsägarna och de mindre arven som han ömmade för, utan han talade rent generellt om att här var det nödvändigt med lindrigare beskattning.

Herr Hermansson och jag kan natur-

ligtvis fortsätta att diskutera vem av oss som är mest manipulerad. Jag vågar utifrån det historiska perspektivet med full förtröstan överlämna åt vem som helst att avgöra om det är jag eller herr Hermansson som råkar vara mest manipulerad.

Herr Hermansson tog sedan upp frågan om miljöpolitikens kostnader, vilket är en mera reell fråga. Jag tyckte det var intressant att få den belyst, och jag försökte belysa den i mitt första inlägg. Det kostar att driva miljöpolitik. Man kan betala det på flera sätt. Man kan betala det genom att direkt finansiera det över statsskatten, man kan betala det genom att lägga avgifter på den produktion som föranleder miljöförstöringen. En del kanske föredrar det ena, en del det andra. I realiteten är det väl på det sättet att, oavsett vilken väg man går, det i sista hand är konsumenten som får betala. Därest man lägger avgiften på den som producerar de miljöfarliga produkterna, tar han ju ut kostnaderna i sista hand av konsumenten. Jag kan säga att frågan är, om man skall betala det via en direkt eller indirekt beskattning, men det måste betalas. Det var det jag ville illustrera, och i den debatten har det förts diskussioner om olika finansieringsfrågor. Jag fann till min överraskning att herr Hermansson tycks leva i en värld, där han tror, att detta kan ordnas utan att det kostar någonting och utan att någon behöver betala kostnaderna.

Det blir naturligtvis ganska tradigt att hålla på att stöta och blöta detta om vad som hände under 1968. Herr Wedén citerar vad man från oppositionens sida tyckte i januari månad. Jag citerade vad man från oppositionens sida tyckte de sista dagarna i maj månad 1968. Herr Wedén talade om att man borde tidigarelägga försvarsbeställningar. Vi prövade det under den föregående vintern. Men att efter den sista maj 1968 hålla på att ytterligare skjuta på be-

Ekonomisk debatt

ställningarna skulle ha varit felaktigt, och jag tror att herr Wedén ger mig rätt i det. Jag kanske missförstår herr Wedén.

(Herr Wedén: Vi sätter i gång beställningarna nu.)

Nej, vi skjuter på beställningarna. Det är den stora skillnaden. Herr Wedén vill sätta i gång dem, och vi beslutar att skjuta på dem med hänsyn till det samhällsekonomiska läget.

Vidare ville herr Wedén, och det ville även herr Hedlund, som svarade för argumenteringen, slopa energiskatten, och han ville skjuta på uttagandet av arbetsgivaravgiften, som ger 600 å 700 miljoner till statskassan och som trätt i kraft den 1 januari innevarande år. Allt detta är ju försämringar av en finanspolitik, som skulle ha aktualiserats just nu i ett läge, när vi inte har råd med några försämringar.

Herr Eliasson i Sundborn kom tillbaka till sina klagomål över mitt sätt att sköta investeringsfonderna. Dessutom säger han: Vad ni ville för ett år sedan var ökade industribeställningar i skogslänen. Tyvärr är det på det sättet att den svenska industri, där man kan lägga in ökade beställningar, är i liten utsträckning placerad i skogslänen. Det är följaktligen en allmän, till intet förpliktande formulering som inte ger något utbyte, därför att man inte kan aktualisera eller aktivisera en sysselsättning. Industrierna ligger på andra håll i vårt land. Det är mycket begränsade möjligheter i skogslänen.

Herr Eliasson i Sundborn gjorde vissa jämförelser och framhöll att 90 miljoner släpptes i ett storstadsområde och 10 miljoner i Norrland. Det är möjligt att mitt minne sviker mig, men jag brukar ha ett rätt bra minne för siffror. Det ärende som herr Eliasson väl närmast tänker på gällde 60 miljoner i storstadsområdet och 10 miljoner längst upp i norr. Om det inte hade blivit 60 miljoner i storstadsområdet hade det inte heller blivit 10 miljoner i norr —

jag tror det är angeläget att herr Eliasson har klart för sig detta förhållande.

Han kom sedan tillbaka och talade om samordningen i lönerörelserna men det var för auditoriet, ty han är tillräckligt klok för att förstå att varken hans eller min övertalningsförmåga kan ändra på faktiska förhållanden och den motstridande uppfattningen hos de direkt involverade parterna. När de inte själva kan resonera sig till enighet där de sitter på samma sida om bordet, hur i Herrans namn skall då vi lägga någonting till den debatten som skulle kunna ge intryck av att faktiska motsättningar överbryggas.

Herr Holmberg slutade med att ställa en direkt fråga till mig, nämligen hur ett kommande skatteförslag kommer att behandlas. Jag är inte beredd att ge det definitiva svaret i dag men kan säga att jag tror det vore rätt meningslöst att företa en parlamentarisk utredning. Vi har haft sådana i skattepolitiska frågor till övermått. Allt vad som kan utredas är utrett, och det är här fråga om en politisk viljeyttring. Vad vill man göra och hur mycket vågar man pressa den indirekta skatten i höjden utan att det får sådana konsekvenser med avseende på revansch känslor och kompensationskrav på löntagarsidan, att man måste konstatera att man tagit till för mycket?

Vad är det stora problemet i Norge i dag? Herr Holmberg betecknade, om jag inte minns fel, den norska modellen som föredömlig för vår kommande skattepolitiska verksamhet. Det finns vissa bra saker i det norska förslaget om man bara ser på halva problemet, nämligen en rad skattesänkningar. Men i fråga om mervärdeskatten rör det sig om en höjning från 12 till 20 procent, och detta har inte herr Holmberg redovisat. Det betyder att norrmännen får en stegring av sina levnadskostnader, och det diskuteras om det kommer att röra sig om 5, 6 eller 7 procent. Härtill kommer den ofrånkomliga stegring i

Meddelande ang. kvällsplenum — Ekonomisk debatt

levnadskostnaderna som ingen nation med rimlig sysselsättning undgår, och jag är inte säker på om norrmännen gör så klokt när de med ens är beredda att acceptera en total levnadskostnadsstegring på upp till 8, 9 eller 10 procent. Jag är inte heller alldeles säker på att de är på det klara med vilka revansch-känslor detta kan komma att väcka.

Jag tror också att norrmännen är betydligt mera tveksamma, även på regeringssidan, än herr Holmberg som svensk eftersägare när han kommenterar den norska skattepolitiken. Han kan ju slå upp dagens nummer av sitt liv- och husorgan, Svenska Dagbladet, och finna en intressant andraledare, i vilken återges en intervju med statsminister Borten. Statsminister Borten lär ha förklarat — för vilket han kritiserats mycket skarpt i Svenska Dagbladet — att man möjligen kunde få vänta med den här skattereformen. Han har skorna på sig och känner var de tränger. Han känner opinionen bland jordbrukare och löntagare, de som blir lidande av denna levnadskostnadsstegring.

Problemet är alltså litet annorlunda än vad herr Holmberg tror. Vid en kommande skattereform i vårt land gäller det att göra dessa avvägningar, och de är inte utredningsmässiga utan exklusivt politiska. Här är det fråga om en politisk viljeakt, och utformningen av den blir avgörande för hur skattereformen kommer att te sig. Förslag därom kommer att läggas på riksdagens bord efter ett sådant politiskt ställningstagande, och sedan har herr Holmberg att göra sina politiska ställningstaganden under motionstiden i vanlig ordning. Så kommer det att gå, vågar jag lova herr Holmberg.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **HOLMBERG** (m), som yttrade:

Herr talman! Jag beklagar att varken herr Wedén, herr Eliasson i Sundborn eller jag själv har någon replikrätt kvar

och därför inte kan bemöta finansministern.

§ 8**Meddelande ang. kvällsplenum**

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade:

Som kammarens ärade ledamöter torde ha observerat har vi funnit oss nödsakade att sätta upp anslag om fortsättande av detta plenum klockan 19.30, efter sedvanlig middagspaus. Jag beklagar att det arrangemanget blivit nödvändigt, men med hänsyn till arbetsförhållandena här i riksdagen, inte minst stenografernas, och med hänsyn till de 18 talare som återstår på listan har detta ansetts ofrånkomligt. Jag vågar emellertid rikta en vädjan till dessa 18 talare att i möjligaste mån koncentrera sina inlägg, så att vi åtminstone kan gå till votering i dessa frågor före midnatt.

§ 9**Ekonomisk debatt (forts.)**

Återupptogs behandlingen av bevillningsutskottets betänkande nr 50, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1969/70, m. m. jämte motioner, bankoutskottets utlåtanden nr 38, i anledning av motioner angående den ekonomiska politiken, och nr 39 över motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1969/70, m. m., samt statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av motioner angående sysselsättningspolitiskt motiverade hyrestillskott m. m.; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr **HERMANSSON** (vpk), som yttrade:

Herr talman! Jag lovar att i detta an-

Ekonomisk debatt

förande fatta mig väsentligt kortare än finansministern.

Herr Sträng ville diskutera med mig vem av oss som var mest manipulerad, och även om herr Sträng nu har lämnat kammaren vill jag säga att den saken kan vi naturligtvis diskutera, men den är inte särskilt intressant. Det intressanta är i vilken riktning vi är manipulerade. Och då konstaterar jag än en gång att herr Sträng i dag framträder här som i mycket hög grad manipulerad i liberal riktning. Detta framgick även när herr Sträng på nytt ville ta upp miljöfrågorna till diskussion.

Det är självklart att det kostar pengar att bota nedsmutsningen av miljön, men man får där skilja på två olika saker. En ståndpunkt som jag tycker är korrekt och riktig är att de som sysslar med sådan produktion eller verksamhet som smutsar ner miljön skall betala kostnaderna för att förhindra nedsmutsningen. Men herr Sträng sade något annat. Han hävdade att frågeställningen var, att om man bara betalade kostnaden för att använda nedsmutsande produkter kan man enligt hans mening ha rätt att smutsa ned. Det är en ståndpunkt som jag inte kan godkänna, ty den leder ju till en fortsatt mycket stark miljöförstöring.

Sedan fann herr Wedén att finansministerns polemik mot mig om det s. k. fria konsumtionssamhället var mycket övertygande. Herr Wedén menar tydligen då att konsumenterna har all den makt i vårt samhälle som de rimligen kan kräva. Men där finns det en intressant motsättning i folkpartiets inställning. Om man hävdar att allting är väl beställt, varför talar då folkpartiet och herr Wedén så varmt för att man måste öka konsumenternas inflytande? Redan det kravet tyder ju på att allt inte är så väl beställt på detta område som herr Wedén ville göra gällande.

Herr talman! Det har i denna debatt varit många frågor uppe som rör löntagarna, vilka utgör en majoritet av vårt lands befolkning, och för dem är just nu

utgången av avtalsrörelsen den avgörande ekonomiska frågan. Tyvärr är avtalsrörelsens uppläggning sådan att de berörda många hundra tusen löntagarna har små formella möjligheter att aktivt påverka dess utgång. Bland många fackligt organiserade finns en känsla av att de saknar avgörande inflytande såväl över de förutsättningar under vilka de utför sitt arbete som över arbetskraftens betalning. De känslorna blir allt starkare. Löntagarna måste emellertid utnyttja de reella möjligheter som trots allt finns och visa den aktivitet som är nödvändig för att framtvinga ett gynnsamt avtal. Arbetsgivareföreningens attityd blir alltmera högdragen och överlägsen. Vad som berättas i dagens tidningar om vägran att betala ur överenskomna löneförbättringar retroaktivt är typiskt härför. Man drar ut i det oändliga på avtalsförhandlingarna och gör därigenom stora räntevinster, och man räknar samtidigt med att slippa betala ut högre löner för den tid avtalsförhandlingarna pågått.

Jag är emellertid övertygad om att Arbetsgivareföreningen kommer att bita sig i tummen om den fortsätter med denna cyniska attityd. Den möts av förbittring på avtalskonferenserna och på arbetsplatserna.

Det huvudtema som jag avsett att ta upp i dag och som jag mycket kort skall beröra är frågan om skattebördans fördelning. Jag gör det i anslutning till motioner som vår partigrupp väckt och som behandlats under denna punkt. Vi har i detta avseende en rad konkreta förslag som ingår i ett skattepolitiskt program. Huvudlinjen i detta är en minskning av skattebördan på de vanliga inkomsttagarna, framför allt låginkomstgrupperna, och en skärpning av beskattningen av stora förmögenheter, gåvor och arv, av vinster på aktie- och markspekulation och av bolagsvinster.

Bevillningsutskottet har skjutit upp motionen om en skärpt beskattning av

Ekonomisk debatt

aktievinster och markvärdestegring till höstriksdagen. Jag skall därför inte taga upp den frågan även om den är brännande aktuell. Jag vill bara säga att finansministerns argumentering beträffande aktievinsterna för någon vecka sedan i denna kammare icke var övertygande. Det finns utomordentligt starka skäl för att omedelbart skärpa beskattningen av vinster på aktiespekulation och markvärdestegring.

Vårt krav på en väsentlig skärpning av förmögenhetsskatten och av arvs- och gåvoskatten avvisas av bevillningsutskottet med motiveringen att dessa problem diskuteras inom kapitalskatteberedningen. Det är nu inga nykläckta förslag vi för fram, utan vi har framställt dem under en lång rad av år. Jag vill verkligen uttrycka förhoppningen att kraven inom arbetarrörelsen på att dessa skatter äntligen skärps skall ha blivit så starka att regeringen tvingas att snarast framlägga ett förslag. Skall vi gissa att sådana förslag kommer att spela en stor roll i nästa års valrörelse?

Vi har också krävt en provisorisk höjning av bolagsskatten med 10 procent samtidigt med en allsidig utredning om hela företagsbeskattningen. Jag fick tyvärr inget svar av finansministern på min fråga varför denna utredning, som startades för några år sedan, lades in i kylskåpet och nu har frusits ned till döds. Vi menar att en sådan utredning i högsta grad är påkallad och snarast måste genomföras.

Den utredning som arbetade framlade bara ett förslag, nämligen om ännu gynnsammare avskrivningsregler för företagen. Härom beslutade ju också riksdagen i går. Dessa ökade skattefäbörer till företagen på avskrivningssidan gör en skärpning av uttagningsprocenten ännu mera berättigad. Herr Sträng medgav nu under debatten det som herr Brandt i natt var så angelägen om att inte hålla med om, nämligen att de svenska företagen är mycket favoriserade redan före den ändring av beskattningen

som riksdagen nu beslutat. Herr Brandt trodde i natt att hela grisen Särinner skulle ätas upp om denna åtgärd skulle genomföras. Det förefaller mig emellertid finnas mycket kött kvar på den grisen — möjligen kan man säga att det är alltför fett.

Huvudfrågan för oss är emellertid att få till stånd en sänkning av skatterna för låginkomstgrupperna. Någon längre motivering behöver inte ges för detta krav. Inkomstfördelningen har blivit ännu mera ojämn, låginkomstgrupperna belastas mycket hårt, och den pågående avtalsrörelsen kommer icke att medföra en lösning på deras problem. Vi har ställt ett konkret förslag som omedelbart kan genomföras. Det gäller en fördubbling av det nuvarande schablonavdraget för kommunalskatten. En sådan förändring skulle utslutande gynna låginkomstgrupperna. Skattebortfallet för statskassan beräknas för helt budgetår bli 340 miljoner kronor.

Vi anser emellertid att man sedan måste gå vidare och genomföra en omfattande skattereform där låginkomstgruppernas intressen speciellt tillgodoses. Utskottet har tagit upp ett resonemang om denna fråga och avvisar den i några sammanhang framförda tanken på s. k. negativ inkomstskatt. Vi tror att en mera ingående prövning av denna idé är nödvändig, men jag kan samtidigt säga att vi anser att inkomsttryggheten för låginkomstgrupperna främst bör säkras genom lagstiftning om en minimilön, givetvis i kombination med en samhällelig säkring av en minimiinkomst för alla medborgare.

En omedelbar skattesänkning för låginkomstgrupperna är nödvändig. Man bör inte skjuta hela denna fråga till nästa år, såsom regeringen och riksdagsmajoriteten nu förefaller ha planer på. Oss förefaller det upprörande att riksdagen kan besluta om en skattelindring för framför allt företagen med flera hundra miljoner kronor, såsom man

Ekonomisk debatt

gjorde i går, men säger nej till kravet på en omedelbar skattesänkning för låginkomstgrupperna.

Hur går den attityden ihop med löf-tena om kamp för ökad jämlikhet? Inte alls. Regeringens nuvarande linje i skattepolitiken vidgar klyftorna i stället för att minska dem. Jag vill understryka vad herr Sträng sade: Allt vad du vill göra en viss grupp — han menade i skattehänseende — måste en annan grupp betala. Jag tror att riksdagen borde ha tänkt på det innan beslut fattades om ytterligare lindring av företagsbeskattningen.

Herr talman! Man talar ofta om jämlikhet, men fattar beslut som ökar klassklyftorna. Jag tror inte att det var för en sådan politik som så många svenska medborgare röstade i valet 1968.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till motionerna I: 1060 och II: 1220, I: 710 och II: 794 samt I: 711 och II: 795.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Därefter anförde:

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Innan jag går in på de ekonomiska frågorna vill jag gärna med några ord, för vidarebefordran till högerledaren, bemöta den oförskämdhet som han gjorde sig skyldig till mot finansministern — som ju har god förmåga att försvara sig själv — men även mot vissa ledamöter av den socialdemokratiska riksdagsgruppen, vilka enligt högerledaren skulle ha en annan uppfattning i socialiseringsfrågorna än finansministern. Herr Holmberg sade att dessa ledamöter skrämts bort från talarlistan i dag. Jag tror inte att det, om det finns några socialdemokratiska ledamöter här i kammaren som har en annan uppfattning i socialiseringsfrågan än finansministern, går att skräm-

ma bort dessa ledamöter från talarlistan. Däremot har vi socialdemokratiska ledamöter i dag vinnlagt oss om att begränsa våra insatser i debatten, eftersom det är så uppenbart att tidsnöden är stor. De som står anmälda på talarlistan är personer som på grund av sin placering i utskott och på annat sätt är skyldiga att göra en insats i debatten, och de kommer också att tala. Det vore värdefullt om man även på den borgerliga sidan kunde försöka iakttä en sådan balans i sitt uppträdande.

Herr Wedén ansåg att vad de två största socialdemokratiska arbetarkommunerna hade uttalat i fråga om bl. a. banksocialiseringen måste tillmätas stor vikt. Men inom det socialdemokratiska partiet är ju ändå partikongressen den högsta beslutande instansen, och de motioner som väckts inom arbetarkommunerna kommer ju i höst att behandlas av partikongressen. Och mellan kongresserna måste ändå partistyrelse och riksdagsgrupp vara de organ som utåt företräder partiets politik. Jag tror därför att vad ett enstaka årsmöte i en arbetarkommun kan uttala sig för inte skall tillmätas alltför stor vikt.

Under den ekonomiska debatten har från oppositionens sida hävdats att det under förra året gjorts vissa felbedömningar — man skulle ha fört en alltför restriktiv politik, man skulle alldeles i onödan ha låtit arbetslösheten öka och man skulle genom andra försummelser ha medverkat till att konjunkturuppgången dröjde. Om man går till ett uttalande av OECD:s generalsekreterare finner man emellertid en helt annan bedömning av frågan.

I det yttrande som han avgav i början av maj månad inför Europarådet i Strasbourg uttalades synnerligen stor uppskattning av de svenska insatserna. Den internationellt erkände ekonom som uppehåller denna befattning går igenom alla de svårigheter som OECD-staterna råkat in i beroende på allt tätare förbindelser mellan länderna. Valutasvå-

Ekonomisk debatt

righeterna är många gånger inte direkt uttryck för att ekonomin i de olika delstaterna skulle vara svag utan beror på att expansionen har varit snabbare i de internationella transaktionerna — sådana som handel, turism, transporter, kapitalrörelser etc. — än i själva produktionen, av vilket resultatet blir att det ömsesidiga beroendet de nationella ekonomierna emellan växer snabbt. Detta gör också att små förändringar i de stora staternas ekonomi kan leda till sådana kriser i valutapolitiken som vi upplevt under senare tid.

I samband med en redovisning för åtgärder i olika länder framhöll generalsekreteraren, att uppmärksamhet även bör ägnas det arbete för det särskilt kraftfulla system för snabb handling som användes för att ändra klimatet på den svenska arbetsmarknaden mellan 1967 och 1968 och till att förbereda en ny expansion och för en stark ökning av en redan hög omskolningskapacitet och ingripande åtgärder för skapande av selektiv sysselsättning. — Det är en annan betygsättning än den som herr Holmberg har redovisat i kammaren.

Om man går till den reviderade finansplanen får man väl dela finansministerns mening att det viktigaste nu är att försöka bevara balansen i ekonomin. Vi har redan upplevt hur man på olika sätt dragit till bromsarna. Detta kan enligt min mening få den verkan att uppbromsningen görs så kraftig att skogslänen och de eftersatta delarna av landet liksom aldrig får någon del av konjunkturuppgången. En av arbetsmarknadsstyrelsens ämbetsmän, verksam i min hemort, uttalade vid ett tillfälle att än så länge har högkonjunkturen i Göteborg och i stockholmsområdet endast inneburit att de arbetslösa i våra trakter har fått det sämre, eftersom de generella instruktionerna har medfört att beredskapsarbetena har nedskurits och att de fortfarande små inkomstmöjligheterna där ytterligare beskurits. Det är alltså människor som kan för-

skaffa sig en inkomst på 10 000—11 000 kronor om året, som berörs av dessa åtgärder.

Nu har vi visserligen, som finansministern sade, kunnat iaktta en viss uppgång även i glesbygderna. I mitt eget län har vi upplevt en minskning av arbetslösheten med 555 personer från april till maj, men vi har fortfarande flera arbetslösa än vi hade 1968. Man finner att det blir en uppgång i pappersindustrin och man anställer semestervärlösare. Det blir också en viss uppgång i byggnadsindustrin, och man får även uppleva att antalet lediga platser ökar. Men på vissa områden tycks det vara tämligen omöjligt att nå en expansion.

På ett av de arbetsförmedlingskontor där skogsarbetarkåren är dominerande, nämligen kontoret i Liden, som ligger 50 kilometer från Sundsvall, har man 141 arbetslösa. Minskningen är bara åtta personer, och anledningen är alldeles klar: där finns övervägande skogsarbetare, och för dem har situationen inte förbättrats.

Om man läser Svenska cellulosa AB:s årsredovisning, finner man att bolaget under år 1968 har minskat antalet industriarbetare med 336 och antalet skogsarbetare med 1 280. Det innebär att detta bolag, med ett totalt antal anställda av 12 000—13 000, på ett oerhört markant sätt friställer människorna i glesbygderna. SCA har också bestämda planer på att till mitten av 1970-talet nedbringa den fast anställda skogsarbetarstammen, som legat vid 3 500—4 000 personer, till 200. Var och en måste förstå vilka konsekvenser det får för de bygder som är berörda.

På s. 10 i finansplanen kan man läsa de planer som redovisas för arbetsmarknaden. Där säges: »Som en följd av det förändrade läget på arbetsmarknaden sker nu en snabb neddragning av vissa arbetsmarknadspolitiska aktiviteter som under vintern haft stor omfattning. Det innebär att arbets-

Ekonomisk debatt

marknaden får ett väsentligt tillskott av sökande från beredskapsarbeten och utbildningskurser. Antalet personer i beredskapsarbeten uppgick vid månadsskiftet mars—april till drygt 19 000 varav drygt 12 000 i skogslänen. Enligt arbetsmarknadsmyndigheternas bedömning bör arbetena kunna nedbringas så att de i juni totalt i landet sysselsätter ca 12 000 personer, huvuddelen av dessa i särskilda beredskapsarbeten för svårplacerad arbetskraft. Antalet personer i arbetsmarknadsutbildning var i mars ca 37 000 men beräknas i juni vara nere i mindre än 20 000.»

Om man får tolka detta besked så, att det rör sig om den säsongmässiga nedskärningen av omskolningsverksamheten, kan man kanske vara nöjd. De flesta kurser börjar ju på sensommaren eller hösten, och antalet människor i omskolning är alltid lågt i juli och augusti månader. Om det däremot skulle betyda att myndigheterna inför hösten avser att skära ned omskolningsverksamheten, har man anledning att vara litet ängslig, ty förhoppningarna om att dessa människor utan varje omskolning skall kunna föras ut till industrin eller annat arbete måste vara tämligen små.

Av våra arbetslöshetssiffror kan vi se, att av de arbetslösa två tredjedelar är i åldern över 50 år, och 35 procent av dessa är över 60 år. Många av dem är troligen inte lämpliga för omskolning. I varje fall är det uteslutet att de som kommer från skogs- och byggnadsarbete utan omskolning skulle kunna vara lämpliga för den industri som nu ropar efter arbetskraft. Byggnadsfirmor i Mälardalen, i Göteborg och i Skåne värvade nu folk i norrlandslänen, och Volvo skickar upp delegationer i samma syfte, men inte ens dessa värvare är intresserade av denna arbetskraft, om den inte har fått omskolning.

Enligt min mening bör man i detta läge ännu kraftigare än tidigare satsa på omskolningsverksamheten. Jag vill

tolka denna del av uttalandet i finansplanen så, att det endast är den säsongmässiga nedskärningen som nu avses och inte en mera definitiv nedskärning inför hösten.

Denna arbetslöshet visar också ganska speciella drag. Byggnadsgrovarbetarkåren, som tidigare varit tämligen homogen, är nu i detta jämlikhetens årtionde uppdelad i två bestämt avgränsade grupper. Dessa har t. o. m. blivit åtskilda på det sättet att de har olika kort inom arbetsmarknadsverket; den ena gruppen har blåkort och den andra har gråkort. Blåkort har de som byggnadsfirmorna annonserar efter: Betongarbetare — ett framtidsjobb. De som har gråkort är byggnadsarbetare som inte har denna betongutbildning utan har sysslat med att vara grovarbetare utan speciell yrkesutbildning eller med en äldre yrkesutbildning. De är mycket svåra att placera och känner sig naturligtvis — det är förklarligt efter många års slit — tämligen deklasserade när de kommer till arbetsförmedlingar och arbetsgivare med sina gråkort.

I den tämligen ljusa bild som vi i dag har, med internationell uppgång och en uppgång även inom landet, finns vissa bekymmer. Vi är ibland ängsliga i glesbygderna för att konjunkturuppgången inte skall bli till så stor glädje för oss. Men vi hoppas på dess långvarighet, och lyckas man bara behålla balansen i ekonomin och bemästra utvecklingen så att inget övertryck uppkommer kan väl utvecklingen leda till en uppgång även i de delar av landet som ännu inte i någon nämnvärd utsträckning fått del av den.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Herr Martinsson sade att hans parti hade skickat fram i debatten endast dem som på grund av sin utskottstillhörighet hade särskilda

Ekonomisk debatt

uppgifter att bevaka och att det vore bra om man även på den borgerliga sidan kunde iakttä en sådan balans i sitt uppträdande. Jag tror att det också vore bra om herr Martinsson uttalade sig något mer nyanserat på den punkten. Jag kan inte finna annat än att i varje fall det parti som jag företräder redan har visat den balans som herr Martinsson efterlyser.

Sedan vill jag med några ord beröra en del av vad finansministern tog upp i sitt senaste av polemik bemängda yttrande. Som redan har sagts här framförde han det vid ett tillfälle då ingen av de i debatten uppträdande hade någon möjlighet att svara.

Finansministern tog bl. a. upp frågan om arbetsgivaravgiften och vårt krav på att, som han sade, skjuta på arbetsgivaravgiften. Jag tycker att det är viktigt att i protokollet få antecknat den distinktionen, att vad vi begärde var att skjuta på inte arbetsgivaravgiften utan bestämmandet av denna tills man kunde se hur konjunkturutvecklingen hade utfallit. När vi sedan sett att konjunkturen hade vänt, hade vi inte heller något emot att beslut fattades om arbetsgivaravgiften till den tidpunkt som var utsatt.

Beträffande frågorna om flexibiliteten i åtgärder på det finanspolitiska området har vi också haft stöd från LO-sidan.

Jag avser att ta upp en del skattefrågor, som min partiledare tidigare i dag egentligen inte berört annat än i den omfattande polemiken. Jag kommer som mitt partis företrädare i bevillningsutskottet att något beröra de frågor som tagits upp i reservationen 3 till bevillningsutskottets betänkande nr 50.

Det finns två faktorer som jag anser måste bilda bakgrunden till varje svensk skattedebatt i dag. Den första är det osedvanligt höga skattetrycket i Sverige jämfört med skattetrycket i andra jämförbara länder. Den andra är den i förhållande till statsskatten höga

kommunalskatten, som alldeles speciellt drabbar de lägre inkomsttagarna. Med sina 40 procent av bruttonationalprodukten ligger det svenska skattetrycket på klar topplats vid en jämförelse med OECD-länderna. Det snabbt stigande skattetrycket har också accentuerat behovet av ett rättvist utformat skattesystem. Vad som vid ett lågt skattetryck mer är en fråga om teknik och metoder, blir vid ett högt skattetryck känsliga rättvisefrågor. Det är när det svider ordentligt som de enskilda skattebetalarna börjar undra. Vart har den heliga skatteförmågeprincipen egentligen tagit vägen? Ingen har väl avsvurit sig från den, men alltmer har i alla fall verkligheten fjärrat sig från den.

Kommunalskatterna slår särskilt hårt på de lägre inkomsterna. Under den senaste tioårsperioden har kommunalskatterna ökat med 50 procent, och det får verkligen inte effekter som överensstämmer med skatteförmågeprincipen. Man bör emellertid ta hänsyn till att detta är den genomsnittliga ökningen. Ser man efter hur det slår för olika inkomsttagargrupper finner man, att det är ännu sämre. Ökningen har t. ex. för en gift inkomsttagare med 12 000 kronors inkomst varit 56 procent. En gift inkomsttagare med bara 8 000 kronors inkomst har fått en ökning av kommunalskatten under denna tioårsperiod med 76 procent. Men i 100 000-kronorsklassen har höjningen av kommunalskatten under denna period bara varit 40 procent. Härtill kommer att man mycket tydligt kan skönja ytterligare höjningar av kommunalskatten med effekter av detta slag.

Det är häpnadsväckande, tycker jag, att finansministern inte har redovisat någon konstruktiv fantasi på detta område. Allmänna uttalanden om hjälp åt låginkomsttagarna är bra, men effektiva åtgärder i enlighet med uttalandena är naturligtvis bättre. Efter vilka vägar kan egentligen finansministern söka sig en lösning? Det kan väl inte bäst gagna

Ekonomisk debatt

låginkomsttagarna att man fortsätter att på detta sätt trycka i buskarna.

I sitt tal i mars i Östersund sade finansministern att det är bättre att realistiskt se problemet i ögonen och att angripa det från de faktiska förutsättningarna än att tala allmänna ord om nödvändigheten av en genomgripande skattereform. Javisst, det är bra! På allmänna fraser lär ingen bli fet. Men det gäller också om denna fras. Ty det blir ytterst bara en sådan fras, om man inte börjar bena upp förutsättningarna och skissera vad det är man vill göra. I folkpartiets skattemotion har vi försökt att lösa problemet med kommunalskatten och de lägre inkomsttagarna: att ge alla ett avdrag direkt på den uträknade skatten.

Det går som bekant inte att på ett effektivt sätt lösa låginkomsttagarnas skatteproblem genom att bara rikta sig mot den statliga skatten. Till skillnad från alla grundavdragshöjningar fungerar vårt förslag inte som något incitament i sig självt till ytterligare höjningar av kommunalskatten. Det är klart att det även finns andra tekniska vägar, men det är säkert ganska svårt att hitta andra sådana lösningar som både är effektiva och inte skapar besvärande tröskelproblem. Vad är det för lösning som finansministern ruvar på? Det borde vara av värde att få i gång en meningsfylld diskussion på denna punkt. Finansministerns tystnad försvårar detta. Är det meningen att ett förslag en dag skall dimpa ned på riksdagens bord och att vi sedan skall ta ställning till detta förslag på ett par veckor? Kan det verkligen vara på det sättet som reformpolitik skall bedrivas?

I förlängningen av detta perspektiv på låginkomsttagarna finns tanken på en negativ inkomstskatt eller någon annan form av garanterad minimiinkomst. Bestämda ståndpunkter finns det knappast underlag för i dag, men det finns all anledning att snarast börja utreda denna fråga. Den är intressant, den är

principiellt betydelsefull och den ger ett framtidsgrepp på låginkomstproblemen som kan komma många av dagens frågor att framstå som ett kraftsande i marginalen.

Vi vet egentligen ännu ingenting om olägenheterna och svårigheterna, men det är uppenbart att de finns. De måste emellertid kartläggas innan man kan uttala en bestämd mening. Redan nu möter det oändliga svårigheter att få t.ex. en riktig jämförelse mellan den ena och den andra inkomsten. Blandningen av skattepliktiga och icke skattepliktiga inkomster gör rättvisande jämförelser svåra. Jag tror inte att vi kan åstadkomma någon rationell lösning av skattefrågorna för låginkomsttagarna förrän man har gjort någonting åt även detta problem.

Jag skulle tro att finansministern nu förfogar över praktiskt taget alla remissyttranden över familjeskatteberedningens arbete. Om förslagen får en nedgörande kritik kan säkert inte vare sig finansministern eller jag bli särskilt ledsen eller ens förvånad. För egen del anser jag det beklagligt att själva principen om individuell beskattning blir diskrediterad med dåliga förslag. Det har även visat sig att många sammanknippar effekterna av just de presenterade förslagen med principen som sådan. Man kan få höra att effekterna blev ogynnsamma — alltså är principen felaktig, och fyra års arbete har bevisat att allt bör bli vid det gamla. Många gånger under arbetet mötte jag människor som tolkade finansministerns direktiv om att hålla sig till en enda inkomstkälla som ett effektivt sätt av en gammal sambeskattningsätt att skjuta hela särbeskattningsstanken i sank. Sådana misstankar om vår värderade finansminister vare mig helt främmande.

Vi kanske i dag kunde få ett klart besked — dess värre har finansministern efter den långa partiledardebatten avvikit — om vilken färdriktning finansministern anser vara den rätta. Fi-

Ekonomisk debatt

nansministern sade i ett tal i Östersund i våras att mervärdeskatten är den enda skatt som ger realistiska möjligheter att åstadkomma en omfördelning till förmån för de lågavlönade.

Men det gäller med samma kraft också för en omfördelning till individuell beskattning, och då förstår jag inte att handlingsramarna blev så snäva att uppgiften blev omöjlig. Om man nu vill ha en lösning för låginkomsttagarna och om man vill ha en individuell beskattning, måste ju båda sakerna införas samtidigt, eller menar man att detta med individuell beskattning gäller högre inkomsttagare och därför kan ges en sämre prioritering? Det är i själva verket precis tvärtom — i nuläget är individuell beskattning något som i högsta grad gäller människor med låga och medelstora inkomster.

Alltför många glömmar att det gäller att åstadkomma någon sorts skatterättvisa också för de ensamstående. Att skatten blir väsentligt ändrad beroende på om man är gift eller ogift är naturligtvis inte acceptabelt. Utformningen av beskattningen måste knytas ihop också med utformningen av barnstödet. Ett sådant samlat grepp har regeringen hittills inte velat ta, och det är beklagligt.

En ensamstående som har 30 000 kronors inkomst får när han gifter sig en sänkning av skatten med närmare 2 900 kronor, men den som har ett barn att vårda och försörja får bara 900 kronor i barnbidrag, vare sig han tjänar 30 000 eller t. ex. 10 000 kronor.

Man kan också göra jämförelsen på ett annat sätt. Den som har 10 000 kronor i inkomst och gifter sig får på grund av äktenskapet en reducering av skatten med ungefär 1 150 kronor, men har han 80 000 kronor i inkomst, får han 4 160 kronor lägre skatt. Är det verkligen en ordning som kan försvaras?

Eller se på en ensamstående som har barn! Om han har en inkomst på bara

20 000 kronor, får han skatteskärpningar på 4 000—5 000 kronor under loppet av tre år när det yngsta barnet blir 16—18 år.

Det gäller att prioritera. Först och främst måste låginkomstgruppernas problem lösas. Fråga är då, om det finns någon motsättning mellan hjälp åt låginkomstgrupperna och ett införande av den individuella beskattningen. Inkomststatistiken visar att det bland de ensamstående — och det är ju i stor utsträckning dem det gäller — finns en stor andel med mycket låga inkomster. Av de ensamstående kvinnorna kommer 71 procent inte upp till 15 000 kronors inkomst, och av de ensamstående kvinnorna med barn är det 56 procent som inte uppnår samma inkomst. Ensamstående män har det inte så mycket bättre — 46 procent av dem har samma låga inkomst, men det har endast 7 procent av familjer med två vuxna och barn.

Det finns alltså ingen motsats mellan dessa saker och det finns anledning att ta dem i ett gemensamt grepp. Jag behöver väl inte stryka under vikten av att det blir mjuka övergångsregler när man tar detta större radikala grepp.

Vad kommer nu att hända? När vi arbetade i familjeskatteberedningen fick vi en närmast orimlig arbetsuppgift i januari i år. Vår uppdragsgivare krävde vid årsskiftet att hela arbetet skulle vara klart inom en månad, före januari månads slut. I det läget, då kravet kom, var det närmast en omöjlig uppgift, men syftet var vällovligt. Finansministern ville ha fram förslaget, så att det skulle remissbehandlas under våren och proposition skulle kunna lämnas till riksdagen. Mot den bakgrunden är det en aning egendomligt att vi i dag inte har hunnit längre.

Och inte heller i dag har vi fått något besked om vad som skall hända. Hur ser den exakta tidtabellen ut och vad har finansministern för planer på innehållet? Visst är man tacksam över att skatteförslag blir remissbehandlade och

Ekonomisk debatt

ännu mera tacksam över att remissinstansernas synpunkter också blir avspeglade i förslaget, men det finns i alla fall ett allmänt intresse här i landet att få del även av finansministerns egen mening. Detta skulle berika debatten, det vill jag säga, och göra den mera meningsfull.

Att se över marginalskatteproblemen är också en angelägen uppgift. Tvärt emot vad många hävdar är det en fråga som i högsta grad gäller även de lägre inkomsttagarna. Jag har den tron, att en hög marginalbelastning verkar ned-sättande på arbetsviljan. Det råder olika uppfattningar om den saken, men det finns inget bevis för någondera. Längst nere i normalinkomstlägena drabbar marginalskatteerna hårt. För pensionärerna — vi har nyligen diskuterat den frågan här i kammaren — kan marginalbelastningen trots vårens reform uppgå till i många fall närmare 100 procent och ibland t. o. m. överstiga 100 procent.

Alla pengar som genom skatteflykt undandras det allmänna betyder ett hårdare tryck på andra människor. Det är därför en rättvisefråga och en fördelningsfråga att åstadkomma ett effektivt skattesystem som förhindrar skatteflykten. Jag tänker också på en effektivitetsökning när det gäller själva skatteindrivningen som skulle eliminera de stora skatteavskrivningar som vi har sett prov på.

Det är inte bara den direkta beskattningen som man kan rikta stark kritik mot. På den indirekta sidan finns kvar de avarter som punktskatterna innebär. Vi lägger, delvis av nykterhetspolitiska skäl, en särskild skatt på alkoholhaltiga drycker, och det är riktigt. Men vi lägger samtidigt en extra punktskatt på sådana drycker som man egentligen vill stimulera framför allt ungdomar till att dricka. Vad finns det för motiv för att utöver momsen lägga 11 öre i skatt på en läskedryck? Detta motverkar ju de syften som man vill uppnå. Och vad

finns det för motiv för guld- och silver-skatten? Det är, i alla fall för det mesta, inte någon lyx det är fråga om. Den som i traditionell ordning köper en guldring till förlovningen för 150 kronor får utöver momsen betala en särskild skatt på 27 kronor. Skall vi ha den förmyndarinställningen kvar, att vi här bestämmer vad som är lyx för den enskilde, eller vad är det eljest för motiv?

Alldeles självklart måste man anvisa vägar för att finansiera kostnadskrävande förbättringar av den direkta skatten. Vi har i reservationen anvisat en ytterligare förskjutning mot den indirekta beskattningen. Det är, såsom finansministern redan många gånger har sagt, den enda möjligheten att få tillräckligt mycket pengar för att göra någonting rejält både åt låginkomsttagarnas problem, åt den individuella beskattningen och åt en rad av de andra problem som vi skisserat.

I det sammanhanget går det också att göra något rejält åt barnstödet. Jag syftar då inte på den självklara compensationen till pensionärer och barnfamiljer och övrigt särskilt utsatta grupper som blir en nödvändig konsekvens av en höjd moms, utan jag tänker på den avsevärda ökning av barnstödet som barnförsörjarna alltför länge har fått vänta på.

Finansministern talade här om att hans skattesystem i många år har blivit kallat för ett lapptäcke. Han sade också att herrarna nu flitigt bär fram nya lappar till täcket — jag är tacksam för att jag alltså inte behöver känna mig träffad av den kritiken. Men få bilder är så flitigt använda som denna om skattelapptäcket.

Enligt min mening är det en alldeles för snäll bild. Den säger ingenting om de inkomsekvenser som finns i skattesystemet, de spänningar mellan alla de inslag som är en motsats till någonting annat, ingenting om hur effekter av en åtgärd i högre eller lägre grad neutraliseras av effekterna av en annan åtgärd.

Ekonomisk debatt

gärd. Lapptäcken kan vara verkligt konstnärliga produkter. De kännetecknas sannerligen inte av att bitar av olika kvaliteter sammanfogas på så dåligt sätt att de stretar i väg åt alla håll.

Finansministern har senast i dag avisat att ett skattepaket skall komma. Är inte det beroende på att finansministern efter trycket från oppositionen till slut blivit medveten om att vårt skattemönster behöver få en ny design? Men hurdan design skall det bli? I dag har redan mäterdesignaren själv trätt fram.

Eftersom finansministern menar att det inte är fruktbärande med bara allmänna fraser — i dag har han kritiserat partiledarna för att de gjort onyanserade uttalanden — har man rätt att vänta sig ganska väl utvecklade preciseringar från hans sida om hur hans skisser ut. Vi fick också höra punkterna repeterade.

För det första var det höjda indirekta skatter, och det är ju konkret, men det gäller att fastställa siffran, och den fick vi inte höra. Den är ju också beroende av de övriga punkterna. Det som är svårt härvidlag är ju hur kompensationen skall göras, men det fick vi inte heller höra ett ord om.

Den andra punkten var att man skall ordna upp familjebeskattningsens så irriterande problem. Jag undrar, om någon kunde uppfatta på vilket sätt det skulle ske, i vilken riktning arbetet skall bedrivas. Nej, det sades ingenting om det.

Vi fick i en annan punkt höra, att finansministern inte heller tror, att kommunalskattens verkningar kan lämnas åt sidan. Men hur skall man lösa den frågan? Det låter inte särskilt aktivt och engagerat att uttala sig för att man inte tror att man kan lämna den frågan åt finansministern inte heller tror att kommissionen. Redan i finansplanen i årets början kunde vi för övrigt konstatera, att hela problemet med höjda kommunalskatter och låginkomsttagarna fullstän-

digt förbigicks från finansministerns sida.

Nog är det märkligt att vi inte skall kunna föra en debatt här i landet om hur ett kommande skattesystem skall se ut med konstruktiva bidrag även från finansministern. Finansministern säger först att han inte vill störa utredningsarbetet och sedan när utredningsarbetet är färdigt vill han i lugn och ro läsa remissyttrandena. Därefter går det en tid då ingenting händer. Slutligen kommer propositionen. Det är den vanliga tågordningen — i bästa fall. Annars kan det bli som det blev med släpavgiftsskatten. Hur kan den proposition på en och en halv sida som vi fick då utgöra konstruktivt underlag för en debatt?

Vi har redan här i landet så mycket utrett av olika utredningar att ett skattepaket kan läggas fram. Det enda som behövs är, som redan har sagts här, den politiska viljan.

Det är en redovisning från finansministern av vad viljan rymmer i detta hänseende som efterlyses. Jag tror det vore av värde att en sådan debatt kunde föras innan en proposition läggs på riksdagens bord.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 50 fogade reservationen 3.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Kammarens arbetsförhållanden gör att representanter för det utskott som avlämnat förevarande betänkande först strax före middagspausen får tillfälle framlägga sina synpunkter.

Det är inget tvivel om att finansministern har rätt i att skattefrågan utretts en hel del, men man har inte vågat gå från ord till handling och under tiden har vi kunnat bevittna verkningarna av den höga direkta beskattningen, en beskattning som inte passar i dagens samhälle där det krävs en skattepolitik som inte är inflationsdri-

Ekonomisk debatt

vande eller kostnadshöjande. Vi måste ha en sparsam skattepolitik eftersom vårt komplicerade samhälle kräver alltmer kapital. Tidigare högerpartiet och nuvarande moderata samlingspartiet har också påyrkat en ny skattepolitik. Vi anser att detta är en av de allra viktigaste frågorna, och därför har vi också under flera år krävt olika former av skattesänkningar för att visa att en sådan politik åtminstone kan påbörjas.

Det är måhända för anspråksfullt att säga att vi kräver en skattesänkning i och med framläggandet av vårt konkreta förslag om en uttagning på 95 procent. Det är kanske riktigare att säga att det skulle ske en minskning av den ständigt pågående skatteökningen. Nu skall man ju inte få tala om skattesänkning i det här läget, men när får man då göra det? Det går inte för sig i inflationstider, och herr Sträng varnade för en liten stund sedan för det norska skattesänkingsförslaget och sade att det skulle innebära en ökning av levnadsomkostnaderna med 5 å 6 procent. Under flera år de senaste decennierna har ju en sådan ökning inträffat här i Sverige, och Norge skulle i så fall börja att likna vårt land. Jag har emellertid kunnat ta del av den norska propositionen och därvid funnit, att en trebarnsfamilj med en inkomst på 20 000 kronor trots dessa kostnadshöjningar skulle få sin realinkomst ökad med 4,6 procent.

Skulle det också i vårt land genomföras en skattereform, varvid de svåraste inflationsdrivande verkningarna av vårt hårda direkta skattesystem tas bort, uppstår det kanske ett produktionsvänligare klimat och därmed blir det större möjligheter till realinkomstökning.

Problemet är om vi i framtiden skall tillåta att en växande andel av människornas inkomster skall omhändertas av samhället och disponeras av politikererna eller om människorna själva skall få bestämma över sina inkomster i större

utsträckning. För närvarande är vi inne på fel väg. Den marginella skattekvoten t. ex., d. v. s. kvoten mellan ökningen av den preliminära A-skatten och ökningen av lönesumman, visar att mycket mer än hälften av de nya inkomsterna tas om hand av samhället. Då det rör sig om ett genomsnitt betyder detta att en övervägande del av inkomsten för de flesta människor disponeras av det allmänna.

I vår reservation återges ett exempel på verkningarna. Trots att vi inte räknat med mer än 2 procents levnads-kostnadsökning blir det på grund av det höga marginalskattetrycket inte kvar mer än 0,7 procent av en 6-procentig lönestegring. Det är självklart att en sådan politik driver lönerna och därmed kostnaderna i höjden, med en försämrad konkurrensförmåga som följd — och det är inte till nytta för någon.

Detta system har också i stor utsträckning ökat de nominella löneskillnaderna och minst av allt befordrat den s. k. jämlikheten. Här är vi inne i en ond cirkel, som det gäller att komma ur. Det är därför vi anser det vara nödvändigt att få ett nytt skattesystem, som bättre tillgodoser den enskildes arbetsvilja och företagsamhet och stimulerar till ökat personligt sparande. Detta kan ske genom en rejäl sänkning av de direkta skatterna. Vårt krav innebär en sådan reform av skattepolitiken. I ett sådant system menar vi att inkomster på upp till cirka 20 000 kronor skall vara fria från statsbeskattning.

Under senaste tiden har det också talats mycket om kommunalskatteavdraget. I den debatten har avdragsrätten många gånger framställts på ett felaktigt sätt. Självklart finns det inte någon skattekraft kvar i ett belopp som redan har disponerats för annan skatt. Kommunalskatteavdraget har haft till uppgift att utjämna olikheterna i kommunernas utdebitering, ett motiv som

Ekonomisk debatt

med tiden har vunnit i styrka. Vi torde nu ha en spännvidd på ungefär 10 kronor per skattekrona mellan den lägsta och den högsta utdebiteringen. Detta innebär att beskattningen blir onormalt hög för personer bosatta inom de skattesvaga avfolkningskommunerna om avdragsrätten borttages. Lokalisering till glesbygderna, t. ex. till Norrland, försvåras också när skatten för människorna i området stiger avsevärt.

I vår reservation har vi understrukt den bärande principen i det svenska samhället, nämligen att familjen utgör grunden för samhällets fortbestånd och de ungas fostran. Hänsyn måste tagas till det förhållandet vid skattesystemets utformning. Därför måste vi sätta oss in i vad det vackra talet om en individuell beskattning i verkligheten betyder. Man kan helt enkelt inte bortse från att familjen inte bara ur sammanlevnadssynpunkt utan även ur rent ekonomiska synpunkter är en enhet.

Sedan familjeskatteberedningen nu har lagt fram sitt vidunderliga förslag rörande särbeskattningen tycks debatten ha kommit av sig något. Detta är väl naturligt med tanke på de verkningar som förslaget skulle ha, bl. a. mycket höga skattehöjningar för familjer med små inkomster. Sedan detta blivit bekantgjort har man varit mera nyanserad i sin anslutning till särbeskattningsprincipen.

Det är helt orealistiskt att tänka sig att man genom övergångsbestämmelser skulle klara de problem som reser sig på detta område. Jag förmodar att vi alltjämt skall behålla skatteförmågeprincipen, och under sådana förhållanden kan ett renodlat särbeskattningsystem varken nu eller i framtiden tillämpas. Om vi håller fast vid skatteförmågeprincipen måste vi också ta hänsyn till hur många som skall leva på en inkomst. Därför är det inte möjligt att föreskriva att vissa personer inte skall ha något ortsavdrag. Är

förresten inte hustruns arbete i hemmet från samhällets synpunkt värt 2 250 kronor per år, d. v. s. ett belopp som motsvarar ortsavdraget?

Det går inte att lösa problemen så helt fritt från den kalla verklighetens krav. Förhållandena är inte sådana att kvinnorna alltid kan erhålla arbete ute på öppna marknaden. Det kan väl inte heller vara meningen att problemen skall klaras av med några former av kontanta bidrag från det allmänna. Det skulle vara en förnedrande åtgärd. Det skulle också innebära att jordbrukare och företagare skulle tvingas anställa hustrurna i sina rörelser och betala dem lön samt inleverera preliminärskatt och arbetsgivaravgift för dem. Det går naturligtvis inte till på det sättet i sådana småföretag, utan där är det nödvändigt att rätta munnen efter matsäcken, så att resultatet av det samlade arbetet under året får bli avgörande för storleken av vederbörandes inkomster.

Herr talman! Jag skulle gärna ha velat diskutera många av de problem som tagits upp under debatten här, men jag skall respektera den maning som den fungerande talmannen för en stund sedan riktade till oss, nämligen att vi skall fatta oss mycket kort. Jag skall därför inte nu gå in på några ytterligare frågor utan ber endast att få yrka bifall till reservationerna 1 och 4 vid bevillningsutskottets betänkande nr 50.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande ärenden samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarrens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.05.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 30 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1

Ekonomisk debatt (forts.)

Herr talmannen meddelade, att överläggningen rörande bevillningsutskottets betänkande nr 50, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1969/70, m. m. jämte motioner, bankoutskottets utlåtanden nr 38, i anledning av motioner angående den ekonomiska politiken, och nr 39, över motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1969/70, m. m., samt statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av motioner angående selsättningspolitiskt motiverade hyres-tillskott m. m., nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp), som yttrade:

Herr talman! Centerpartiets syn på konjunkturläget och den förda ekonomiska politiken, såsom förhållandena avtecknas i kompletteringspropositionen och i verkligheten, har herr Eliasson i Sundborn redogjort för i sitt anförande tidigare i dag. Jag kommer därför närmast att uppehålla mig vid de reservationer som av bland andra centerpartiets representanter fogats till bevillningsutskottets betänkande nr 50.

Liksom tidigare är kräver vi tillsammans med folkpartiet en genomgripande skattereform som syftar till en mer rättvis inkomst- och standardfördelning i samhället. Som herr Eliasson i

Sundborn redan framhållit räcker det inte med de förbättringar som låginkomstgrupperna kan komma att uppnå i avtalsrörelsen. Skattepolitiken och samhällets inkomstöverföringar måste naturligtvis också vara verksamma instrument för ökad jämlikhet. Det är speciellt motiverat när vi vet att inkomstklyftorna före skatter och inkomstöverföringar ökat sedan mitten av 1950-talet, under i varje fall en tioårsperiod från denna tidpunkt räknat. Det är möjligt att den utvecklingen dämpats något i samband med konjunkturavmattningen under senare år.

På skattesidan har vi haft en mycket snabb stegring av den kommunala utdebiteringen. Eftersom den kommunala skatteutjämningen inte varit så effektiv har denna skärpning av de proportionellt utgående skatterna blivit särskilt besvärande för områden i vårt land som samtidigt kämpar med selsättningsssvårigheter och avfolkning. Därför är det glädjande att — efter åtskilliga centerframstötter i denna fråga — enighet nu kunnat uppnås om en ny utredning rörande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Därmed kan man kanske hoppas på större effektivitet i systemet och således ökad jämlikhet mellan skattebetalarna i olika kommuner och en mera likvärdig servicestandard för olika medborgare oavsett var de bor i landet.

Kommunalskatterna har, vilket framhållits tidigare i dag från denna talarstol, ökat från kronor 13:68 för tio år sedan till kronor 20:25 i år, d. v. s. i runt tal med 50 procent. I och med att kommunalskatten är avdragsgill vid den statliga taxeringen kommer den

Ekonomisk debatt

relativt sett att drabba låginkomstgrupperna hårdare än vad eljest hade blivit fallet. Den får snarast en verkan som är rakt motsatt den som vår progressiva direkta skatt har. Den som har hög marginalskatt får därigenom — enkelt uttryckt — en ganska stor del av sin kommunalskatt betald av staten.

Sedan början av 1960-talet har vi haft en successiv förskjutning från direkt skatt till indirekt skatt, d. v. s. allmän varusatt och numera mervärdesskatt. Även denna skattereform drabbar hårdast den som måste konsumera hela eller övervägande delen av sin inkomst; därmed betalas en tiondel av inkomsten i skatt under förutsättning att den används för skattepliktig konsumtion. Denna konsekvens av förskjutningen till indirekt beskattning understryker särskilt kravet på kompensation till de sämst ställda vid varje tillfälle som en förskjutning till mera indirekt beskattning sker. En sådan kompensation kan uppnås genom höjda barnbidrag och folkpensioner. Dessa åtgärder måste emellertid kombineras med särskilda lättnader i den direkta skatten för de lägsta inkomstgrupperna. Dessutom är det enligt vår uppfattning, som vi förfäktat under lång tid, mycket angeläget med ytterligare skattesänkningar för dem som har det sämst ställt.

Den individuella beskattningen har varit särskilt aktuell i debatten under den senaste tiden i och med att familjeskatteberedningen framlagt sina förslag till lösningar på detta problem. Nu är väl de allra flesta ense om, att inte något av de alternativ som utredningen lagt fram ger någon tillfredsställande lösning. Därför kommer det inte att bli möjligt att genomföra en snabb reform på det här området. Det återstår dessutom att finna metoder, som kan garantera dem som inte kan få arbete utanför hemmet en med andra jämförbara grupper likvärdig standardutveckling även efter en sär-

beskattningsreform. Svårigheterna att få arbete kan ha en mängd olika skäl, t. ex. ålder, bristande utbildning eller ensidig näringsstruktur på boendeorten.

Det är oerhört viktigt — och det är en förutsättning för en dylik reform — att man inte genom lösningen av denna i och för sig angelägna jämlikhetsfråga samtidigt ställer andra människor i strykclass, d. v. s. minskar förutsättningarna för jämlikhet. Ett genomförande av sarsbeskattningen måste också kräva en avsevärd övergångstid, under vilken man kan tänka sig att sam- och sarsbeskattningen fungerar jämsides. Det skulle således bli en successiv övergång till det senare systemet.

Det är således för centerpartiets del alldeles klart att en skattereform — som vi hoppas kan genomföras snart — måste syfta till att i första hand lätta skattebördan för människor i de lägsta inkomstklasserna. Särskilt den kommunala skatten är — såsom framhållits — betungande för många grupper. Hela 90 procent av alla skattebetalare erlägger mer skatt till kommunen än till staten, och man måste komma upp i ganska höga inkomstlägen innan statsskatten väger över.

Vi har därför under en följd av år krävt införande av ett särskilt schablonavdrag i den kommunala beskattningen just med hänsyn till låginkomstgrupperna. Vi är angelägna om att understryka att en sådan mer genomgripande skattereform, som finansministern från denna talarstol i dag har utlovat, också i första hand lättar skattebördan på den kommunala sidan. Samtidigt måste man givetvis kompensera kommunerna. Eljest skulle reformen urholka den kommunala skatten.

Till sist, herr talman, skall jag med några ord beröra centerpartiets reservation angående företagsbeskattningen. I en motion med anledning av kompletteringspropositionen har vi föreslagit

Ekonomisk debatt

en snabbutredning om inrättande av särskilda fonder i företagen, som dessa skulle få använda för investeringar i vissa begränsade geografiska områden av landet, vilka har speciella sysselsättningsproblem. I dag är det angeläget att investeringsfonderna används i samma syfte, eftersom det där finns pengar fonderade. Men investeringsfonderna har vissa begränsningar, som de nya fonderna inte skulle få enligt vårt förslag. Dessa fonder med lokaliseringsspolitiskt syfte skulle tillåtas i alla företag och således inte såsom investeringsfonderna vara begränsade till aktiebolag, ekonomiska föreningar eller dylikt. Därmed skulle även de mindre företagen få ökade möjligheter till fondanvändning. Dessutom har vi som bekant haft åtskilliga investeringar från investeringsfonder, vilkas tyngsta del använts i områden där det inte finns sysselsättningssvårigheter men som stora företagen fått igenom för en liten investering i t. ex. skogslänen.

De skattemässiga fördelar som skulle förknippas med fondavsättningar uppvägs i detta fall enligt vår uppfattning av de samhällsekonomiska vinster som uppstår om man därmed kan öka sysselsättningsmöjligheterna på orter där dessa är otillräckliga i dag. Dessutom skulle även de berörda företagens lönebetalningsförmåga något förbättras, vilket är väsentligt för arbetskraften i dessa företag.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3 till bevillningsutskottets betänkande nr 50.

Därefter anförde:

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Bevillningsutskottet är väl det enda utskott som får uppleva att ett statsråd uppträder som talesman för dess majoritet och partiledarna som reservanternas förespråkare, såsom har skett här. Med anledning av

detta och med tanke på att herr förste vice talmannen har uppmanat oss att fatta oss kort ber jag med dessa ord att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Från bankoutskottet föreligger två utlåtanden. Det första, nr 38, behandlar motioner som väckts under den allmänna motionstiden. Det är fråga om dels en principmotion som mittenpartierna gemensamt avlämnat i båda kamrarna, dels ett motionspar från moderata samlingspartiet vari det framställts krav på en parlamentarisk besparingsutredning. Det andra utlåtandet, nr 39, behandlar två motionspar med mera begränsade syften som centerpartiet och folkpartiet, nu vart för sig, väckt i anslutning till tilläggspropositionen.

Utskottets socialdemokratiska hälft har genomgående avvisat motionsyrkandena. Oppositionspartierna har, med mindre modifieringar på någon punkt, hållit fast vid synpunkterna från motionerna, och resultatet har blivit reservationer över hela linjen. I fråga om utlåtandet nr 38 står bakom reservationerna en enig borgerlighet, så när som på en punkt. I utlåtandet nr 39 har däremot vi som företrädare moderata samlingspartiet — med undantag för punkten om storstädernas expansion — ansett att vi redan redovisat vårt ställningstagande i utlåtandet om lokalisering och därför saknat anledning till förnyade påpekanden. Så mycket om det tekniska. Av sakfrågor tänker jag egentligen bara ta upp en enda.

I den reviderade nationalbudgeten, som vi fick häromdagen, presenteras en kreditmarknadskalkyl, där det räknas med en nettokreditgivning under innevarande år på 21 miljarder kronor. Det är nytt svenskt rekord, drygt 1 miljard kronor mer än den kredit som förmedlades under 1968. I siffrorna ligger ändå inte någon post för ökade

Ekonomisk debatt

statstjänstemannalöner. Att sådana kommer vet vi alla, och om inga andra inkomstkällor flödar rikligare än man nu räknat med måste statens upplåning bli större.

Av de fyra konkurrenterna på låne-marknaden — stat, kommuner, bostäder och näringsliv — beräknas näringslivet genom ökad investeringsbenägenhet 1969 gå förbi bostäderna och hamna på 8,5 miljarder kronor mot bostädernas 8 miljarder kronor. För näringslivet betyder det en ökning på 1 miljard kronor i jämförelse med 1968. På utbudssidan är det affärsbankernas utbud som fungerar som restpost, d. v. s. förs upp med den siffra som behövs för att räknestycket skall gå jämnt upp. I anslutning till det konstaterandet vill jag nu göra några reflexioner.

Om affärsbankerna i enlighet med kreditmarknadskalkylen under 1969 skulle stå för 6 miljarder kronor av nettokreditgivningen behöver med gällande bestämmelser en väsentlig del av det beloppet läggas i likvida tillgångar för att bankerna skall uppfylla kravet på likviditetskvot. Vad som blir över skulle knappast räcka till att klara ens den utlåning till näringslivet som affärsbankerna stod för 1968, än mindre för de högre krav som kommer att ställas i år. Det är i den belysningen som man bör se många undran över att riksbanken i sin omsorg om valutaläget och bostadsfinansieringen i mars tillgrep åtgärden att skärpa framräkningssättet för affärsbankernas likviditetskvoter. Man räknar med att de nya reglerna i genomsnitt innebär en skärpning på omkring 4 procent i jämförelse med de grunder som gällde tidigare. Som extra bekymmer tillkom att riksgäldskontoret samtidigt upphörde att ge dagslån till bankerna, vilka då blev tvungna att planera för sin likviditet med större marginaler.

Hur skall detta gå ihop? Jag har inte sett något svar på den frågan. Om ingen ändring sker står vi inför risken att

näringslivet inte kan få sina kreditönskningar tillgodosedda. Det skulle innebära att näringslivet inte kunde ta till vara de chanser som den livligare konjunkturen nu erbjuder. Det är osäkert hur länge medvinden blåser — det gäller att fånga upp den medan den varar. Kreditsvårigheter skulle innebära att företagen inte kunde försäkra sig om de råvaru- eller halvproduktlager, som det är tryggt att ha när det artar sig till köprush på marknaderna, och att man inte skulle kunna skaffa maskiner och utrustningar för utvidgningar som i och för sig bedöms som lönsamma. Vår exportindustri skulle inte heller kunna lämna de leverantörs-krediter som numera är ett så viktigt försäljningsargument.

Sådana perspektiv är allvarliga. De gör det i första hand angeläget att undersöka, om inte andra kreditanspråk kan pressas ned. Men hur är det på den punkten? Bostäderna skall ha sitt, det vet vi. Riksbankens nya ingrepp var ju delvis betingade just av en önskan att underlätta bostadsfinansieringen. Kommunernas anspråk är inte heller lätta att pressa ned. Utvecklingen av statsutgifterna är oroande. Den höga statsupplåning som utgiftsoverskottet kräver är besvärande.

I det läget är det trots finansministerens leda vid tanken, uttalad senast i dag, naturligt att på nytt föra fram tanken på en parlamentarisk besparingsutredning. Den skulle inte minst inrikta sig på att kartlägga effektiviteten i den statliga verksamheten, där rationaliseringen för närvarande bedrivs på ett ganska splittrat sätt av olika instanser. Förslaget om en parlamentarisk besparingsutredning förs fram i reservationen 3 i bankoutskottets utlåtande nr 38, och jag ber här att få yrka bifall till denna reservation.

Jag sade nyss att det främst var hänsyn till vår valutaställning som föranledde riksbanken att skärpa kreditrestriktionerna. Det konstaterandet skulle

Ekonomisk debatt

kunna ge anledning till reflexioner dels kring vår bytesbalans, dels kring den internationella valutasituationen och hur den berör oss. Finansministern — och andra med honom — har emellertid naturligt nog redan varit inne på detta spörsmål, och i första kammarens protokoll kan vi om någon dag läsa ett interpellationssvar som herr Gösta Jacobsson fick om de internationella valutaproblemen.

Det kunde vara frestande att kommentera en del av de uttalanden som gjorts, till exempel finansministerns oreserverade formuleringar om att D-marken inte kommer att skrivas upp eller hans bestämda avståndstagande från dem som rekommenderar större svängningsutrymmen för valutorna.

Men talarlistan är lång, herr talman, och jag nöjer mig, som jag lovade, med att ha fört fram synpunkterna på kreditmarknadskalkylen.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Yttrandena över de motioner om den ekonomiska politiken som bankoutsnittet har behandlat finns intagna i två utlåtanden, i nr 38 beträffande de motioner som väcktes under den allmänna motionstiden och i nr 39 beträffande de motioner som väcktes i anslutning till kompletteringspropositionen.

Av de motioner som väcktes vid riksdagens början är den gemensamma partimotionen från centerpartiet och folkpartiet den mest omfattande. Denna motion innehåller bl. a. en rad förslag till åtgärder för att skapa en säkrare grund för den ekonomiska politiken. En del av förslagen har behandlats även vid tidigare riksdagar, vilket emellertid inte betyder att de mist sin aktualitet. Tvärtom kan man säga att de fått förnyad aktualitet genom den hastiga omsvängning i konjunkturen som kunnat registreras under vintern och våren och de påtagliga svårigheter som man hade att i förväg förutse denna uppgång.

Till de förslag som riksdagen tidigare har haft att ta ställning till hör förslaget om att före varje större avtalsrörelse kalla till en s. k. rundabordskonferens med företrädare för bl. a. arbetsmarknadens parter, riksdag och regering samt fristående ekonomisk expertis. Hit hör också förslaget om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd. Förslagen har även i år avvisats av utskottet med motiveringen att överläggningar i den formen inte skulle ha någon större uppgift att fylla.

Inte minst den pågående avtalsrörelsen har emellertid påvisat behovet av att man redan vid en avtalsrörelses början tillsammans försöker resonera sig fram till gemensamma ståndpunkter om vad som finns att ta ut och vilka standardförbättringar man eventuellt skall prioritera. Att de löneförhandlingar som pågår har blivit så segslitna hänger uppenbarligen samman med att man inte har haft någon sådan bas för förhandlingarna.

I samma motion har centerpartiet och folkpartiet tagit upp frågan om en utredning beträffande verkningarna av olika finanspolitiska åtgärder. Syftet med det förslaget torde vara ganska lätt att förstå; det underlag som vi nu har när vi sätter in olika åtgärder på t. ex. skattepolitikens område är i många avseenden bräckligt, och vad som kan göras för att skapa en säkrare grund för statsmakternas handlande kommer snart att ge god avkastning. Utskottsmajoriteten har emellertid ansett att de resultat som den fortlöpande forskningen vid universiteten, handelshögskolorna o. s. v. avkastar är nog. Man torde emellertid då ha bortsett från att det sällan är möjligt att den vägen så att säga beställa speciella utredningar på de områden som man är mest intresserad av. Utskottet åberopar också den analys av finanspolitikens verkningar som nyligen publicerats av OECD. Den utredningen berör emellertid bara vissa begränsade sektorer av detta område. Därför har

Ekonomisk debatt

vi inom oppositionen ansett det vara befogat att riksdagen nu hos Kungl. Maj:t begär en samlad översyn och analys av hur olika finanspolitiska åtgärder verkar.

Mittenpartierna för i sin motion också på nytt fram kravet på att budgetplaneringen byggs ut så att man får bättre möjligheter att göra långsiktiga bedömningar liksom kravet på en nationalbudget i arbetskraftstermer. Det skall inte bestridas att vissa förbättringar redan har skett i dessa avseenden och att man när den pågående långtidsutredningen blir färdig troligen får ett ytterligare förbättrat underlag för långtidsbedömningar. Någon särskild utredning har vi därför inte ansett vara befogad i nuläget. Det skulle emellertid vara av stort värde om riksdagen gjorde ett uttalande där den underströk angelägenheten av att man bygger ut budgetplaneringen i dessa avseenden. Krav på ett sådant uttalande framförs därför av oppositionspartiernas representanter i bankoutsottet i en reservation till utskottets utlåtande nr 38.

Såväl mittenpartierna som moderata samlingspartiet reser också krav på en ny besparingsutredning. Det kan visserligen sägas att resultatet av den besparingsutredning som arbetade i slutet av 1950-talet blev skäligen magert. Men det var knappast utredningens fel. Särskilt om man i en parlamentarisk kommitté granskar möjligheterna till kostnadsbesparingar och större effektivitet i statsverksamheten bör det finnas möjligheter att åstadkomma åtskilliga besparingar.

De åtgärder som föreslås i de motioner som har väckts i anslutning till kompletteringspropositionen syftar självfallet i första hand till att komma till rätta med de ekonomisk-politiska problem som uppkommit till följd av den senaste tidens förändringar i det ekonomiska läget. Helt allmänt är ju den konjunkturbild som ges i kompletteringspropositionen ganska ljus: pro-

duktionen stiger i åtskilligt snabbare takt än under de närmast föregående åren, och utrikeshandeln utvecklas mycket gynnsamt.

Samtidigt finns emellertid också vissa osäkerhetsmoment. Dit hör inte minst vad som kan komma ut av oron på den internationella valutamarknaden och de betalningssvårigheter, som flera av våra viktigaste exportländer brottas med. Som en följd av valutaoron finns dessutom tendenser till höjning av den internationella räntenivån. För att undvika valutaavtappning har olika länder tagit till räntevapnet i hopp om att komma i ett bättre konkurrensläge på valutamarknaden i förhållande till andra länder. Oftast leder emellertid dessa åtgärder bara till kortsiktiga fördelar — ibland inga alls. Konsekvensen blir i stället en internationell räntespiral i vilken allt fler länder tvingas följa med.

Detta är naturligtvis en olycklig utveckling ur många synpunkter. Det är också vad finansministern tidigare i dag har understrukit och beskrivit. Det är därför angeläget att internationella överläggningar kommer till stånd mellan berörda länder om ränteproblemen. Det är glädjande att svenska regeringsrepresentanter redan har tagit upp frågan i Europarådet. Något resultat kan dock knappast väntas om inte regeringen — ensam eller tillsammans med regeringarna i grannländerna — följer upp frågan i andra internationella organ, t. ex. OECD.

Bland de rent inhemska problemen dominerar sysselsättningsfrågorna. Dessa har diskuterats mycket intensivt här i riksdagen vid flera tillfällen under vårsessionen. Jag skall därför nu fatta mig relativt kort om dem.

I den partimotion som centerpartiet har väckt i anslutning till kompletteringspropositionen framläggs i tre punkter konkreta förslag till åtgärder för att komma till rätta med störningarna på arbetsmarknaden. Sålunda föreslår vi utredning av möjligheterna att be-

Ekonomisk debatt

gränsa storstadstillväxten, inrättande av särskilda investeringsfonder med lokaliseringpolitisk inriktning samt inrättande av ett kontaktorgan mellan staten och de mindre och medelstora företagens organisationer i syfte att inventera lämpliga lokaliseringsobjekt på samma sätt som redan sker för de större företagens del.

Om möjligheterna till industrilokalisering i sysselsättningssvaga regioner skall tillvaratas fullt ut, måste strävandena att finna lämpliga lokaliseringsobjekt utsträckas till ett brett skikt inom näringslivet. Angeläget är härvid att de mindre och medelstora företagen kommer i åtanke. Etablering av sådana företag har på många orter medfört ett avsevärt sysselsättningstillskott. Samverkan i lokaliseringsfrågor mellan staten och näringslivet får alltså inte begränsas till att avse de större företagen. Den inbjudan som från statens sida riktats till Sveriges industriförbund borde snarast åtföljas av en liknande inbjudan till de mindre och medelstora företagens organisationer. Därför bör ett särskilt organ komma till stånd för kontakt mellan staten och sistnämnda organisationer i syfte att inventera lämpliga lokaliseringsobjekt bland mindre och medelstora företag på samma sätt som nu sker för de större företagens del.

Sedan vi skrev denna reservation har det kommit till min kännedom att sådana kontakter har tagits mellan staten och de mindre företagens organisationer och att dag redan skulle vara utsatt för det första sammanträdet. Detta borde logiskt sett föranleda även utskottets majoritet att rösta för reservationen 2 i bankoutskottets utlåtande nr 39. I annat fall röstar man mot den åtgärd som redan genom kontakter med de små och medelstora företagens organisationer är på väg att genomföras.

Herr talman! Med vad jag här har anfört ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 a, 3, 4 och 5 i bankoutskottets utlåtande nr 38, reservationerna

1, 2, 4 och 6 i bankoutskottets utlåtande nr 39 samt reservationen 2 i bevillningsutskottets betänkande nr 50.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Den ekonomiska politiken, som vi i dag debatterar, omspannar stora och vida områden, och från denna talarstol har väl redan sagts det mesta om dessa problem, men det är ändå några synpunkter som jag skulle vilja anföra.

Att vi kommer att få en viss överhettning i konjunkturen under detta år är vi för dagen ganska överens om. Utvecklingen har också visat att vi är på väg in i en god konjunktur som utvecklar en mycket stark uppgång på många områden. Samtidigt som vi har en konjunkturuppgång i vissa delar av vårt land är emellertid bilden den rakt motsatta inom andra delar av landet. Man kan knappast säga att någon direkt ljusning kan skönjas där, även om någon liten förbättring har förmärkts i de norra områdena. Fortfarande råder dock en mycket besvärande arbetslöshet där. Finansministern redogjorde tidigare för att vi, samtidigt som det är brist på arbetskraft i de expanderande orterna i landet, får dras med en arbetslöshet som fortfarande ligger på en mycket hög nivå inom skogslänen. Generella medel kommer att insättas för att dämpa konjunkturen och investeringsverksamheten, om det ser ut att bli risk för en överhettning, men de åtgärderna måste naturligtvis begränsas till just de områden där risken för överhettning föreligger. Kreditpolitiska medel har redan insatts genom den begränsning som affärsbankerna måste iaktta — detta brukar vara den första åtgärd som man vidtar för att dämpa takten. Men då get i skogslänen motiverar ytterligare stimulansåtgärder bör de kreditpolitiska åtgärderna utformas så, att de regionerna inte drabbas av restriktioner. Man får här inte tillgripa rent generella restriktioner, utan dessa bör enligt min

Ekonomisk debatt

uppfattning så anpassas till förhållandena, att de blir ett smidigt instrument; om man måste dra åt svängremmen på vissa ställen måste man inom andra områden vidta åtgärder av annat slag för att få ut den effekt som eftersträvas. Jag anser därför att särskilda villkor bör gälla för de regioner som har det besvärligt för närvarande och som kan bedömas få det besvärligt också i framtiden, eftersom det skulle gynna en ökad investering på de områden där mycket stora behov av stimulans nu föreligger.

Investeringsfondernas användande bör få förtur för investeringar inom skogslänen, och det bör klart utsägas från statsmakterna, att frisläppandet av fonderna förutsätter investeringar i de sysselsättningssvaga områdena. Jag tror att det är nödvändigt att det klart ut sägs, att om dessa fonder släpps fria, så bör de användas med prioritet på de områden där de i första hand behövs. De är ju avsedda att användas i en lågkonjunktur. När det råder lågkonjunktur inom vissa delar av landet, bör man därför söka styra flödet av medel från investeringsfonderna till dessa områden, i den mån man kan göra det. Detta förutsätter givetvis att de som har sådana fondmedel insätta på riksbanken är villiga att göra dessa investeringar och att detta är förenligt med deras intressen.

I debatten om lokaliseringspolitiken var vi också inne på tanken — åtminstone framfördes den mycket starkt från folkpartihåll — att man måste förutom dessa åtgärder även tillgripa andra medel för att stimulera företagen att göra sina investeringar på de ställen där de ur samhällsekonomisk synpunkt är mest värdefulla.

De kommunala investeringarna kommer också in i bilden. Det är alldeles uppenbart att dessa bör prioriteras för de kommuner som får göra följdinvesteringar genom privata eller statliga investeringar. Om en industri investerar på en ort följer helt automatiskt att kom-

munen måste göra mycket stora investeringar. Jag anser att de kommuner som måste göra sådana investeringar — många gånger mycket snabbt — lättare skall kunna komma ut på lånemarknaden och bli prioriterade när det gäller deras uppkommande kapitalbehov.

Den ekonomiska politiken bör enligt min uppfattning så differentieras, att lättnader insätts i de områden där det är motiverat och att åtstramningar drabbar de områden där man befärar överhettning i konjunkturen.

Herr talman! Efter det jag nu anfört skall jag be att få beröra reservationerna. Jag skall göra det synnerligen kortfattat. I reservationen 1 till bankoutskottets utlåtande nr 38 upptas frågan om stabiliseringspolitiska konferenser. Reservanterna understryker att förslaget inte innebär någon rekommendation om ingrepp i arbetsmarknadsparternas frihet att träffa avtal. Det vill jag särskilt understryka. Det är också givet att metoden inte kan tillämpas vid pågående avtalsförhandlingar.

Förtroendet för statsmakternas vilja att åstadkomma samhällsekonomisk balans bör stärkas, och parterna bör få ett sådant förtroende till denna, att de inte på grund av förväntade prisstegringar ser sig nödsakade att gardera sig för prishöjningar, vilket skulle få till följd att prisstegringarna ytterligare påskyndades.

Stabiliseringskonferenserna har sin viktigaste uppgift innan de egentliga avtalsförhandlingarna börjar. Om vi haft sådana konferenser före nu pågående avtalsförhandlingar, skulle vi kanske ha kunnat undvika den situation som vi för dagen hamnat i. Parterna har ju varit något ovissa om hur utvecklingen skulle komma att gestalta sig. Hade de vetat mer om förutsättningarna tror jag att de lättare skulle ha kunnat komma överens, eftersom de då hade haft lättare att bedöma det utrymme som finns.

Vi är väl alla överens om en sak,

Ekonomisk debatt

nämligen att den situation som vi har hamnat i då det gäller avtalsförhandlingarna är i allra högsta grad otillfredsställande.

I reservationen 2 a föreslår reservanterna en utredning om ett ekonomisk-socialt råd. Utskottsmajoriteten motsätter sig en sådan utredning, och det är inte första gången. Reservanterna anser att det skulle vara av värde om ett sådant råd kunde skapas, då det kunde innebära ett verksamt medel för att åstadkomma samhällsekonomisk balans. En bättre belysning av olika intressen skulle därigenom kunna erhållas, vilket skulle vara av utomordentligt värde.

I reservationen 3 föreslår reservanterna tillsättandet av en besparingsutredning med parlamentarisk sammansättning. Utskottsmajoriteten anser att vi redan nu har tillräckligt med organ för att bevaka kostnadsutvecklingen. De organ som vi har är värdefulla — det skall inte bestridas — och de har naturligtvis sin stora betydelse, men det hindrar inte att man ytterligare fördjupar sig i dessa problem. En besparingsutredning innebär inte att man minskar verksamheter eller gör indragningar utan att tillgängliga resurser används på sådant sätt att man får ut mesta möjliga effekt av dem. Den begränsning som alltid kommer att finnas när det gäller utrymmet för lösning av olika uppgifter förutsätter att uppgifterna kan lösas på billigaste och rationellaste sätt. Om så kan ske, skapas också utrymme för andra saker som annars kanske måste skjutas på framtiden.

I reservationen 4 föreslår reservanterna utredning beträffande olika finanspolitiska åtgärders verkningar på produktion, sysselsättning och inkomstfördelning samt av förväntningsbilden inom näringslivet för en bättre och snabbare bedömning av konjunkturutvecklingen. Vi anser att de ekonomisk-politiska besluten skall kunna grundas

på bästa möjliga kunskaper. Det material som vi nu har till förfogande är inte tillräckligt för de bedömningar som måste göras. Vi anser därför att en utredning om dessa frågor borde kunna presentera framkomliga vägar och ge bättre underlag för de bedömningar som skall göras och de beslut som skall fattas.

I reservationen 5 säger reservanterna att de vill att budgetplaneringen skall utbyggas med ett längre tidsperspektiv framåt och att en översiktlig nationalbudget i arbetskraftstermer skall upprättas. Vi anser att de nuvarande planeringsrutinerna inte fyller de krav som man bör ställa. Reservanterna berör även andra uppslag och påpekar även värdet av att det enskilda sparandet uppmuntras och konkurrensens värde från olika synpunkter tillvaratas.

Vad beträffar den konkreta utformningen av den ekonomiska politiken anser vi att de synpunkter som vi har framfört i de olika reservationerna bör tillmätas ökad vikt.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 a, 3, 4 och 5 som är fogade till bankoutskottets utlåtande nr 38.

Herr ENARSSON (m):

Herr talman! Till bevillningsutskottets betänkande nr 50 har i reservationer av ledamöter tillhörande moderata samlingspartiet tagits upp en rätt bred punktöversikt av frågor som sammanhänger med kompletteringspropositionen, med tyngdpunkten lagd på skattelagstiftningen och dess framtida utformning. Andra åtgärder i sammanhanget har från bl. a. vårt håll aktualiserats och upptagits till beredning av bankoutskottet, som redovisar sin behandling härav i utlåtandet nr 38, vilket även ligger på riksdagens bord för behandling just nu.

I våra reservationer till bevillningsutskottets betänkande säger vi att det

Ekonomisk debatt

nuvarande skattesystemet i många avseenden har spelat ut sin roll och därför skyndsamt bör ersättas med ett såm bättre tillgodoser dagens och morgondagens krav. Riktigheten av detta påpekande framstår, tycker jag, i sin rätta belysning, om man betänker att huvudragen i skattelagstiftningen tillkom genom 1928 års kommunskaattelag med tillhörande författningar. Sedan den tiden har såväl samhället som den enskildes levnadsförhållanden helt omgestaltats. Inom näringslivet finns knappast något kvar av de förhållanden och förutsättningar för produktion och marknadsföring som rådde under 1920- och 1930-talen. Visserligen har sidoordnade former för beskattning införts i stor omfattning — jag tänker då närmast på omsättningsskatten, som nu förvandlats till mervärdeskatt, samt i fråga om uppbördsförfarandet naturligtvis på källskattens införande — men jämsides med tillskapandet av nya former för uttagande och uppbörd av skatt har hela tiden fortgått en skärpning av den skatt som, vilket jag nyss nämnde, uttas efter i huvudsak de bestämmelser som tillkom 1928. Detta belyser enligt min mening klart att tiden är mogen för en genomgripande reform. Ingen kan ju begära att skattelagstiftningen i en tid av snabba förändringar skall kunna fylla sin uppgift efter de förutsättningar som gällde vid tillkomsten.

Verkningarna av vårt föråldrade skattesystem tar sig negativa uttryck på många områden. En rik flora av ändringar som vi fått allteftersom åren gått leder inte till en förnyelse i takt med tiden, utan lagstiftningen blir härigenom endast ett lappverk. Finansministern berörde detta tidigare i dag och sköt skulden härför på oppositionen och sade, att den kommer med en mängd förslag om ändringar som gör att det lappas på gång på gång. Jag tycker att det snarare är hans egen och regeringens sak att se till att ett nytt skattesystem genomförs, eftersom det finns

så många påtagliga brister i det nuvarande. Det brådskar verkligen med att vi skaffar oss ett skattesystem som är i takt med tiden, låt vara att det säkerligen också i framtiden måste reformeras med hänsyn till utvecklingen om det skall fungera tillfredsställande.

Skattelagstiftningens verkningar är mångskiftande, och det är av stor vikt att vid utformningen ta vara på vunna erfarenheter av såväl positiv som negativ art. För alla framstår det i dag som självklart att vi måste ha skatter av en sådan storleksordning att en betydande del av medborgarnas inkomster överförs på det allmänna. Vidare råder i dag, tror jag, i stort sett enighet om att taket för det totala skattetrycket inte nämnvärt kan höjas.

Utifrån dessa utgångspunkter bör vi utforma skattelagstiftningen, och från vårt parti har vi pekat på riktlinjer för ett skattesystem, som enligt vår uppfattning på ett bra sätt skulle fylla sin huvuduppgift, nämligen att ge det allmänna inkomster för dess verksamhet men samtidigt bidra till att stimulera medborgarna till ökade prestationer, som i sin tur ger högre inkomster för konsumtion och möjlighet till ökat sparande och förmögenhetsbildning hos den enskilde. Detta skapar förutsättningar för kreditinstitut och möjligheter för företagen att genom självfinansiering göra investeringar i tekniskt alltmer komplicerade och därför kapitalkrävande maskiner och annan utrustning.

Jämsides med skatteförslaget fäster vi även stort avseende vid det förslag vi aktualiserat hos bankoutsnittet, i vilket vi påyrkar en parlamentarisk besparingsutredning för översyn av de offentliga utgifterna — närmast i syfte att bringa balans i stegringstakten mellan dessa och den årliga produktionen. Skall man kunna hålla god ordning på ekonomin gäller det — för såväl enskilda som företag — att se på både utgifter och inkomster. Detta gäl-

Ekonomisk debatt

ler i minst lika hög grad för det allmänna.

Enligt min mening är de synpunkter vi här framlagt av grundläggande betydelse för bevarandet av enskilt ägande och ett effektivt näringsliv.

Vi har under årens lopp ihärdigt fört fram förslag till ökat sparande och förmögenhetsbildning. Vi ser med olust på allt detta i många fall obalanserade tal som under senare tid förts mot människors rätt att äga förmögenhet och mot arvsrätten, som intimt hänger ihop med familjeband och släktgemenskap. Hos alla människor finns en naturlig önskan att äga något för egen del. När vi nu nått dithän att möjligheter skapats till ägande även för människor som tidigare saknat sådana möjligheter, varför skall vi då beröva dem rätten att låta något av detta gå till barn och efterkommande, som de under sin tid strävat att fostra och hjälpa?

Utifrån vår grundsyn har vi konsekvent lagt stor vikt vid utformningen av kapitalvinstbeskattningen, förmögenhets- och arvsbeskattningen m. m. Den utveckling inom dessa områden som vi nu kan spåra ger anledning till skärpt uppmärksamhet. Det talas just i dessa dagar om skärpning av skatten på fastigheter vid den kommande fastighets-taxeringen, och enligt vad som antytts från pågående utredningsarbete i fråga om kapitalbeskattningen finns anledning hysa farhågor för skärpningar. Om inte måttfullhet och sunt ekonomiskt tänkande får prägla utformningen av inte minst dessa avsnitt av skattelagstiftningen kan resultatet bli ett hot mot både ägande och ekonomiska villkor för medborgarna, för både stora och små inkomsttagare och förmögenhetsägare. Vi vill på vårt håll gärna se att en sänkning av förmögenhetsskatten kommer till stånd för de mindre och medelstora förmögenheterna. Vi vill inte acceptera en skärpning av nuvarande bestämmelser för någon grupp av ägare.

Herr talman! Jag använde nyss ordet

måttfullhet, och enligt min uppfattning har vi strävat efter måttfullhet i de riktlinjer vi antytt för ett kommande utredningsarbete.

Vi vill hålla fast vid skatteförmågeprincipen, och i konsekvens därmed förordar vi frihet från statlig inkomstskatt för lägre inkomsttagare, folkpensionärer m. fl. Vidare anser vi att en höjning av den indirekta beskattningen, som kanske blir nödvändig, måste medföra kompensation för ökad belastning på dessa grupper. Beteckningen måttfullhet anser jag även gälla våra förslag till bankoutskottet, i vilka vi säger att en besparingsutredning bör tillsättas med sikte på att åstadkomma besparingar i de offentliga utgifterna, så att dessa procentuellt inte stiger snabbare än den årliga produktionen.

Herr talman! Med dessa kortfattade kommentarer till de förslag vi fört fram i förevarande utskottsutlåtanden ber jag att få instämma i de yrkanden som herr Magnusson i Borås tidigare framställt. Jag yrkar även bifall till reservationerna i bankoutskottets utlåtande nr 38.

Herr FRANZÉN i Motala (s):

Herr talman! I bankoutskottets utlåtande nr 38 behandlas de vid riksdagens början väckta borgerliga partimotionerna angående den ekonomiska politiken. Mittenpartiernas motioner aktualiserar i fem punkter i stort sett gamla välkända förslag. Det första är en i allmänna ordalag hållen hemställan att åtgärder skall vidtas för att skapa trygghet för den fulla sysselsättningen och motverka pris- och kostnadsstegringar. För det andra återkommer man till frågan om rundabordskonferenser eller, som de nu döpts om till, stabiliseringskonferenser. I punkt 3 vill motionärerna att ett ekonomisk-socialt råd inrättas med uppgift att klara en effektiv stabiliseringspolitik. För det fjärde yrkar motionärerna att det skall tillsättas en parlamentarisk besparingsutredning. Den punkten överensstämmer med tankarna

Ekonomisk debatt

i motioner från moderata samlingspartiet. För det femte önskar mittenpartierna en parlamentarisk utredning som skall belysa verkningarna av olika finanspolitiska åtgärder och göra en snabbar bedömning av konjunkturutvecklingen.

I den långa debatt som förts i dag har de flesta frågeställningar som berör den ekonomiska politiken belysts, och jag skall därför endast kortfattat kommentera de reservationer som är knutna till bankoutskottets utlåtande nr 38.

I reservationen 1, bakom vilken står samtliga borgerliga ledamöter i utskottet, yrkar reservanterna på stabiliseringskonferenser. Utskottet har flera gånger, såsom även både herr Regnéll och andra talare påpekat, avvisat motsvarande krav. Utskottet remitterade år 1966 liknande motioner till ett antal i sammanhanget aktuella organisationer, bl. a. Svenska arbetsgivareföreningen, LO och TCO. Alla dessa tre organisationer avstyrkte bestämt motionskraven. Endast SACO kunde tänka sig att vara med, dock under vissa förutsättningar, nämligen att dessa konferenser inte på något sätt fick inkräkta på den fria fackliga förhandlingsrätten. Det skulle emellertid bli fallet om man skulle följa motionärernas och reservanternas förslag. I realiteten avstyrkte alltså även SACO.

Reservanterna menar i dag att en stabiliseringskonferens borde ha hållits före avtalsförhandlingarnas början detta år, men eftersom de stora och tunga arbetsmarknadsorganisationerna tidigare bestämt har avvisat tanken på sådana konferenser, lär det bli svårt att få dem att sätta sig ned vid förhandlingsbordet i detta sammanhang. Riskerna med sådana fristående arrangemang över huvudet på riksdagen är uppenbara. Förekomsten härav kunde medföra en överflyttning av den offentliga ekonomiska debatten, som naturligtvis skall föras här i riksdagen, till ett sluttet sällskap på annat håll. Detta är en

form för ekonomisk debatt som vi på socialdemokratiskt håll inte vill vara med om, och därför avvisar vi bestämt dessa tankegångar. Inget nytt har heller inträffat sedan vi senast behandlade denna fråga, som skulle kunna föranleda oss att ändra uppfattning.

Samma förhållande gäller beträffande reservationen 2 a, som är en mittenpartireservation, i vilken föreslås inrättandet av ett ekonomisk-socialt råd. Detta är en annan variation på den tanke som ligger bakom stabiliseringskonferenserna. Tilltron till sådana från riksdagen fristående organisationer tycks vara stor på mittenpartihåll.

I en rad andra länder finns för övrigt olika former av ekonomiska råd, men efter vad jag kan förstå har de inte fungerat särdeles väl varför vi inte har någon anledning att ta efter dessa idéer. Med samma motiveringar som beträffande reservationen 1 avstyrker utskottsmajoriteten förslaget.

När det gäller kravet i reservationen 3 angående tillsättande av en parlamentarisk besparingsutredning anser utskottsmajoriteten en sådan utredning vara ganska meningslös. Den utredning i samma syfte som fanns på 1950-talet gav inte några påtagliga resultat. Som utskottet anför talar starka skäl för att en ny utredning skulle ge lika dåligt resultat. Det torde vara klokast att lita till de organ som riksdagen nu förfogar över, riksrevisionsverkets förvaltningsrevision, statskontoret och försvarets rationaliseringsinstitut etc.

I reservationen 4 hemställs om en utredning av finanspolitiska åtgärders verkningar. Motionärerna vill ha en samlad översyn av hela detta problemkomplex. Såväl reservanterna som utskottsmajoriteten är ense om nyttan av så omfattande kunskaper som möjligt när ekonomisk-politiska beslut skall fattas. På detta område bedrivs ett omfattande forsknings- och utredningsarbete som väl torde täcka det aktuella behovet. Även på denna punkt anser utskot-

Ekonomisk debatt

tet således att det är omotiverat att vidtaga några särskilda åtgärder.

Reservationen 5 slutligen avser »långtidsplanering inom statsdepartementen». Man måste redan nu inom departementen arbeta med ganska långtgående bedömningar av konjunkturutvecklingen. Enbart utarbetandet av statsbudgeten börjar tidigt på hösten ena året, och densamma fastställs året därpå av riksdagen för att sedan gälla ytterligare ett år, vilket i realiteten betyder en ekonomisk planering för två år framåt.

Utöver dessa planeringar utarbetas årligen inom finansdepartementet långtidsbudgeter, och vidare företas ju långtidsutredningar. Motionärernas krav torde därmed vara tillgodosedda. Jag hänvisar i detta sammanhang till bilaga 2 i kompletteringspropositionen.

Så till bankoutskottets utlåtande nr 39, som behandlar mittenpartimotionerna i anledning av kompletteringspropositionen.

Man blir en aning konfunderad när det i vårsessionens sista timmar väcks motioner som huvudsakligen upptar lokaliserings- och regionpolitiska frågor. Jag kan förstå den del av motionerna som behandlar valuta- och ränteproblemen, men att nu starta en ny lokaliseringsdebatt har jag inget intresse av att medverka till. Jag inser för övrigt inte varför dessa lokaliseringsresonemang förs, eftersom riksdagen på förslag av bankoutskottet i största enighet beslutat om hur vi skall tackla dessa frågor. Jag lämnar således åsido de delar av motionerna som omfattas av de tre första reservationerna vid bankoutskottets utlåtande nr 39.

Jag vill emellertid framhålla att utskottet som vanligt trots tidsnöden grundligt behandlat motionerna. I centerpartimotionerna föreslås bl. a. att ett särskilt organ skall tillsättas för kontakterna mellan staten och de små och medelstora företagens organisationer för att intressera dessa företagargrupper i lokaliseringssammanhang. Ut-

skottsmajoriteten menar att ett sådant organ är överflödigt därför att staten självfallet skall ta kontakter härvidlag. Herr Börjesson i Glömminge framhöll också att detta redan är på gång.

I utskottsutlåtandet har vi ändå skrivit in dessa självklarheter på förslag av dessa företagargrupperns företrädare i bankoutskottet, herr Stefanson från första kammaren. Han för sin del ansåg den skrivning som nu återfinns i utlåtandet fullt tillräcklig. Således skulle ett bifall till reservationen 2 vid bankoutskottets utlåtande nr 39 innebära att man slog in öppna dörrar. Och jag förstår inte herr Börjessons i Glömminge rekommendation att vi inom utskottsmajoriteten just av den anledningen, att centerpartisterna här har fått igenom precis vad de vill, skulle rösta för reservationen. Snarare är väl motsatsen fallet, och jag tycker därför inte att man behöver göra så stort väsen av reservationen i denna del.

Reservationen 6 går ut på att regeringen skall ta initiativ till överläggningar angående ränteutvecklingen och valutaproblemen ur internationell synvinkel. Jag är nästan böjd att karakterisera den propå som ett försök att föra ut de borgerliga funderingarna om rundabordskonferenser på det internationella planet. Jag tror inte att man vinner så mycket med att inrätta ytterligare internationella organ utöver dem som redan sysslar med dessa ting. Det blir bara dubbelarbete i onödan. Säkert kan Sverige göra sin röst hörd i de nu fungerande internationella samarbetsorganen, bl. a. i den ekonomisk-politiska kommittén inom OECD och en arbetsgrupp inom denna kommitté som har regelbundna sammanträden om det internationella ekonomisk-politiska läget i OECD-länderna.

Jag förutsätter att de problem som reservanterna aktualiserat hör hemma i dessa resonemang. Herr talman! Slutsatsen blir således att jag yrkar avslag på samtliga reservationer och bifall till

Ekonomisk debatt

bankoutskottets hemställan i dess utlåtanden nr 38 och 39.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! På grund av den tidsnöd som präglar riksdagens arbete i kväll skall jag försöka fatta mig kort och inte ingå på en ny lokaliseringsdebatt.

I statsutskottets utlåtande nr 121 behandlas ett motionspar som väckts av riksdagsmän från moderata samlingspartiet i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 115 och däri redovisad finansplan, där chefen för finansdepartementet anmält att arbetsmarknadsstyrelsen tills vidare försöksvis får utbetala vissa hyrestillskott i anslutning till att flyttande arbetskraft slutgiltigt byter bostadsort.

Vi motionärer vände oss i motionen inte mot den föreslagna försöksverksamheten, men vi vill inte att de nya hyrestillskotten skall kunna användas som ytterligare ett instrument för att styra folkmflyttningen från vissa områden av landet till andra områden.

Vi reservanter anser att risken för en varaktig avflyttning av icke önskvärda mått allvarligt bör uppmärksammas. Även om en utjämning av den geografiska arbetskraftsbalansen eftersträvas för att öka förutsättningarna för en resursskapande produktion, så bör en på sikt förväntad bättre arbetsmarknadssituation i hemorten tillmätas ett högre värde och beaktas i första hand.

Det positiva synsätt på en mer effektiv lokaliseringspolitik som kom till uttryck vid riksdagens behandling av bankoutskottets utlåtande nr 30 i den gångna veckan utgör enligt min uppfattning ett fullgott skäl för att nu yrka bifall till den vid statsutskottets utlåtande nr 121 fogade reservationen.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Försöksverksamheten

med hyrestillskott är naturligtvis en liten delfråga i en debatt som handlar om den ekonomiska politikens huvudlinjer. Men det är en icke oviktig delfråga. Försöksverksamhetens utformning är av principiell betydelse för vår arbetsmarknads- och trygghetspolitik.

För närvarande är det så — som herr Petersson i Gäddvik antydde — att arbetsmarknadsstyrelsen tills vidare får utbetala vissa hyrestillskott i samband med att flyttande arbetskraft slutgiltigt byter bostadsort. Detta tillskott betraktas som ett alternativ till det nuvarande bortavistelsebidraget, och syftet med försöksverksamheten är att underlätta flyttning av arbetskraft.

I ett par motioner har yrkats att hyrestillskottet skall utgå som ett komplement till bortavistelsebidraget och att det inte får användas som instrument för att styra folkmflyttningar inom landet.

Folkpartiets representanter i statsutskottet har anslutit sig till en reservation, i vilken det framhålls att bidragsgivningen har fått sådan utformning att det finns risker för varaktig flyttning av arbetskraft från skogslänen. Bidragsgivningen får ju inte motverka lokaliseringspolitiska insatser. Vi menar att de statliga bidragen bör utformas så, att avflyttningen från områden med brist på arbetstillfällen inte blir definitiv.

Arbetsmarknadspolitikens består av många olika detaljåtgärder, som tillsammans bildar en helhet. För att helheten skall fungera bra fordras att delarna är väl utformade. Vi vill medverka till försöksverksamheten med hyrestillskott, men vi vill ha en bättre utformning av den.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Axel Andersson m. fl. vid statsutskottets utlåtande nr 121.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag skall försöka vill-

Ekonomisk debatt

Tara herr talmannens önskemål om ett kort anförande, som ansluter sig till statsutskottets utlåtande nr 121.

Bakgrunden till försöksverksamheten med de särskilda hyrestillskotten är enligt departementschefen en önskan att ytterligare underlätta flyttning av arbetskraft. Denna kommer att försiggå framför allt från Norrland till storstadsområdena i södra Sverige, det vet vi. I olika sammanhang framhålls från socialdemokratiskt håll det mycket stora värdet av denna verksamhet. Centern är inte alls entusiastisk för den. Vi anser att denna verksamhet leder till ökad obalans i samhället. Den snedvrider näringslivets lokalisering, eftersom arbetskraften levereras utan kostnad till företag i de mest upphettade områdena.

Den ökar bostadsköer och trängsel och försvårar miljöproblemen i de nyss nämnda områdena. Den upplevs i många fall som den enda bittra utvägen då ingen valmöjlighet erbjuds. Många människor anser att de behandlas som känslolösa kollin. Detta är exempel på negativa effekter av den s. k. rörlighetsfrämjande politiken. Det torde vara känt att centerpartiet i stället vill prioritera åtgärder för att skapa sysselsättning där arbetskraften finns. Det är detta vi vill ha sagt i reservationen till utlåtandet.

Skrivningen i statsverkspropositionen tolkar vi så, att socialdemokraterna som vanligt vill prioritera just den rörlighetsfrämjande politiken. Vi accepterar flyttningsbidragen men vill inte prioritera dem. I det moderna dynamiska näringslivet med stora förändringar på grund av den tekniska utvecklingen är en relativt stor rörlighet av arbetskraften ofrånkomlig. Samhällets medverkan kommer helt naturligt in från såväl näringspolitisk som social synpunkt. Centerpartiet accepterar flyttningsåtgärder som en sista utväg för dem som inte vill flytta när arbete finns på hemorten eller kan erhållas där efter omskolning. Men vi omfattar inte den filosofi som redovisas på

s. 2 i statsutskottets utlåtande nr 121. Där står:

»Försöksverksamheten syftar enligt departementschefen till att underlätta flyttning av arbetskraft för att hindra en överansträngning av resurserna i Syd- och Mellansverige och bör leda till en förbättring av sysselsättningsläget i skogslänen.»

Jag vill fråga utskottets talesman hur det kan vara möjligt att förbättra sysselsättningsläget genom att flytta bort människor. Man kan möjligen förbättra sysselsättningsbalansen men inte skapa fler arbetstillfällen. Om man fortsätter tankegången måste skrivningen innebära att om man flyttar bort praktiskt taget alla människor därifrån förbättras sysselsättningsläget i skogslänen. Är det så utskottet menar?

Den första delen i denna korta mening innehåller något som jag också vill ta upp. Det står att man genom flyttningen vill hindra överansträngning av resurser i de upphettade regionerna. Om det är så måste den föreställningen vila på förutsättningen att det är något omöjligt ödesbundet och alldeles oundvikligt med en ständig expansion just i dessa områden och en ständig och lika oundviklig tillbakagång i övriga delar av Sverige. Är det verkligen på det sättet? Hur stämmer det med bankoutskottets utlåtande nr 30, som vi diskuterade för ett par dagar sedan, och med statsutskottets utlåtande nr 57 om den regionala utvecklingen, där både utskottet och riksdagen var helt eniga i sin uppfattning?

Vad centerpartiet och övriga reserveranter vill framgå av en mening i reservationen som lyder: »En på längre sikt förväntad bättre arbetsmarknadssituation i hemorten måste i första hand beaktas även om en utjämning eftersträvas av den geografiska arbetskraftsbalansen för att öka förutsättningarna för resursskapande produktion.»

Med tanke på all välvilja som uttalades i onsdags om lokaliseringspoli-

Ekonomisk debatt

ken och med tanke på statsutskottets utlåtande nr 57 om regionalpolitiken borde väl detta ha varit ett minimum som vi hade kunnat enas om här i riksdagen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! När man nu kommer upp i den här talarstolen är det ungefär som att komma på ett dåligt efterkalas i Småland. Det mesta är väl redan sagt. Låt mig med en lätt travestering av Hasse Alfredson säga att lokaliseringpolitiken är som en karamell; man kan suga och suga och suga ur »det göttaste».

Jag tycker faktiskt vi har sugit ur det godaste ur lokaliseringpolitiken efter att ha debatterat den i kammaren tre gånger under de senaste 14 dagarna och även i dag. Därför finns det inte så mycket att tillägga.

Låt mig bara citera något för att beläsa reservationen. Det ena som reservanternas anmärker på är att utskottet skriver: »Hemställen i motionerna i denna del torde inte syfta till att avvisa eller inskränka försöksverksamheten på grund av dess avsedda rörlighetsfrämjande effekt.» Reservanternas vill ha följande ändring: »Därmed ökar emellertid också risken för en varaktig avflyttning från nämnda län. Hemställen i motionerna i denna del syftar till att rikta uppmärksamheten på dessa risker.»

Jag skall av tidsskäl inte läsa upp nästa stycke, där reservanternas yrkande skiljer sig från utskottets förslag i samma utsträckning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 121.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Eftersom jag har representerat folkpartiet i bankoutskottet vill jag bara säga några ord beträffande de reservationer vi har anslutit oss

till i utlåtandet nr 39, nämligen reservationerna 1 under A, 4 under C och 6 under D.

Att vi sedan har avgivit en blank reservation i anslutning till den av centerpartisterna avlämnade reservationen nr 2 vill jag gärna förklara med att vi i utskottet fick in en sådan skrivning, som återgives överst på s. 5 i utlåtandet och som vi anser vara fullt tillfredsställande. Vi har fördenskull inte funnit anledning att ansluta oss till reservationen 2.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 4 och 6.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Jag skall be att få runda av dagens debatt med några funderingar kring den näraliggande ekonomiska framtiden. Men låt mig först ge finansminister Gunnar Sträng en komplimang för den analys av det ekonomiska läget som han gjort i kompletteringspropositionen. Det är nästan oroande för en oppositionspolitiker att behöva ge sådana här komplimanger. Men rätt skall vara rätt, och även den som försöker finna fel måste konstatera att den redovisning av läget som finansministern gjort är bra och riktig.

Jag tycker att man särskilt har anledning att observera den vikt som finansministern numera — det har inte alltid varit på det sättet — lägger vid det svenska näringslivets konkurrenskraft samt nödvändigheten av att stärka den och att följa med i utvecklingen genom produktivitetsstimulerande investeringar av olika slag. Men man frågar sig: Kommer den socialdemokratiska regeringspolitiken att motsvara de anspråk som sådana här förpliktande konstateranden ställer? Kan vi alltså utgå ifrån att de medel som kommer till användning i detta syfte väljs med sam-

Ekonomisk debatt

ma målmedvetenhet och realism? Det är i det hänseendet som man kan ha anledning att hysa visst tvivel. Jag återkommer till den frågan om en stund.

Finansministern är försiktig i sin konjunkturbedömning — det kan vi alla konstatera. Redan i slutet av detta år — den nya högkonjunktursens första år — väntar finansministern liksom många andra bedömare ute i Europa en regress. Den försiktigheten tycker jag är motiverad, ty osäkerheten är betydande. Det finns flera för en fortsatt gynnsam utveckling alarmerande latent företeelser som när som helst och väldigt plötsligt kan helt förändra läget. Är vår handlingsberedskap — ett ord som Gunnar Sträng ofta använder — tillräckligt hög? Kan regeringen förväntas vara beredd att förutsättningslöst vidta de åtgärder som kan behövas för att bevara och förstärka den svenska ekonomin?

Vi vet att 1968 års konjunkturförbättring påverkade läget här hemma långsammare än i andra länder. När man konstaterar detta, ligger däri ett bemötande av finansministerns kritik emot oss för våra krav för jämnt ett år sedan på en mer generell stimulanspolitik. Jag tror inte — i motsats till finansministern — att generella stimulansåtgärder förra våren skulle ha lett till sämre resultat. Tvärtom! Jag tycker också att det finns anledning att vända sig mot finansministerns beskyllningar tidigare i dag mot oss att vi vid den här tiden förra året skulle ha svartmålat; vi uppträdde som korpar — tydligen Gunnar Strängs älsklingspippi.

Jag skulle vara beredd att läsa upp vad jag sade förra året; det var verkligen en rätt nyanserad bild som jag då tecknade. Den bilden och de beskrivningarna står sig fortfarande. Det finns anledning att påminna om att det var först omkring det senaste årsskiftet som den otillfredsställande tendensen i vårt sysselsättningsläge började vända. Och det var först under vårens lopp som

förbättringens signaler blev alldeles otvetydiga. Men vi vet alla att vi fortfarande har en alltför hög arbetslöshet i de norra delarna av vårt land. Det var först mot slutet av det första kvartalet som det uppsving i näringslivets investeringar inträffade som vi hade sett fram emot under de senaste två årens stagnationsperiod.

Konjunkturbilden är alltså i dag splittrad trots tecken på en vändning uppåt. Inom flera branscher och flera företag är läget fortfarande dåligt. Produktionstillväxten förra året, 3,5 procent, låg faktiskt — det glömmar vi ofta bort — en bra bit under genomsnittet. Det är inte heller sannolikt att den förbättrade produktiviteten inom näringslivet, som finansministern talade om i dag, är ett uttryck för en ökad absolut effektivitet. Det är tvärtom mycket som talar för att en höjd arbetsintensitet, som i sin tur har berott på det dåliga sysselsättningsläget, en minskad arbetskraftsrörlighet och minskad löneglidning, har lett till den förbättrade produktiviteten. Om så är fallet understryker det ytterligare labiliteten i läget och nödvändigheten av att vidta investeringar som skapar bättre rationalisering i näringslivet. Det behovet har dessutom ytterligare accentuerats genom att vi i kostnadshänseende ligger betydligt över flertalet med oss konkurrerande länder.

Jag har apostroferat finansministern för hans klara prioritering av investeringarna. Men den avgörande frågan är om den svenska ekonomin ger tillräckligt stort utrymme för de investeringsbehov som föreligger. På den punkten råder också en viss tvekan. Den kommunala investeringssidan är delvis svåråtkomlig. Bostadsbyggandet är fortfarande tabubelagt, och de utlovade förskjutningarna av statliga investeringar och beställningar skapar på något längre sikt uppdämda behov som ju så småningom måste tillgodoses, om man inte sänker den s. k. politiska ambitionsni-

Ekonomisk debatt

vån. Visserligen har lönsamheten i näringslivet blivit bättre under året, men den är fortfarande låg, och i vissa branscher är den klart otillfredsställande. Självfinansieringsgraden har under året inte förbättrats i nämnvärd grad. Sambandet mellan de verkligt riskvilliga och därför — om de lyckas — på sikt särskilt utvecklingsfrämjande investeringarna har vi inte rätt att bortse ifrån.

Kreditmarknaden har i förhållande till 1968 visat påtagliga åtstrammings-tendenser, och de har ytterligare markerats av en kreditpolitik som har försvårat för bankerna att fullgöra sina funktioner. Man har anledning att fråga sig om det är ovidkommande politiska önskemål, nämligen att stärka den statliga Investeringsbankens ställning, som har spelat in när man vidtagit vissa kreditmarknadspolitiska åtgärder.

Men hur det än må vara i det hänseendet kommer med all säkerhet relationerna mellan å ena sidan behovet av en stark enskild investeringsaktivitet och å andra sidan de reella resurserna därför att utgöra ett av finansministerns verkligt stora problem under detta år.

Ett annat problem är valutasituationen. Inte heller här är vårt utgångsläge särskilt starkt. Det är en smal marginal som vi balanserar på. Det är finansministern klart medveten om. Under årets första månader har utvecklingen inte varit tillfredsställande. Oavsett orsakerna är en avtappning av valutor under första kvartalet med upp emot en miljard kronor oroande. Det är klart att finansministern är bekymrad över den ökande och valutakrävande importbenägenheten i vår ekonomi. Med stigande investeringsbehov ökar som bekant importen. De just nu mycket gynnsamma prisrelationerna på import- och exportsidan kan knappast förväntas bli bestående. Det är finansministern också medveten om.

Det är, herr talman, framför allt det internationella valutaläget som är ägnat

att skapa osäkerhet och oro. I dagens världsekonomi, som är baserad i stort sett på ett fritt handelsutbyte mellan länderna, har det inbördes beroendet länderna emellan blivit allt påtagligare. Dessa valutastörningar är bara symptom på bristande balans i staternas interna ekonomi.

Även om det internationella samarbete som finansministern hänvisar till skulle kunna leda till väsentliga reformer på valutaområdet, lär ändå som förutsättning för avgörande förbättringar alltid komma att krävas att de stora nationerna håller sin ekonomi under kontroll. Vart motsättningarna mellan å ena sidan Västtysklands och Schweiz starka ekonomier samt å andra sidan det minst sagt labila läget i Storbritannien, Frankrike och Förenta staterna kan leda är ovisst, men att utvecklingen där kommer att bli helt avgörande för vår egen ekonomi är självklart. Vi har också anledning räkna med att exempelvis höstens val i Västtyskland och det förestående presidentvalet i Frankrike kan få sådana återverkningar på dessa länders valutapolitik, att både konjunkturutveckling och samhällsekonomi på andra håll i världen inte kan bli opåverkade.

Jag tycker att dessa rubbningar och påfrestningar i det internationella betalningssystemet i själva verket mer än någonting annat har åskådliggjort vårt starka beroende av omvärlden. Den uppfattningen, som framför allt socialdemokratiska företrädare tidigare har brukat ge uttryck åt, nämligen att vårt land skulle kunna driva sin egen välfärdspolitik i stort sett obekymrat om utvecklingen utanför våra gränser, borde vid det här laget vara vederlagd av verkligheten.

Under den senaste tioårsperioden har handeln industriländerna emellan fördubblats. Den interna produktionsvolymens uppgång har i de här länderna varit i runt tal 50 procent. Dessa siffror är alltså ett uttryck för en starkt

Ekonomisk debatt

ökande internationell arbetsfördelning och den ekonomiska integrationen länderna emellan. Kapitalrörelserna har ökat ännu mycket snabbare än handeln. Inom OECD-länderna tycks det vara fråga om en femdubbling.

Den anpassning till efterfrågan som detta är ett uttryck för har ytterligare förstärkt de ömsesidiga bindningarna och känsligheten för obalans på olika marknader. Även mindre betydande inflationistiska störningar i ett land kan snabbt få konsekvenser utanför det och påverka balansen i det internationella betalningsläget.

Den industriella expansionen under efterkrigstiden har alltså förstärkt de internationella banden.

På sätt och vis har — även om det kan tyckas ligga en motsägelse i detta — blockbildningarna ute i Europa gynnat uppkomsten av en multinationell företagsamhet. Strävandena att komma innanför respektive blocks murar har medverkat till att framtvinga en mer aktiv etableringspolitik än den som annars skulle ha förts.

I den internationalisering av företagsamheten som äger rum med stigande intensitet har även svenska företag medverkat, och relativt sett stiger produktionen och antalet sysselsatta i utomlands belägna svenska företag snabbare än vad fallet är inom landet. Den strävan efter arbetsfördelning som integrationen är ett uttryck för måste hälsas med tillfredsställelse, eftersom därigenom skapas högre effektivitet och lägre priser för avnämarna. Ett utbyte av teknologiska och andra produktivetsfrämjande faktorer åstadkommes på detta sätt, och man lägger grunden för en snabbare välbefinnande utveckling.

Detta industriella utbyte över gränserna är på sikt ägnat att också lösa upp alltmer föråldrade nationella bindningar. Ett näraliggande exempel erbjuder utvecklingen i Norden, där man inom ramen av EFTA har nått resultat

som man för knappt tio år sedan inte kunde drömma om. Vi har alltså nu fått ett fast underlag för våra strävanden att förverkliga det som ligger i Nordekplanen.

Vi har också på det internationella området mycket att lära av samarbetet mellan myndigheter och näringsliv i Förenta staterna. Då det gäller forskning, utveckling och industriell information har man i Förenta staterna lagt grunden för en utveckling som lett till detta omdiskuterade »industrial gap» mellan Europa och Förenta staterna. Även om massmedia i Sverige i dag roar sig med att återge vad som händer i den amerikanska studentvärlden, måste vi vara medvetna om att den amerikanska universitetsutbildningens anknytning till näringslivet varit en av de verkligt välbefinnandefrämjande faktorerna.

Det ger anledning till eftertanke för vår del. I vårt land finns i dag en del tecken som tyder på att den universitetsutbildade ungdomen är mer intresserad av att ställa sina krafter till det offentliga förfogande och mindre till det näringslivs som ytterst utgör garanti för trygghet och utveckling. Kan vi möjligen hoppas att ungdomens starka internationella engagemang kan leda till att med den pågående internationaliseringen av företagen man åter kommer att vända blickarna mot direkt utvecklingsfrämjande insatser?

Detta internationella beroende är emellertid inte bara ägnat att öka välbefinnandet och effektiviteten. Det gör oss också mera ömtåliga och känsliga för störningar utifrån. Det är inte bara valutapolitiska tendenser i ett eller flera länder som får omedelbara konsekvenser för vår ekonomi och vår handelsförmåga; även politisk-psykologiskt kan vi bli tvungna till ett större mått av hänsynstagande än vi skulle behöva acceptera i en mera sluten ekonomi. Vi kan inte utan konsekvenser ställa oss utanför handelspolitiska

Ekonomisk debatt

spelregler och normer för internationellt umgänge som växer sig allt starkare genom integrationen.

Herr talman! I detta läge — och inte minst mot bakgrund av våra erfarenheter av kostnadsinflationen för några år sedan i vårt eget land — finns starka skäl för att fråga sig vilka konkreta politiska åtgärder den socialdemokratiska regeringen kommer att vidtaga när det gäller att följa upp de mycket målmedvetna uttalanden som finansministern gjort i kompletteringspropositionen. Kommer finansministerns prestige och ställning att räcka till för den uppbackning som han kan behöva? Kommer han att ha möjlighet att förutsättningslöst förhindra eller dämpa den överhettning som ett eventuellt alltför frikostigt resultat av den pågående lönerörelsen kan förorsaka? Och vilken beredskap kan han upprätthålla för den händelse förhandlingarna skulle utmynna i en stor arbetskonflikt på den svenska marknaden?

Vi vet att skattevapnet blir allt trubbigare med åren. Ju högre det totala skattetrycket är, desto mindre tjänlig blir skattepolitiken som konjunkturpolitiskt instrument. Vårt skattetryck ligger redan vid den övre gränsen. De mycket påtagliga bristerna i skattesystemet gör inte heller detta mer lätthanterligt. Om skattepolitiken dessutom har utnyttjats som universalmedicin i med- och motgång lika — i både hög- och lågkonjunktur — stärker man näppeligen förtroendet för vare sig medicinen eller läkaren. Såväl patienten som andra har fått en känsla av att sjukdomen inte sällan blivit en förevändning för skattepolitiskt kvacksalveri.

Det har ofta varit av politisk-ideologiska — och inte främst samhällsekonomiska eller konjunkturpolitiska — skäl som skattehöjningar vidtagits i snart sagt alla väder. Men nu är handlingsfriheten mer begränsad och samtidigt framstår den av många önskade skattereformen som alltmer angelägen.

Vi väntar nu med spänning — eller med oro — på vilka finanspolitiska åtgärder som avtalsrörelsens slutresultat kommer att utlösa.

Jag utgår från att finansministern med visst intresse har studerat OECD:s nyligen publicerade rapport *Fiscal Policy for a Balanced Economy*, som är utarbetad av en expertgrupp inom OECD. Den åberopas bl. a. av bankoutskottet. Rapporten redovisar för vårt lands vidkommande både positiva och negativa omdömen. Generellt understryker rapporten vikten av en finanspolitik som är inriktad på att skapa balans inte främst i statsfinansiellt hänseende utan i samhällsekonomin. Rapporten kritiserar den bristande flexibilitet som karakteriserat staternas finanspolitik. Den statliga utgiftspolitiken på både kapital- och driftsidan måste, säger man bland annat, vara betydligt rörigare. Över huvud taget måste, menar man, en mera förutsättningslös och mindre dogmatisk finanspolitik ersätta den hittillsvarande konventionella. Bland annat borde i detta syfte skapas helt oberoende utredningsinstitut, som skulle ha till uppgift att presentera alternativ till statsmakternas egna samhällsekonomiska bedömningar.

Det är också intressant att konstatera vilken vikt man utomlands fäster vid en gemensam eller samordnad skattepolitik. Man strävar efter att samordna skattepolitiken för att undvika nationellt betingade säraktioner, och man söker över huvud taget åstadkomma enhetliga regler för en gemensam industri- och skattepolitik.

Jag vet, herr talman, att jag i varje debatt om det svenska skattetrycket — det högsta i världen — så småningom nalkas socialdemokraternas heligaste ko, »det starka samhället». Vad innebär egentligen »det starka samhället»? Det skulle man väl närmast fråga statsministern om. Även om han kanske inte är upphovsman till detta uttryck är det framför allt han som använder det.

Ekonomisk debatt

Begreppet »det starka samhället» låter obestridligen mycket bra. Endast det starka samhället — samhället med de stora resurserna — har förmåga att lösa de problem som de många svaga människorna i en av teknik och förändringar präglad ny och osäker värld inte kan bemästra trots stigande välstånd. I icke ringa utsträckning är det förvisso riktigt att morgondagens samhälle måste komma att lägga nya och delvis vidgade uppgifter på det offentliga.

Vi måste helt enkelt räkna med betydande investeringar för forskning och utveckling, inte minst på de väldiga, eftersatta områden, där industrialiserings- och urbaniseringsprocessen utlöst problem, som tidigare lämnats obeaktade. Strävandena att med bibehållen internationell konkurrenskraft bevara och förbättra vår miljö måste komma att kräva betydande insatser. På transport- och stadsplaneområdet dyker nya problem successivt upp, som för att lösas kräver samarbete och insatser av såväl den offentliga som den privata sektorn. Vi kan, för att bevara naturvårds- och miljövärden för framtiden, tvingas — och måste också vara beredda att bära uppoffringarna härför — att avstå från sysselsättningsskapande och effektivitetsfrämjande aktuella uppgifter. Vi måste ha råd och vi måste ha mod att exempelvis säga nej till sådant som Vindelälvens utbyggnad, även om kort-siktiga motiv kunde åberopas för en sådan utbyggnad.

Men de växande anspråken på det offentliga behöver inte leda till en absolut sett ständigt ökande offentlig sektor, vidgande kollektiva tendenser och minskat utrymme för de enskilda. Det måste i stället vara fråga om en omvärdering och omfördelning av uppgifter mellan kollektiv och individ. Varför? Jo, bland annat därför att det »starka» samhälle statsministern tänker sig eljest inte kommer att vara så starkt, att vårt land med bibehållen konkurrens-

kraft i ordets vidaste bemärkelse kan anpassa sig till och följa med i utvecklingen i en värld som är kännetecknad av ökat ömsesidigt beroende och långtgående arbetsfördelning. Ett lands styrka utgör summan av de mångas styrka, av deras kunskaper, duglighet, arbetsförmåga, arbetsvilja och initiativkraft. Det är genom de många enskilda människornas insatser som man lägger grunden, inte bara för deras utan för hela samhällets välstånd och utveckling. En fortgående överföring till kollektivet av resultatet av de enskilda människornas arbete — låt vara i syfte att göra kollektivet starkt — kan snabbt leda till sin motsats. Samhället blir svagt. Det finns gränser för hur långt kollektivet kan gå, det måste vi vara medvetna om. Det kan sedan diskuteras var gränsen skall dragas.

Jag tycker att vi har haft anledning, herr talman, att föra fram dessa synpunkter framför allt med hänsyn till den debatt som blommat upp på vänsterkanten i finansministerns parti bland grupper, som — av ideologiska, inte statsfinansiella skäl — begär inte bara högre progressiva skatter utan också rent konfiskatoriska förmögenhets- och arvsskatter.

Det är inte bara några få »högtalare» som kräver sådant. Förespråkarna för denna nya skattepolitik måste anses representativa för det socialdemokratiska partiet. Fackföreningsrörelsens organ står öppna för dem, och debatten har tagit sig sådana uttryck, att finansministern själv blivit oroad — av debatten som sådan förmodar jag, men också av tendenserna till kapitalflykt och de konsekvenser utomlands som denna utlöst.

Herr talman! En sak är klar, inte bidrar man till att skapa ett »starkt samhälle» genom sådan politik, inte bidrar man till att öka våra produktiva resurser och skapa trygghet, inte vidgar man förutsättningarna för svensk medverkan i en gemensam politik, som för

Ekonomisk debatt

allt fler Europastater framstår som nödvändig på längre sikt, om vår världsdel skall kunna rätt tillvarata sina resurser och hävda sig i framtidens värld.

Jag frågar, och många med mig: Vilken linje kommer den svenska socialdemokratin att följa? Blir det finansminister Gunnar Strängs trots allt i stort sett just nu moderata, balanserade och realistiska ekonomiska tankegångar som kommer att prägla politiken efter september i år, eller har vi att räkna med att helt nya strömningar kommer att bli vägledande? Ur strikt partipolitisk synvinkel skall kanske en oppositionspolitik inte vara bekymrad över en utveckling i sistnämnda riktning, men för vår trygghet, vår ekonomi och vår fortsatta välståndsutveckling skulle en sådan tillämpning av den nya politiken kunna få mycket allvarliga konsekvenser.

Herr talman! Till sist vill jag säga att jag tycker det är tråkigt att vi har en sådan arbetsordning i Sveriges riksdag, att en debatt som avser en slutredovisning av årets ekonomi och där det ställs prognoser för det kommande årets utveckling skall behöva äga rum under sådana former som tillämpats i kväll.

Det är inte enskilda talaresh fel var på talarlistan de blir placerade. Medan man kan ägna hur mycken tid som helst åt anföranden på förmiddagen, tvingas eftermiddagens och kvällens talare antingen att radikalt skära ned det som de anser sig ha rätt att föra fram eller också att föredra detta på ett sådant sätt att det inte ger rättvisa åt sådana — i varje fall som de själva tycker — värdefulla synpunkter som bör avsluta en debatt vid vårsessionen i Sveriges riksdag.

Härmed var överläggningen slutad.

Bevillningsutskottets betänkande nr 50

Herr TALMANNEN yttrade:

I fråga om punkten A ställes först

proposition beträffande de i reservationen 1) under a) avsedda frågorna angående uttagsprocenten m. m. Om de reservationsvis framställda yrkandena därvid icke vinner bifall upptas det i reservationen 1) under b) gjorda andrahandsyrkandet om viss skrivelse till Kungl. Maj:t.

Beträffande punkten B upptas först de frågor, som avses i de vid betänkandet fogade reservationerna, samt de motionsyrkanden till vilka bifall yrkats under överläggningen, varefter proposition ställes i ett sammanhang på utskottets hemställan i övrigt under punkten B.

Punkten A**Uttagsprocenten m. m.**

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i reservationen 1) under a) framställda yrkandena; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten A) i utskottets betänkande nr 50, såvitt avser uttagsprocenten m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i reservationen 1) av herr Yngve Nilsson m. fl. under a) framställda yrkandena.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att

Ekonomisk debatt

han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 158 ja och 23 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Det i reservationen 1) under b) framställda yrkandet om viss skrivelse till Kungl. Maj:t

Herr talmannen gav propositioner på bifall till eller avslag å nämnda yrkande; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det i reservationen 1) av herr Yngve Nilsson m. fl. under b) framställda yrkandet om viss skrivelse till Kungl. Maj:t, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit detta yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 160 ja och 22 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit yrkandet i fråga.

*Punkten B**Företagsbeskattningen*

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 2); samt 3:o) bifall till motionerna I: 711 och II: 795; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Bäckmora begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B) i utskottets betänkande nr 50, såvitt avser företagsbeskattningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Sundin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eriksson i Bäckmora begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 142 ja och 32 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Reformering av skattesystemet

Herr talmannen gav propositioner på

Ekonomisk debatt

1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 3) av herr Lundström m. fl.; 3:o) bifall till reservationen 4) av herr Yngve Nilsson m. fl.; samt 4:o) bifall till det i motionerna I:1060 och II:1220 under a) framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Magnusson i Borås votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i den förberedande voteringen antagits den under 3:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten B i bevillningsutskottets betänkande nr 50, såvitt avser reformering av skattesystemet, antager reservationen 3) av herr Lundström m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 4) av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde

de emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 63 ja och 32 nej, varjämte 90 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B) i utskottets betänkande nr 50, såvitt avser reformering av skattesystemet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Lundström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 59 nej, varjämte 24 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Höjning av förmögenhetsskatten

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det i motionerna I: 710 och II: 794 under b) framställda

Ekonomisk debatt

yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Utskottets hemställan under punkten B i de delar beträffande vilka beslut icke tidigare fattats

Bifölles.

Punkten C

Utskottets hemställan bifölles.

Bankoutskottets utlåtande nr 38

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 83 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

9 — Andra kammarens protokoll 1969. Nr 30

Mom. B

Hemställan

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2 a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 a) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 103 ja och 73 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr FRIDOLFFSSON i Stockholm (m), som yttrade:

Herr talman! Jag avsåg att rösta »Nej» men råkade rösta »Avstår».

Motiveringen

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av den motivering, som anförts i reserva-

Ekonomisk debatt

tionen 2 b) av herrar Akerlund och Brundin; och godkände kammaren utskottets motivering.

Mom. C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. C) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 83 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. D

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning var-

av efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. D) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 82 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. E

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. E) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter

Ekonomisk debatt

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 82 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Bankoutskottets utlåtande nr 39

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom A) i utskottets utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 83 nej,

varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 138 ja och 33 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4);

Ekonomisk debatt

och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller bankoutskottets hemställan i mom. C) i utskottets utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit reservationen 4) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 121 ja och 59 nej, varjämte 5 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. D

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller bankoutskottets hemställan i mom. D) i utskottets utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit reservationen 6) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 126 ja och 58 nej, varjämte 3 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Statsutskottets utlåtande nr 121*Mom. 1*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 121, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarernas ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att

Statsregleringen

§ 4

han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 82 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2

Föredrogs statsutskottets memorial nr 122, angående tilläggsstat II och tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan att ärendet måtte företagas till avgörande efter endast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 3

Statsregleringen

Föredrogs statsutskottets memorial nr 123, angående statsregleringen för budgetåret 1969/70.

Kammaren biföll på framställd proposition utskottets hemställan att ärendet måtte företagas till avgörande efter endast en bordläggning.

Punkterna 1, 2, 16 och 17

Lades till handlingarna

Övriga punkter

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 277, angående godkännande av avtal om räddning och återsändande av rymdfarare samt återlämnande av föremål som sänts ut i yttre rymden;

nr 278, angående godkännande av konvention om delgivning i utlandet av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur;

nr 279, angående redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation; och

nr 280, angående godkännande av vissa internationella överenskommelser på den intellektuella äganderättens område;

från statsutskottet:

nr 298, i anledning av motioner angående sysselsättningspolitiskt motiverade hyrestillskott m. m.;

nr 299, angående tilläggsstat II och tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69;

nr 300, angående statsregleringen för budgetåret 1969/70; och

nr 301, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1969/70;

från bevillningsutskottet:

nr 234, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1969/70, m. m. jämte motioner;

från bankoutskottet:

nr 306, angående regleringen för budgetåret 1969/70 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; och

nr 309, angående lokaliserings- och regionalpolitik m. m.; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 304, i anledning av motioner om inventering av väderkvarnar.

Härefter anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser

Meddelande ang. höstsessionens början

dels till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor:

nr 303, angående riksdagens lokalfrågor på längre sikt m. m.;

nr 305, angående ändring i reglementet för Nordiska rådets svenska delegation;

nr 308, angående regleringen för budgetåret 1969/70 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; och

nr 311, om ADB-teknikens utnyttjande i riksdagsarbetet;

dels till fullmäktige i riksgäldskontoret:

nr 307, angående regleringen för budgetåret 1969/70 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

dels ock till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond:

nr 310, angående verkställd granskning av stiftelsens verksamhet och förvaltning under år 1968.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 256, angående val av fullmäktige i riksbanken med suppleanter; och

nr 261, angående val av fullmäktige i riksgäldskontoret med suppleanter;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 257 och 258, för herr Erik Gunnar Wärnberg och herr Per Valfrid Åsbrink att vara fullmäktige i riksbanken;

nr 259 och 260, för herr Villiam Evert Björk och herr Bengt Olof Norling att vara suppleanter för fullmäktige i riksbanken;

nr 262 och 263, för herr Axel Wilhelm Strand och herr Karl Torsten Fredriksson att vara fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 264 och 265, för herr Paul Gerhard Jansson och fru Anna Mary Sylvia Holmqvist att vara suppleanter för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 267, för herr Per Sigurd Lindholm

att vara ordförande i styrelsen för riksdagens förvaltningskontor;

nr 268 och 269, för herr Lars Thorssten Larsson och herr Jonas Albert Gillis Augustsson att vara ledamöter i styrelsen för riksdagens förvaltningskontor; samt

nr 270—272, för herr Erik Selmer Johan Adamsson, herr John Erik Eriksson och herr Nils Erik Wååg att vara styrelsesuppleanter i riksdagens förvaltningskontor.

Slutligen anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse till Konungen:

nr 284, angående val till styrelsen över riksdagsbiblioteket;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 285, för fröken Lisa Mattson att vara ledamot av styrelsen över riksdagsbiblioteket;

nr 286, för herr Clas Eric Carlsson att vara ledamot av styrelsen över riksdagsbiblioteket;

nr 287, för herr Nils Gunnar Erik Richardson att vara suppleant för ledamot av styrelsen över riksdagsbiblioteket; och

nr 288, för herr Alf A:son Wennerfors att vara suppleant för ledamot av styrelsen över riksdagsbiblioteket.

§ 5

Justerades protokollsutdrag.

§ 6**Meddelande ang. höstsessionens början**

Herr TALMANNEN yttrade:

Riksdagens höstsession kommer att taga sin början torsdagen den 16 oktober kl. 11.00. Kallelse kommer att ske på sedvanligt sätt genom annonsering och tillkännagivande i radio.

§ 7

Vårsessionens avslutning

Herr TALMANNEN yttrade:

Ärade kammarledamöter! Vårsessionens arbete är nu slutfört. De senaste veckornas intensiva arbetstakt med långa sammanträden och utdragna debatter har på ett påtagligt sätt återigen aktualiserat frågan om kortare debatter och jämnare fördelning av arbetsuppgifterna under sessionen. Trots de åtgärder som vidtagits under senare år för att åstadkomma en utjämning av arbetsbelastningen återstår ännu mycket att göra, och fortsatt uppmärksamhet måste ägnas dessa förhållanden.

Med tillfredsställelse kan vi konstatera att det under denna session fattats många viktiga beslut, som berör de mest skilda områden av samhällslivet och som vi hoppas kommer att vara till gagn för medborgarna i vårt land.

Jag tackar kammarens ärade ledamöter för gjorda insatser i riksdagsarbetet och för visat förtroende. Till herrar vice talmän ber jag att få framföra ett tack för värdefull hjälp och för gott samarbete. Jag framför också kammarens tack till vår sekreterare för hans förnämliga arbete och för det sätt på vilket han fullgjort sina uppgifter. Likaså uttrycker jag kammarens tacksamhet till kanslipersonalen, stenograferna och vaktmästarkåren för utomordentliga insatser.

Jag önskar kammarens ärade ledamöter en angenäm och skön sommar med avkoppling och rekreation och hoppas

att vi med friska krafter kan mötas till höstens arbete.

Ordet lämnades härafter på begäran till

Herr ERLANDER (s), som yttrade:

Herr talman! För de ord som herr talmannen nyss riktat till oss framför jag å kammarkamraternas vägnar ett uppriktigt tack. Jag är övertygad om att jag talar å allas våra vägnar när jag till det tacket också fogar ett tack för det sätt på vilket Ni, herr talman, har fört våra understundom ganska tröttsamma förhandlingar. Ni har genom skicklighet, fasthet och oväld fullföljt de traditioner som skapat en sådan respekt och aktning för talmansämbetet.

I tacket till talmannen innesluter jag också ett tack till vice talmännen, vilkas insatser har präglats av samma egenskaper som vi beundrat hos Eder, herr talman.

Jag vill också gärna understryka herr talmannens tack till sekreteraren, till dennes personal och till alla de vaktmästare och andra som i så hög grad bidragit till trivseln under vårt arbete.

Dessutom returnerar jag herr talmannens önskan om en angenäm och vilksam sommar.

Herr talmannen förklarade 1969 års vårsession avslutad, varefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 21.49.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 11 juni

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit vederbörligen utfärdat därom, att kammarens vid vårsessionens slut återstående ojusterade protokoll komme att justeras i kammarens konferensrum denna dag kl. 12.00 samt onsdagen den 25 innevarande juni kl. 12.00; och tillstädeskom nu följande ledamöter:

herr Sundelin,

» Lundmark och

» Johansson i Trollhättan.

Protokollen för den 22, den 23 och den 27 nästlidne maj samt protokollet för detta sammanträde upplästes för justering och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 25 juni

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit i vederbörlig ordning utfärdad därom, att justering av de kammarens protokoll, vilka vid vårsessionens slut återstode ojusterade och som icke justerats vid sammanträde den 11 innevarande juni, komme att denna dag kl. 12.00 försiggå i kammarens konferensrum; och tillstädeskom därvid följande ledamöter:

herr Talmannen,

fru Eriksson i Stockholm,

herr Eskel,

» Johansson i Trollhättan och

» Lindkvist.

Protokollen för den 28, den 29 och den 30 nästlidne maj samt för detta sammanträde upplästes för justering och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem

Sune K. Johansson